3

Sosyalist Feminist

KAKTÜS

K Yayınları

Sosyalist Feminist
KAKTÜS

K Yayınları
Sosyalist Feminist KAKTÜS
Sayı 3, Eylül 1988

*

Yayın Kurulu
Banu Paker, Gülnur Savran, Nalân Akdeniz, Nesrin Tura, Sedef Öztürk

*

Sahibi
Canan Bayraktutan

*

Yazı İşleri Sorumlusu
Nesrin Tura

*

Kapak Düzeni
Kevser Çoruh

*

Dizgi
Yayınevi

*

Baskı
Bizim Ofset Tel: 567 12 99

*

Kapak Baskı
Ayhan Matbaacılık

*

Cilt
Çiftçi Mücellithanesi

*

Yazışma Adresi
Barbaros Bulvarı, Hüsnü Savman Sok. Ömeroğlu Apt. No. 12/3
Beşiktaş/İST
Tel: 159 16 28

*

Açık olduğu günler:

Çarşamba	Saat: 16.00-20.00
Cumartesi	Saat: 12.00-17.00

*

Abone Koşulları

Yıllık	Tek Sayı için
10.000 TL.	2.000 TL.
20 $	3.50 $
35 DM	6 DM
12 £	2.50 £
115 FF	20 FF

*

Abone ücretlerinizi T. İş Bankası A.Ş. 1041 Pangaltı/İST. Şubesi Sedef Öztürk 300-0523365 No.lu hesaba yatırabilirsiniz

İÇİNDEKİLER

Bu Sayı Çıkarken 5
Okuyucu Mektupları 6

Türkiye Solunda Kadın Sorununa ve Feminizme Yaklaşımlar-2
Sorgulamaya Doğru İlk Adımlar
Nesrin Tura 9

Söyleşi

Bir DKD/F'li ile görüşme 24

Yunanistan Dosyası

Akdenizli Kadınlar
Sedef Öztürk 30

Arap Kadınları Kadınlık Durumunu Sorguluyor
Şirin Tekeli 33

Bilinçlerin Uyanışına Katkı (Neval El Seddavi ile Görüşme)
Amel Ben Aba 36

Üniversiteli Kadın Öğrencilerin Sorunları Üzerine
Hangi Perspektifle Bakıyoruz ?
İ.Ü.'den Bir Grup Sosyalist Kadın Öğrenci 41

Tartışma

Londra'dan Bir Mektup
Kumru Başer 49

Ankara

Aksu Bora 53

Nikaragua'lı Kadınları Sandinizm mi Kurtaracak ?
Gülnur Savran 54

Saadet Akkaya'ya Emniyet'te Şişeyle Tecavüz Ettiler
Sedef Öztürk 66

NOKTA Cinsellik Sömürüsünü Arttırarak Sürdürüyor
SF KAKTÜS 69

Fethiye Emniyeti'nin Keyfi Uygulaması:**Toplatıldık**
SF KAKTÜS 70

Tek Tip Cezaevi Tüzüğü'ne Karşı Ortak Basın Bildirisi 71
Bir Başka Kadın
Nural Yasin 72

İsimler ve İdeolojisi
M. Erken 75

BU SAYI ÇIKARKEN

Geçen sayımızda, okurlarla toplantılarımızın ikincisini yapacağımızı duyurmuştuk. Bu kez, belli bir gündemi olan, yalnızca kadınlara açık bir toplantı yapmaya karar verdik. Tartışma konumuz: "Kadın Hareketinin Bağımsızlığı"; Yer: Büromuz; Tarih: 8 Ekim 1988 Cumartesi, saat 14.00. Bizimle bu konuyu tartışmak isteyen bütün kadınları bekliyoruz. Bundan sonraki toplantılarımız için gündem önerilerinizi de bize iletirseniz seviniriz.

Dergimize kadınların yanı sıra, erkeklerden de yazılar geliyor. Erkeklerden gelen yazıları yayınlamamak gibi ilkesel bir tavrımız yok. Ancak kadınlara mutlak öncelik tanımayı politik olarak savunuyoruz. Herşeyden önce, kadınların kendi kurtuluşlarına ilişkin politikalarını oluşturabilecekleri platformların sayısı çok sınırlı. Bunun da ötesinde, her yazı ve söz örgütlenmeye yönelik bir anlam taşıdığı ölçüde, bu dergide kadınların yazması çok doğal. Erkeklerin yazılarını şimdilik Okuyucu Mektupları bölümüyle sınırlı tutacağız.

Bu sayıda da dışarıdan katkılar var: K. Başer'in birinci sayımızdaki "Biz Sosyalist Feministiz" başlıklı yazımıza eleştirisi, M. Erken'in "İsimler ve İdeolojisi Üstüne" başlıklı yazısı, İstanbul Üniversitesi'nden bir grup öğrenci kadının üniversitede kadın sorunu üzerine metni. Ayrıca, Ş. Tekeli, katıldığı KEGME toplantısında tanıştığı Amel ben Aba'nın Neval el Seddavi ile yaptığı görüşmeyi **KAKTÜS** için çevirdi. Bu çeviriyi ve Şirin'in yazdığı tanıtma yazısını da bu sayıda bulacaksınız. İki ay sonra buluşmak üzere...

SF KAKTÜS

Dikkat !
18 Eylül 1988'den itibaren büromuzun açık olduğu günler değişti:

Çarşamba: 16.00-20.00

Cumartesi: 12.00-17.00

Sevgili Kaktüs dergisi yayımcıları,

Ben 16 yaşında bir lise öğrencisiyim. Küçüklüğümden beri kitap okumayı seven bir tipim. 7-13 yaşlan arasında muhtelif çocuk kitapları (**Pollyanna, Robin Hood, Robinson Crusoe** ve **Cin Ali** gibi klasikler), 13-14 yaşımda ise Rock şarkıcılarının hayatlarını en ince ayrıntısına kadar anlatan magazin-pop dergileri okudum. Onbeş yaşında ise **Kadının Adı Yok**'u okudum ve çok etkilendim, çok kitap okumuştum ama bu kadar etkilendiğimi hatırlamıyorum. Sonra kulaktan dolma bilgilerle feministlerin hareketlerini izlemeye başladım. Bu hareketlerime ve gözlemlerime bir düzen verebilmek için **Kadınca, Elele** dergilerini yakından takip etmeye başladım.

Bunlan size anlatmamın sebebi bu yeni dergiye yardımda bulunmak isteğimdendir. Belki yaşım çok küçük, belki hâlâ öğrenmem gereken çok şey var ama şunu büyük harflerle belirteyim ki ben idealist bir insanım ve duygusal aptal, saf lise kızlarından çok farklıyım. Amacım hangi konuda olursa size yardımda bulunmak. Karşılığında sizden bir şey istemiyor ve beklemiyorum.Sıcak samimiyet ve ilginiz bana yeter. Beni anlayacak ve benimle aynı düşünceleri paylaşan insanlarla konuşmak düşüncelerimi geliştirmek ve daha kültürlü insanlarla muhatap olma isteğindeyim. Dergide bir köşede Güzin Abla'lıktan, muhabirliğe herşeyi yapabilirim. Ayrıca iyi çay taşırım.

Bana yardım edeceğinize inanıyor ve mektubunuzu bekliyorum (biliyorum böyle şeyler mektupla görüşülmez ama mal m üzerimde hâlâ baba baskısı var). Adresim altta.

Mektubunuzu aldıktan sonra **Limon** dergisinde verilmiş olan adresinize gelebilirim.

Saygılar

Nalan Salihoğlu.

26 Mayıs 1988 İstanbul

Sevgili Nesrin,

Selâm. Bu mektubu senin şahsında bütün Kaktüs çevresine, sanırım sizden biraz farklı olan fikirlerimi açabilmek için yazıyorum.

Kaktüs'ün 2. sayısındaki "Sığlık ve Kolay Cevaplar" başlıklı yazını ilgiyle okudum ve çok yararlandım. Ancak eksik bıraktığını düşündüğüm önemli bir nokta var onu açıklamaya çalışacağım.

12 Eylül sonrasında feminizmin ortaya çıkışına "sol"dan yapılan eleştirilere verdiğin yanıt bence eksik. Ben de feminizmin 12 Eylül sonrası sorgulama döneminin bir sonucu olarak ortaya çıktığını kabul ediyorum. Evet, kadınlar erkeklerden farklı olarak da sorguladılar geçmişlerini ve kimi deneylerine duydukları tepkiyi formüle ederek feminist oldu olanlar. Ancak bu sosyalizm içi bir çıkış yolu değildi. Bugün feminist olan birçok kadının feminist olmasına geçmişte içinde bulundukları gruplara, o grupların sosyalizm anlayışlarından kaynaklanan insan ilişkilerine tepki duymalarının neden olduğunu biliyoruz. Hatta tanışma toplantısında feminist kadınlarla yaptığınız tartışmada birkez daha ortaya çıktı bu.

Bu nedenle ben kadınların sosyalizm dışı çıkışlar aramasına, hatta kimisinin apolitikleşmesine neden olan o sosyalizm anlayışlarını tartışmak ve devrimci sosyalizmi tanıtmak gerektiğini düşünüyorum. Sanıyorum yazındaki eksik nokta buydu. Bugün feminist olmuş veya apolitikleşmiş o sosyalistlerin ortak özellikleri neydi, biz onlara o gün ve bugün hangi noktalarda karşıyız?

Kadın sorunlarına yönelik yayın yapan Kaktüs'ün üzerinden atlayamayacağı bir sorun bu. Ayrıca sosyalist olmasının da bir gereği. Herkes biliyor ki pür-ü pak bir sosyalizm yok. Bugün birbirinden farklı "sosyalizmler" kurmayı amaçlayan bir yığın grup var. Dolayısıyla kendisine sosyalist ya da sosyalist feminist diyen herkesin de "sosyalizm"ini tanımlaması gerekir.

Sosyalist takısını feminizmin başına almak yeterli değil. Aksine bilinçlerde muğlaklık yaratan ve sosyalist mücadeleyi kimi zaman ertelemenin gerekçesi. Bu nedenle sosyalist feminist demekten çok ben kendime devrimci sosyalist demeyi yeterli buluyor, yeğliyorum.

Kapitalizmin sınırlarını aşan, sosyalizmi "sihirli bir değnek" olarak değil ama kadınların kurtuluşunun ön koşulu olarak gören devrimci sosyalizm kendini diğer sosyalizmlerden ayırır.

Sosyalistler arasında ancak devrimci sosyalistlerin kadın sorununa bakışları gerçekçidir. (Zemin dergisinin 6. sayısında Banu ve Özden'in yazıları bu konuda oldukça açıklayıcı)

Toparlamak gerekirse, kimi sosyalist çevreleri eleştirirken onların sosyalizmlerinden gelen çarpık anlayışlarını da vurgulamak ve devrimci marksizmi anlatmak gerektiğini düşünüyorum.

Dostlukla,

Ayşe Deniz

SORGULAMAYA DOĞRU İLK ADIMLAR

Nesrin Tura

Türkiye solunda, feminizme ve ilk adımları atılan bağımsız kadın hareketine yönelik politik tavırları düşmanca ya da aşağılayıcı olmayan çevreler de var. Yeni kurulan Sosyalist Parti'nin programında kadın sorunuyla ilgili bir duyarlılık sezilebiliyor [*] SP programının "Kadının Kurtuluşu" başlıklı bölümünde, kadınların kurtuluşunun "sosyalizm dönemini de aşan uzun ve kararlı mücadelelerle çözülebileceği", partinin bu amaç için bugünden başlayarak seferber olacağı belirtiliyor. Kadının ekonomik konumunun düzeltilmesinin yanısıra cinsiyetçi işbölümünün sorgulanmasını içeren ifadeler de var: "Kadınların kültürel ve siyasal hayatta yaratıcı ve önder roller üstlenmesinin önündeki engeller temizlenecek, ev işleri ve çocuk bakımı toplumsallaştırılacaktır. Bu amaçla yeterli kreş, yuva açılacaktır. Parola, kadının ev köleliğinden kurtulmasıdır. "[1]

Partinin bağımsız kadın hareketine yönelik tavrı da olumlu: "Sosyalist Parti, toplumumuzda kadın girişiminin gelişmesini özendirir, kadın hareketiyle ortak eylemlerde bulunmaya önem verir, kadının kurtuluşuna ilişkin programını böyle bir pratik içinde ve kadınların yaratıcılığından en büyük ölçüde yararlanarak zenginleştirir. "[2] 8 Martta, **Feminist** Dergisinin düzenlediği panele SP'yi temsilen katılan A. Aytemur'un sözleri de, bu olumlu tavrı pekiştirir nitelikteydi: "A. Aytemur feministlerin bağımsız kadın hareketini gündeme getirmelerini olumlu bulduğunu, özgül alanlarda özgül mücadelenin kaçınılmazlığına değindi. Kadın sorununun çözümünün salt iktidar

[*] Burada bu programın kendisini ya da bu hareketin geçmişini ve bugününü tartışmayacağım, çünkü bunun başka bir yerde yapılması gerektiğine inanıyorum. Bu yazıda, 12 Eylül sonrasında gündeme gelen kadın sorununun sözkonusu programa nasıl yansıdığını özetleyeceğim.

sorununa bağlanamayacağını, erkeklerin de değişmesi gerektiğini söyledi. "[3]

Tüzük bölümünde, parti organlarının ve delegelerin bileşiminde "kadınların ağırlıklı olarak bulunmasına özel önem" verileceğinin belirtilmesi de bu konuda bir duyarlılığa işaret ediyor[4].

SP kadın sorununa ilişkin görüşlerini teorik ya da politik çözümlemeler içeren yayınlarla desteklemediği ölçüde, kuşkusuz bağımsız kadın hareketinden tam olarak ne anladığını, feminizm konusunda neler düşündüğünü bilmek olanaksız. Bu yüzden şu anda yapılabilecek tek şey politik tavrındaki olumluluğa dikkat çekmekten ibaret. Ancak, yine program bölümünde yeralan 'Askerlik geneldir, yurt savunması kadınlar dahil her yurttaşın görevidir. "[5] sözlerinin birkaç bakımdan kabul edilemez olduğunu söylemeden geçemeyeceğim. İtirazımı kadınlarla ilgili yönle sınırlayarak iki şey söyleyebilirim. Birincisi, biz kadın erkek eşitliğinden böyle bir şeyi anlamıyoruz. Kadınlar aleyhine milyonlarca eşitsizlik sözkonusuyken, kadınlara daha fazla sorumluluk yükleyerek onları erkeklerle sözde eşitlemek yerine, pozitif bir ayrımcılık, yani bazı konularda kadınlara ayrıcalık tanınması çok daha anlamlı. İkincisi, kadınların, ya da yeni oluşan kadın hareketinin askere gitmek gibi bir talebi, bildiğim kadarıyla yok. SP'nin görevi de kadınların yerine talep üretmek değil, kadınların ürettikleri talepleri desteklemek olmalı.

Gelenek, İlk adım, İşçiler ve Toplum, Yeni Aşama, Yeni Öncü ve **Zemin** dergilerinin desteğiyle 29 Kasım seçimlerine katılan bağımsız sosyalist adayların (Ali Fidan, Muteber Yıldırım, Muzaffer Bal, Müslim Özbey, Sungur Savran) **Yaşasın Sosyalizm** adlı ortak seçim bültenleri ise, Türkiye solunun kadın sorununa bakışında bir dönüm noktasının ifadesi. Bültenin kadınlara ilişkin sözleri, alışılmış olanın tersine, "Demokratik Haklar" başlığı altında değil, "Her Türlü Aynmcılığa Son" başlığı altında ve bu bölümün en geniş kısmı olarak yeralıyor. Kadınların dayağa karşı yürüyüşlerinden bir fotoğrafın bulunduğu bölüm, "tüm bağımsız kadın girişimleriyle dayanışmamızı ilan ediyoruz" sözleriyle bitiyor. Bu bölümde yeralan talepler kadınların bir kesiminin değil tüm kadınların ortak sorunlarını dile getiriyor: "Sağlıklı, parasız ve yaygın doğum kontrolü ve kürtaj hakkı! Dayağa karşı tek celsede boşanma hakkı! Dayak kamu davası konusu olmalı! " Ayrıca, talepler temelsiz bir eşitlik isteğinin değil, kadınlar için pozitif bir ayrımcılık isteğinin ifadesi: "Eğitim, iş bulma, çalışma alanlarında kadınlara öncelik tanınsın! "[6]

Bülten, bağımsız kadın hareketine verdiği destekle, kadın erkek arasındaki egemenlik ilişkilerinin sorgulandığı alanın özgüllüğünü tanıyor: "İçinde yaşadığımız toplum, önceki çağlardan devraldığı bir erkek egemenliğini yaygınlaştırarak korumaktadır. Bu düzende, daha önceden de olduğu gibi kadınlar ikinci sınıf varlıklar olarak algılanmakta ve sırf cinsiyetlerinden ötürü baskı ve ayrımcı uygulamalara maruz kalmaktadırlar. "[7] Kadının ezilmesinin özgüllüğü konusundaki bilinç, kadın sorununun kadın işçilerin sorunla-

rıyla özdeşleştirilmemesinde de ifadesini buluyor. Kadın işçilerin sorunları, ayrı bir başlık altında, "Hayat Pahalılığı İşsizlik ve Eşitsizliğe Karşı" bölümünde dile getiriliyor. Kadın işçilere ilişkin talepler cinsiyetçi işbölümünün sorgulanmasının da ifadesi: "Doğum Sonrasında Yalnız Kadınlara Değil, Eşlerine de İzin Hakkı! Erkeklerin de Çocuğu Vardır; Tek Bir Kadın işçi Olmasa Bile Her İşyerinde Kreş! "

Bağımsız sosyalist adayların seçim kampanyaları sırasında **Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası** içindeki kadınları ziyaret etmeleri, seçim konuşmalarında kadın sorunlarının da yaygın bir biçimde gündeme getirilmesi, hem sosyalist hareket hem de kadın hareketi için yeni ve umut verici gelişmeler.

Yeni Öncü kadının ezilmesi konusunda, sol hareketin geçmişteki tavırlarıyla hesaplaşma ve öz eleştiri sürecine damgasını vuran dergi. Bağımsız kadın hareketine ve feminizme yönelik değişik bir politik tavrın da simgesi: "Feministlere, bilimsel temellerde karşı çıkmak, sosyalizme yönelttikleri yanlış eleştirileri ayıklayıp ortaya koymak, bütünsel sistematik bir toplum projesinden yoksun olduklarını kanıtlamakla, onları ahlâksız ilan etmek arasında sosyalist bakış açısından epeyce fark vardır. "[8] **Yeni Öncü**, olumlu politik tavrının yanısıra, bir tartışmaya, diyaloğa temel olabilecek teorik-politik malzemeyi sunabildi. İlk sayıdan başlayarak, hemen her sayıda kadın sorununa ilişkin yazıların yeraldığı dergiyle tartışmam, ağırlıklı olarak Nedret Sena ile olacak çünkü yazar bu konuda en çok yazı yazan ve sanırım, dergi çevresinin görüşlerini dile getiren kişi.

Kadının Ezilmesinin Kökeni ve Özgüllüğü

Nedret Sena'nın da belirttiği gibi, tarihin uzak dönemlerinde ne olup bittiği, yani kadının ezilmesinin kökeni sorunu, bugün için pek belirleyici bir önem taşımıyor [9]. Bununla beraber, kadının ezilmesinin özgüllüğünü teorik olarak kurabilmek için bu özgüllükle köken açıklaması arasında belli bir tutarlılık oluşturmak da gerekiyor. Eğer kadın sorunu için "Bir çelişki olarak doğrudan doğruya sınıf çelişkisinden çıkmaz ve onunla örtüşemez" [10] diyorsak, bunu kökene ilişkin olarak da gösterebilmemiz gerekiyor.

Konu köken olunca, işin içine antropoloji de giriyor; bu da, özellikle tartışanlar uzman olmadığında, spekülasyona çok açık bir alan. Bu nedenle, klanlara, genslere vb. uzun öykülere dalmaktansa, köken sorununu net bir teorik çerçeveyle sınırlamaktan yanayım.

Sena, Engels'in "sistemleşmiş tüm baskı biçimlerinin temelinde, özel mülk edinmenin" [11] yattığını saptadığını söyledikten sonra, şöyle devam ediyor: "Bu noktada bu durumun açıklamadığı, neden kadınların her sınıf içerisinde, ayırıcı bir baskılanmaya uğradıklarıdır. Sena'nın sorusu, kadının ezilmesinin özgüllüğünü açıklamak konusunda belirleyici bir soru. Özel mülk edinmenin yeterli bir yanıt olmadığını söyleyen yazar, bir sayfa sonra, hem bunu hem de sorduğu soruyu unutmuş görünüyor:

"Kadın insanlığın sınıfsızlığı yaşadığı evrelerinde erkeğe karşı yükümlülükler taşımadığı ölçüde özgür olabilmiş, ekonomik faaliyet içerisinde de erkekten üstün olduğu söylenebilecek bir konumu koruyabilmiştir. Ancak ekonomik faaliyet biçimindeki değişiklik farkedilmeyen bir mahkumiyetin de başlangıcını oluşturmuştur. Bu ticaretin ve ona eşlik eden özel mülkiyetin gelişmesi olayıdır. "(12)

Kadınların erkekler tarafından nasıl mülksüzleştirildiklerini anlatan yazar aynı yerde şöyle devam ediyor:

"Bu süreçte, başlatıcı olarak ne erkek karakterinin etkisini ne de kadınların doğurganlıklarının onların altta kalmalarına neden olduğunu kanıtlayan hiçbir şey yoktur. Tam tersine kadınların doğurganlık özelliğinin sınıflı topluma ulaşılıncaya kadar toplumsal üstünlük sağladığını gösteren bir durum vardır. Ve bu durum da sınıflı toplumların yaşadığı tarihten çok daha uzun bir evreyi kapsar. **Faktör, tamamen ekonomiktir.** "(a. b. ç.)

Yazar köken sorununu şöyle bağlıyor:

"Tarihin ilk sınıf baskısına uğramış insanlarının kadın olması, bu durumun ortaya çıkmasına kadın erkek çelişkisinin neden olduğunu bile kanıtlamaz. Tersine, ekonomik düzeydeki bir olayın kadınları iki kat olmak üzere, erkeklerin büyük bir kısmını da köleleştirmiş olduğunu ortaya koyar. "(13)

Kadının ezilmesinin doğurganlıktan kaynaklanmadığı ne kadar açıksa "faktör"ün **tamamen ekonomik** olmadığı da o kadar açık. Çünkü, Sena'nın açıklamasına dayanarak, bu ekonomik olayın neden erkekleri değil de kadınları "ikiye katladığının", yani Sena'nın önce sorup sonra unuttuğu sorunun yanıtını verebilmek olanaksız. Sena'nın kullandığı "ekonomik faktör" kavramı son derece soyut, muğlak ve tek yanlı; bu özellikleriyle de yazarın esas sorundan kaçabilmesine olanak sağlıyor. Kadının ezilmesini, "ekonomik faktör" yerine üretici güçler, üretim ilişkileri, cinsiyete dayalı işbölümü gibi kavramlarla düşünerek, daha somut ve kaçamak olmayan yanıtlar bulmak olanaklı.

Kadının ezilmesinin kökeni doğurganlık değildir ama doğurganlık kadının ezilmesine **uygun bir zemin** oluşturmuştur. Kadının doğurgan olması, çocuk yetiştirme ve emek gücünün yeniden-üretiminde özel bir konuma sahip olmasına yol açmıştır. Cinsiyete dayalı işbölümünün temelinde kadının doğurganlığı vardır. Ancak, kendi başına bir eşitsizlik anlamına gelmeyen bu işbölümü, eşitsizliğe dayalı üretim ilişkileriyle birlikte yaşanmaya başlayınca kadının ezilmesi sözkonusu olmuştur. Cinsiyete dayalı işbölümü kadının üretim ilişkileri içindeki konumunu biçimlendirirken, üretim ilişkileri de cinsiyete dayalı egemenlik ilişkilerini biçimlendirmiştir. Kısacası, sözkonusu olan tek bir "faktör" değil, karşılıklı bir etkileşim, biçimlendirme ve içiçe geçme olayıdır.

Ayrıca, biyolojist yorumlardan bu kadar kaçınan Sena'nın, kadının doğurganlık özelliğinin sınıfsız toplumda kadına üstünlük sağladığını söyleyebil-

mesi de şaşırtıcı. Doğurganlık nasıl sınıflı toplumlarda kadının ezilmesini açıklamıyorsa, sınıfsız toplumdaki üstünlüğünü de açıklamaz. Eğer varsa, böyle bir üstünlüğün nedenini, doğurganlığın belirlediği zeminde gelişen kadın erkek ilişkileri ile birlikte ve buna bağlı olarak, kadının üretim ilişkileri içindeki konumunda aramak hem biyolojizmi dışarda bırakır hem de daha açıklayıcı olur.

Sena bir soru daha soruyor:

"Acaba kadınlarla erkeklerin eşit oldukları bir ilişki içerisinde sınıflı toplum ortaya çıkamaz mıydı? Mülkten tecrit edilmesi gerekenler kadınlar olduğundan çıkamazdı(...) Yeni oluşan yapılanma içerisinde, kadının temsil etmekte olduğu **durum** dolayısıyla yer alabilmesi olanaklı değildi. "[14]

Bu **durum** kadınlık durumunun ta kendisi değil mi? Yazarın, el çabukluğuyla varsaydığı gibi, "mülkten tecrit edilmesi gerekenler kadınlar" oluyorsa, bu tam da cinsiyete dayalı işbölümüyle birlikte kadınların üretimdeki konumları nedeniyle olmuyor mu? Sena kadın sorunu konusunda başkalarına yönelttiği ekonomizm eleştirilerini gözden geçirmeli!

Tarihte sınıf baskısına ilk kez kadınların maruz kaldığı saptaması ise Engels'in bir analojisinden kaynaklanıyor ve Sena'da aldığı biçim, bu tür analojilerin ne denli tehlikeli olduğunu da ortaya koyuyor. Kadınların baskı altına alınması sürecinde cinsiyet boyutunu tamamen gözardı eden yazar, bu süreci bir sınıf mücadelesi gibi tanımlıyor: Kanlı bastırmalar, amazonlar örneği, cadıların yakılması vb. [15] Sena amazonların (eğer gerçekten yaşadılarsa) tekil bir örnek olduğunu ve genellikle erkeklerle kadınların birlikte yaşamak zorunda kaldıklarını unutuyor. Aynen radikal feministlerin bir kesimi gibi, kadın erkek arasındaki ilişkileri -tarihin uzak dönemlerinde de olsa- sınıf ilişkileri olarak tanımlayan Sena'ya sormak istiyorum: Kadınların tümünün ve erkeklerin bir bölümünün mülksüzleştirildiklerini varsayıyorsak, tıpkı bugün olduğu gibi o zamanlar da kadınlar yakın ilişkide bulundukları mülk sahibi erkek ya da erkeklerin mülkünden tasarruf etmiyorlar mıydı? Ben teorik olarak öyle olması gerektiği kanısındayım. Tarihin uzak dönemlerindeki kadın erkek ilişkilerini **sınıf** ilişkileri olarak tanımlayan Sena'nın kadınların, yakın ilişkide bulundukları erkeklerin **sınıfsal konumlarını** paylaşmadıklarına dair kanıt gösterebilmesi gerekirdi. Yeni Çözüm'den İlknur Güler ile tartışmasında tarih konusunda ihtiyat tavsiye eden Sena [16] kendi tavsiyesine uyar gibi görünmüyor: Kesin bir dille anlattığı tarihçeyi hangi antropologa ya da tarihçiye dayandırdığını -en azından bilimsel titizliğin bir gereği olarak- açıklayamaz mıydı?

Kadının ezilmesinde, hem kadın ile erkek arasındaki -sonradan bir egemenlik ilişkisine evrilecek olan- işbölümünü, hem de üretim ilişkilerini birbiriyle içiçe geçen faktörler olarak ele almak, kadın sorununun özgüllüğünü teorik olarak kurmamıza olanak sağlıyor. sözkonusu özgüllük, her üretim tarzında üretim ilişkileriyle içiçe geçmiş olarak ve karşılıklı biçimlendirme i-

lişkisi içinde varolan ama kesinlikle bu ilişkilerin bir uzantısı olmayan cinsiyetçi sistem kavramına oturuyor.

Politik saptamalarında kadın sorununun özgüllüğünü, yeniden-üretim/toplumsal üretim bağlantısını, cinsiyetçi işbölümünün sorgulanmasını doğru bir biçimde vurgulayan Sena, bütün bunları teorik çözümlemesiyle temellendirmek bir yana, kadının ezilmesinin özgüllüğünün teorik dayanaklarını yıkıyor. İlginç olan, yazarın dile getirdiği kadın erkek ilişkileri tarihçesinde, üretim ilişkilerinin aldığı biçimlerde cinsiyetin ne denli önemli bir rol oynadığının çok açık olması. Sena kadının tam da doğurganlığı nedeniyle ev çevresindeki üretimle ilgilendiğini, "doğal olarak da ev dışındaki faaliyetlere baştan aday olmuş olan "erkeğin" değişim ve ticaretin de sürdürücüsü oldu"ğunu yazıyor. (17) Bunda doğal denebilecek bir şey varsa o da cinsiyetle ilgili değil mi? Ama Sena, bütün bu anlattıklarından aynı sonucu çıkarmakta kararlı. "Faktör, tamamen ekonomiktir. " Durum böyle olunca da kadının ezilmesi yalnızca toplumsal üretimden dışlanmasıyla açıklanır (18) ve kadın sorununun özgüllüğü de lafta kalır. "Toplumsal üretimden dışlanma" açıklamasına ilişkin itirazlarımı, geçen sayıdaki yazımda dile getirmiştim. Şimdi bunun başka uzantılarına değinmek istiyorum.

Ekonomizmden Kaçarken

"Kadının ekonomik faaliyetten ve olabildiği kadarıyla mülk edinmeden dışlanmış olma durumu, kapitalizmle birlikte yıkılmaya başladı. Kadınları yeniden üretim faaliyeti içerisine çeken kapitalizm, istemeden gösterdi ki, kadınlar gelir elde edebilirler ve bununla kendilerini idame ettirebilirler. "(19)

Bunlara karşın kadının neden hâlâ ezildiğini açıklayamamanın suçunu "ekonomizm"e ve "kaba materyalizm"e yıkan Sena, sorunun yanıtını veren sihirli formüle sarılıveriyor: İDEOLOJİ.

"Maddi ilişkiler, son kertede kendilerine uygun üst yapıları yaratırlar. Ama bu yaratma eylemi, her aşamada birebir yansımaz. Dolayısıyla bu çakışmanın olmadığı süreç içerisinde üst yapı, kendi özerkliğini -süreç içerisinde gittikçe bağımlılaşsa bile- yaşar. Ve bu özerkliği yaşadığı müddetçe de bazı ilişkileri belirler. Üst belirlenme denilen bu durum, ideoloji alanında açık biçimler içerisinde görülür (...) kapitalizmin yaratmış olduğu yeni ilişkilere rağmen kadının erkekle eşitlenmesinin ideolojik şekillenmesi egemen olamıyor ve hatta kapitalizmden öteye, tüm bir toplumda özel mülkiyetin lağvedilmiş olduğu durumlarda bile böyle bir ideolojik egemenlik gerçekleşmiyor. "(20)

Bu açıklamayı şöyle tercüme etmek mümkün: Aslında kapitalizmde kadının ezilmesinin maddi koşulları yok. Kadının ezilmesinin nedeni kapitalizm öncesi ideolojinin egemenliği. Sorun ideolojik, çünkü ideoloji özerk. Nitekim:

"Aslında sorunun çözümü için beklenecek hiçbir şey yoktur. kadın erkek eşitliğinin maddi temelleri mevcuttur. Kadın, kadın aleyhindeki ideolojik belirlenmeleri dün olduğu gibi bugün de üreten eğitim sisteminin kendisinden başka birşey değildir. "[21]

Başka bir yerde, kadın sorunun çözümü için kapitalizmin bütün kurumlarıyla yıkılmasını ön koşul olarak gören Sena [22], bunu yukardaki açıklamayla nasıl bağdaştırıyor? Kadın sorununun sınıf mücadelesinden ayrı düşünülemeyeceğini savunduktan, feministleri bununla suçladıktan sonra, sosyalizmle kadının kurtuluşunun bağlantısını nasıl kuruyor? "Kadınlar eğitimsizlik yüzünden eziliyorlar" diyen burjuva eşitlikçilerden kendisini nasıl ayırıyor?

Bu, adı böyle konmasa da, "kadın sorunu burjuva-demokratik bir sorundur, feodal kalıntılardan kaynaklanır" demekten farklı bir şey değildir. Bu yüzden olsa gerek, **Yeni Öncü**'deki kadın sorunuyla ilgili yazıların hemen hepsinde, kadınlara ilişkin talepler "demokratik talepler" başlığı altında yer alıyor. Bu tür bir çözümlemeye ilişkin düşüncelerimi geçen sayıda dile getirdiğim için yinelemeyeceğim.

Son olarak, Sena'nın ideolojiyi kavrayışında bir tuhaflık olduğunu söylemeden geçemeyeceğim. Yazar, yukardaki açıklamalarından hemen sonra, kapitalizmin aile kurumunu nasıl devralıp kendisine uygun hale getirdiğini, üretim/yeniden-üretim bağlamında kadının durumunu, toplumun bütün alanlarında kurumlaşmış biçimde yaşanan cinsiyetçiliği çok iyi bir biçimde tanımlıyor. [23] Bence bu tanımlama, cinsiyetçi sistem ile üretim ilişkilerinin nasıl içiçe geçtiğinin mükemmel bir anlatımı. Anlayamadığım, bütün bunları söylemek için Sena'nın neden kendisini "ideolojinin özerkliği" gibi bir kavrama başvurmak zorunda hissettiği (itirazım kavramın kendisine değil, kullanıldığı bağlama). Bugün sözünü ettiğimiz ideoloji tam da toplumun her alanında yaşadığımız bu somut ilişkilere (cinsiyetçi, sınıfsal) denk düşmüyor mu?

Sena öyle düşünmüyor çünkü ideoloji ile gerçeklik arasındaki bağlantıyı tarihsel materyalistlerden biraz farklı bir biçimde kavrıyor: "Bu mekanizmanın işlemeye devam edebilmesi için görüldüğü gibi kadının ikincil cins olma konumunu benimsiyor olması ön şarttır. "[24] Somut koşullara ön gelen ideolojik bir kategori olarak "rıza"! Kanımca, "rıza" hiç de ön şart değildir, olsa olsa yaşanan somut koşulların ideolojik yansımasıdır ve kadının ezilmesi sözkonusu olduğunda, en çok üzerinde durulması gereken şey de bu olmasa gerek.

Demokratik Kitle Örgütleri

Nedret Sena kadınların örgütlenmesi sorununu demokratik kitle örgütleri bağlamında ele alıyor. bu tür bir örgütlenmenin kadın hareketi açısından anlamını tartışmadan önce, Sena'nın demokratik kitle örgütünden ne anladığını biraz açmak gerekiyor. Yazar demokratik kitle örgütlerini siyasi

partilerden farklarıyla tanımlıyor; özgül bir alanda "Aynı siyasi doğrultuyu benimsememiş oldukları halde, aynı talepler etrafında biraraya gelebilen yığınların" oluşturduğunu söylediği demokratik kitle örgütlerinin, siyasi partilerden örgütsel bakımdan bağımsız olmaları gerektiğini, ancak ideolojik ve siyasal bağımlılık ya da etkilenmenin sözkonusu olabileceğini vurguluyor. Türkiye'de, geçmişte yaşanan olumsuz deneylerin "çoğunluğu ele geçiren bir eğilimin örgütün bütün eylemini partiye tabi kılması"ndan kaynaklandığını söyleyen yazara buraya kadar katılmamak elde değil. [25]

Ne var ki, kitle örgütleri ile siyasi partilerin, mücadele alanı, talepler, üye bileşimi vb. noktalardaki farklarını tanımlayan Sena, bu iki örgüt türünün iç işleyişlerindeki farka pek değinmiyor. Sorun, "İç işleyişi demokratik olmayan hiçbir örgüt biçimini sosyalistlerin benimsemesi olanaklı değildir"[26] diye geçiştiriliyor. Sena'nın demokratik işleyişten ne anladığı ise yazının ilerki bölümlerinde ortaya çıkıyor. Farklı siyasi eğilimlerin örgüt politikasını yönlendirme konusunda yarışacaklarını söyleyen yazar şöyle devam ediyor:

"Bu yarışta çoğunluğu sağlamış olan kuşkusuz örgütü yönetecektir. Değişik çoğunluk tanımları yapılabilecek olsa da çoğunluktan ilk anlaşılması gereken kitlenin yarısından bir fazlasının temsil edilmesi olmalıdır. Hiçbir zaman belli farklılıklar dolayısıyla ortaya çıkan parçalanmadan yararlanarak bir azınlığın kendisini çoğunluk yerine koymasına olanak veren çoğunluk anlayışlarına izin verilmemelidir. Bu durum hukuksal yutturmacadan başka birşey değildir. Sonuç olarak da gerçek çoğunluğun bu azınlığa uyup uymamakta kendisini serbest görmesi ve örgütün parçalanması kaçınılmaz olmaktadır. "[27]

Bu demokratik işleyiş, azınlığın çoğunluk kararlarına uyması biçiminde tanımlanabilir. Sena, parçalanmamanın biricik güvencesini, örgütü **yönetenin gerçek** çoğunluk olmasında buluyor. Bu güvencenin kendisinin çok tartışılır olduğunu düşünüyorum. Diyelim ki bir örgütte gerçek çoğunluk ve gerçek azınlıklar var; bu azınlıklar örgütün ilkelerine ve programına sadık kaldıkları halde, çoğunluğun benimsediği bir eyleme katılmak istemezlerse, ya da bağımsız bir eylem yapmak isterlerse ne olacak? Sözkonusu kitle örgütünün kitlesinden bir kesim -"demokratik" bir biçimde- ihraç mı edilecek? Bu sürecin sonunda, örgütün kendisinin çoğunluğu oluşturan eğilimden ibaret kalmamasının güvencesi ne?

Farklı siyasi eğilimlerin varolma ve mücadele hakkına ek olarak, pratikte azınlığın çoğunluğa kesin tabiyeti, bir tek örgüt türüne, leninist partiye özgü demokratik-merkeziyetçi bir iç işleyiş biçimidir. Adını böyle koymasa da, Sena'nın açıkladığı işleyiş bana leninist örgütün iç işleyişini anımsatıyor. Türkiye'de yaşanan kitle örgütü deneyimlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının önemli bir nedeninin, kitle örgütlerinde demokratik değil, demokratik-merkeziyetçi bir iç işleyişin uygulanması olduğunu sanıyorum. [28] Bir kitle örgütünün demokratik işleyişi azınlığın çoğunluğa tabiyetiyle değil, farklı siyasi eğilimlerin örgütün bütün olanaklarından yararlanarak,

hiçbir kısıtlama olmaksızın görüşlerini yayabilme özgürlüklerinin yanısıra, örgütün ilkelerine ve programına ters düşmemek koşuluyla, çoğunluğun kararlarına uymama hakkını da içerir. Tersi "hukuksal yutturmacadan başka bir şey değildir". Nedret Sena, kadın sorununun özgüllüğüne denk düşen bir örgütlenme biçimi olarak demokratik kitle örgütlerinden sözediyor ve "Buradaki parçalanmaya neden olabilecek tehlikeli anlayış, örgüt içerisinde değişik siyasal anlayış mensubu kişilerin, kadın alanındaki perspektifler üzerinde değil de siyasal görüşlerin bütünlüğüne göre ayrışmaya kalkışmaları olacaktır. "[29] diye ekliyor. Türkiye'de yeni yeni filizlenen kadın derneklerinin bugün içinde bulunduğu durum bundan iyi tanımlanamazdı. Daha başlangıç aşamasında ayrışıp farklı derneklerde örgütlenen, bırakalım aynı çatı altında birleşmeyi, ortak eylem yapmaya bile yanaşmayan ve bunu reddederken kadın sorununa ilişkin gerekçelere değil, "ihbarcı", "oportünist" vb. suçlamalara yaslanan sosyalist kadın gruplarının durumunu Sena nasıl açıklıyor? Bunların demokratik kitle örgütlerinin iç işleyişine ilişkin "demokrasi" anlayışıyla hiç ilgisi yok mu?

Demokratik Kitle Örgütleri Kadın Hareketinin Neresine Düşer?

Sena'nın anladığı biçimiyle demokratik kitle örgütlerinin, kadın örgütlenmesi bağlamında ya da başka özgül alanlarda başarılı deneyimler yaşaması zor görünüyor. Ama gerçekten demokratik bir işleyişe sahip kitle örgütlerinin **kadın hareketinin bir parçası** olabileceği ve olması gerektiği kanısındayım. Sena'dan ayrıldığım en önemli nokta da bu. Kadın hareketinin bir kesimi olarak tanımladığım kitle örgütlerini, Sena -örtük biçimde de olsa- **kadın hareketini kapsayıcı, kadınlar için en uygun tek model** olarak ele alıyor. Sena'nın demokratik kitle örgütleri önerisini dayandırdığı saptama şu:

"Ancak her sınıf içerisinde eşitlenme olayı bütün kadınlar arasında da ortak bir payda oluşturur (...) Erkeklerin kadınlar üzerindeki baskısına karşı çıkış bütün kadınlar için ortak bir örgütlenme zeminini de oluşturur. "[30]

Kadınları birleştiren ortak bir payda olduğu kesin ama bu saptamanın doğal sonucunun **ortak örgütlenme zemini** olduğunu hiç sanmıyorum. Kadınların ortak ezilmişlikleri, kadın hareketinin özgül bir mücadele alanı olduğunu gösterir ama kadınları bölen sınıf farkları da tüm kadınların ortak bir örgütte birleşmelerini olanaksız kılar. Nitekim burjuva kadınlar Sena'nın önerdiği modelin dışında kalıyor. Bırakalım burjuva kadınları, demokratik kitle örgütünden farklı bir örgütlenme biçimini benimseyebilecek olan radikal ya da sosyalist-feminist, ya da sadece sosyalist vb. kadınların da bu örgütlerin dışında olacakları varsayılabilir. Öyleyse soru şu: Bu kadınlar **kadın hareketinin** parçası sayılmayacaklar mı? Sena, demokratik kitle örgütü dışındaki kadın örgütlenmelerini de meşru gördüğünü, "kadın eşitliği kim tarafından getirilirse getirilsin, bir reform talebi olarak desteklenmek zorundadır. "[31] sözleriyle dile getiriyor. Ama hemen ardından sosyalistle-

rin kadın hareketinde **öncülüğü** kazanmaları gerektiğini söylüyor. Kadın hareketinin siyasal iktidar gibi bir sorunu yoktur; ayrı yapılanmalardan oluşan bu hareketin mücadelesi de **öncülük** gibi kavramlarla düşünülemez. Çünkü bu kavram, bir sınıfla onun partisi arasındaki ilişkiyi iktidar bağlamında tanımlayan bir kavramdır. Farklı feminizmlerin ve kadın örgütlerinin/gruplarının, farklı sınıflardan kadınların birbirlerini ideolojik bakımdan etkileme çabaları ile öncülüğü kapma çabası aynı şey değildir.

Sorun bu terimlerle dile getirildiğinde, Sena'nın feminizmi ve demokratik kitle örgütleri dışında örgütlenen kadınların mücadelesini meşru görmesinin geçici ve konjonktürel olup olmadığı sorusu akla geliyor.

"Sosyalist hareketin birçok başka alanlarda gösterdiği zaaf gibi, kadın özgürlüğü sorununda göstermiş olduğu zaaf birçok sosyalisti feminizmden çok şey öğrenme durumunda bırakmıştır."(32)

"Durumunda bırakmıştır" vurgusu, bu feminist lerden bir şey öğrenme durumunun biraz z l gibi yaşandığını, zaafın cezası gibi algılandığını dü şündürüyor. Yazar marksizmin kadın sorununu tamamen içerdiğini düşündüğünden olsa gerek(33), feminizmi, sosyalistlerin zaaf gösterip erken davranamadıkları bir durumda ortaya çıkan bir uyarı hareketi olarak görüyor. Yani sosyalistler duruma hakim olunca feminizme de gerek kalmayacak. Bütün bunlar Sena'nın örgütlenme sorununa bakışına da yansıyor.

Kadının ezilmesi sorununun özgüllüğünden söz ediyorsak, "sosyalistler kadınlara ne tür bir örgütlenme biçimi önerecekler" sorusu ile "kadın hareketi içindeki çeşitli örgütlenme biçimleri ne olabilir? " sorusunu artık ayrı başlıklar altında sorsak diyorum! Kadın hareketini kapsayıcı bir model olarak demokratik kitle örgütlerinden sözedilmesi bu iki soruyu aynı şeymiş gibi görmekten ve kadın sorununun özgüllüğünü gözden kaçırmaktan başka bir şey değildir. Sena'nın da belirttiği gibi, demokratik kitle örgütü sorunu, her zaman "siyasi partinin neresine düşer, partiyle ilişkisi nasıl olmalıdır? " sorusuyla birlikte gündeme gelir. Kadın sorununun önemini kavrayan sosyalistlerin bu soruyu sormaları, kadın sorununu programlarının bir yerine yerleştirmeleri çok doğal. Kadın hareketi içindeki sosyalist kadınların da en temel sorunlarından biri sosyalist hareketle kadın hareketi arasındaki ilişki olacaktır kuşkusuz. Ancak farklı sınıflardan kadınların ortak paydalarından, kadın hareketinin özgül mücadele alanından söz ediyorsak, bütün kadın gruplarının ya da örgütlerinin kendi konumlarını düşünürken siyasi partilerin neresine düştüklerini hesaplamaları, herhangi bir siyasi partiyi kendilerini tanımlamak için odak noktası olarak almaları nasıl beklenebilir?

Kadının ezilmesi marksizmin eksenindeki sorunsalla tamamen örtüşen bir sorun olarak ele alındığında, kadın hareketinin özgül alanını gözardı etme, sosyalist ya da proleter kadın örgütleriyle kadın hareketini özdeşleştirme, bunların dışında kalan kadın gruplarını kadın hareketinin dışında sayma eğilimi (ya da, en azından, tehlikesi) de ortaya çıkıyor. Sena'da bir eğilim olarak görülen bu özdeşlik, **Yeni Öncü** yazarlarından Ahmet Ural'da

net bir ifadeye kavuşuyor". Bağımsız bir kadın örgütlenmesinin" ancak bir "partileşme planı" içerisinde yerli yerine oturacağını söyleyen Ural sözkonusu örgütlenmenin programatik çerçevesini çizme zahmetini bile kadınlara bırakmadan bu "bağımsız" kadın örgütlenmesinin işlevini de özetleyiveriyor:

"Burada önemli olan, partiye bağlı sosyalist kadın fraksiyonlarının kadına yönelik cinsel baskının ekonomik ve siyasal temellerini göstermeye çalışmasıdır. "[34]

Kadın hareketi, burjuva kadınlardan proleter kadınlara, dergi ya da araştırma gruplarından kitle örgütlerine uzanan zengin ve çok parçalı bir harekettir. Sosyalistlerin bazı kesimleri açısından demokratik kitle örgütleri en uygun biçim olabilir ama bu ne kadın hareketini kapsayıcı bir modeldir, ne de bütün kadınlar için en uygun ve öncelikli model. Ortak bir örgütlenme, farklı sınıflara, uluslara, ırklara vb. bölünmüş olan kadınların nesnel durumlarına denk düşmez. Dolayısıyla, Ural'ın sözettiği "Demokratik bir kadın konfederasyonu"[35] ancak belirli kadın derneklerinin biraraya gelmesinden oluşabilir ve kadın hareketinin yalnızca bir parçası olabilir, kendisi değil. Sınıfsal, ulusal vb. farkları iyi kavradıklarından mıdır nedir, feministlerin ortak örgütlenme gibi bir dertleri yok. Kadın hareketinin **ortak eylemleri, geçici birliktelikleri**, dayak, kürtaj, oy hakkı, barış, vb. gibi tüm sınıflardan kadınları **farklılıklarıyla birlikte** biraraya getiren **kampanyalar** çerçevesinde gerçekleştiriliyor.

Marksizm, Feminizm...

Genel olarak Türkiye solunda ve **Yeni Öncü**'de kullanılan yaygın bir yöntem var: Kadın sorunu sınıf sorunu ile analojiler içerisinde ele alınıyor. Nedret Sena kadın örgütlenmesini tanımlarken, sendikalar, cephe türü örgütlenmeler vb. ile analojiler kuruyor. Ahmet Ural ise, kimi sosyalistlerin kadın sorununa yaklaşımlarındaki hataları ekonomizm ve popülizm başlıkları altında ele alıyor. Ural'ın eleştirilerine kısmen katılmıyor değilim ama bana ilginç gelen, sonuç olarak, eleştirdiği bu kesimlerden kadın sorunu konusunda Ural' ın kendisini nasıl ayırdığını göremiyor olmam. Kuşkusuz, kadın sorununa yaklaşımda Ural'ın politik tavrı diğer çevrelere göre son derece olumlu ama eleştirisinin somut sonuçları da oldukça sınırlı: 1. Ural, ekonomistlerden farklı olarak, kadın sorununun ertelenemeyeceği görüşünde; 2. Popülisllerden farklı olarak, feodal ön yargılara taviz vermeye karşı. Ama sonuç olarak Uralda, eleştirdiği kesimler gibi, kadın sorunu deyince proleter kadınları anlıyor, önerdiği örgütlenme biçimi de sosyalist kadınların proleter kadınları örgütledikleri yapılar. [36] Kısacası, özgül bir konu kendi sorunsalı içinde düşünülmeyince, iyi niyet o sorunu kavramaya yetmiyor.

Ural analoji konusunda iyice ifrata kaçmış: Kadını "pleb'e, "küçük burjuva"ya benzetmekle kalmayıp, sınıf farklarını yok saydığından (!) dolayı feminizmi de popülizme benzetmiş. [37]

"Popülist sosyalistler in esas sorunu sınıfsal iktidar sorunudur. Böyle bir durumda, sınıf farklarını gözden kaçırmakla kuşkusuz vahim bir hata yapıyorlar. Ama feminizmin varoluş nedeninin ne siyasal iktidarla ne de sınıflarla doğrudan bir ilgisi yok ki! Feminizm sınıfları yok saymıyor, kadınların ortak ezilmişliğinden söz ediyor ve mücadelesinin odak noktası da bu. Mutlaka bir benzetme yapmak gerekiyorsa, kadınların mücadelesi mevzi mücadelesine benzetilebilir. Farklı feminist kesimlerin ve kadın gruplarının "bir potada erimek" gibi bir niyetleri olmadığı için popülizmin "halk bulamacı" ile bir benzerlikleri de olamaz. Dolayısıyla, Ural'ın "proleter kadının diğer sınıf kadınları arasında kaybolup gitmesinden" korkmasına gerek yoktur. Her kesim kendi mücadelesini kendi mevzisinde verir ve bu da ortak ezilmişlikle mücadeleye farklı kollardan, farklı biçimlerde katkıda bulunmak demektir. Ural farklı sorunlara ait kavramlar arasında benzerlikler kurmakla kendi kafasını karıştırdığı gibi, çözümlemelerini bu benzetmelere dayandırarak ciddi yanlışlara düşüyor.

Kadının ezilmesinin sınıf sorunsalına ait kavramlarla ve analojilerle düşünülmesinin tek nedeni sosyalistlerin feminist kavramlara henüz yabancı oluşları değil. Sözkonusu kavram ve analojiler, konuyu daha iyi anlatabilmek amacıyla tesadüfen kullanılmış masum araçlar da değil. Bütün bunların kaynağında feminizme belirli bir yaklaşım ile birlikte, "marksizm kadın sorununu kapsar, feminizme gerek yoktur" anlayışı var.

Cinsiyete dayalı egemenlik-ezilme ilişkisi özgül bir ilişki biçimiyse, kendine özgü bir sorunsalı ve kavramları vardır ya da oluşturulmalıdır. Marksist sorunsal içinde kadın sorununun yer alması ya da feminist sorunsal içinde sınıfsal perspektiflerin gündeme gelmesi bunların iki ayrı sorunsal olduğu gerçeğini değiştirmez. Kadının ezilmesine marksist yöntemle yaklaşmak ile (sosyalist-feministler olarak bunu yaptığımız kanısındayım) bu özgül sorunu tüketici bir biçimde marksist politika kategorilerine uydurmaya çalışmak aynı şey değil.

Sena'nın da dediği gibi feminizmin çeşitleri var[38] ama farklı feminizmlerin ortak paydası kadın erkek arasındaki yaygın iktidar ilişkilerini hedef alıyor olmaları. Sena feminizmin toplum projesinden **yoksun** olduğunu söylüyor[39]. Şöyle düzeltmek istiyorum: feminizm toplum projesinden yoksun değil; odak noktası kadın erkek arasındaki egemenlik-ezilme ilişkileri olduğu için, yani varolduğu özgül mücadele alanının yapısı gereği feminizmin bir toplum projesi **yok.** Feministler bunu bir yoksunluk olarak tanımlamıyorlar ve bundan gocunmuyorlar. Marksizm bir toplum projesine sahiptir çünkü odak noktası sınıfsal iktidar ilişkileridir. Sena "özel mülkiyet temeli, sınıf çatışması, öne alınmadığı müddetçe-" feminizmin (herhalde her çeşit feminizm kastediliyor) eşitlikçi olduğunu söylüyor[40]. Belli ki feminizm kendi özgüllüğünün dayandığı temeli bir kenara bırakıp marksizmin özgüllüğünü tanımlayan sınıf ilişkilerini temel almadıkça, yani feminizm olarak kendini ortadan kaldırmadıkça Sena' nın gözüne giremeyecek. "Feminizmin faaliyet alanı kadının cinselliği, cins ayırımına karşı mücadele alanı. Bu alan reddedildiğinde ortada kadın sorunu diye birşey kalmadığını göre-

miyor". [41] Sena bunları İlknur Güler'e karşı söylüyor. Neden söylüyor anlamadım.

Sena haklı olarak "Kadınların kocalarından dayak yemesine karşı kaç yürüyüş düzenledik?" diye soruyor[42]. Kuşkusuz sosyalistler, sosyalist örgütlerin kadın kolları vb. bu tür eylemler yapabilirler. Ama nasıl feminizmin ekseni sınıf sorunu değilse, sosyalistlerin temel sorunu da dayak yürüyüşü düzenlemek değildir. Sosyalistler ve feministler birbirlerinin eylemlerine katılabilir, destek verebilirler. Ama feminizmin de sosyalizmin de kendi alanlarındaki mücadele ve eylem öncelikleri birbirinden farklı olmak zorundadır. Sosyalizm kadınların talep ettiği, ihtiyaç duyduğu her şeyi kadınların yerine yapamaz, yapması da gerekmiyor çünkü bu **esas** olarak kadınların ve feminizmin sorunu. Başka bir soru soralım: Dayak yürüyüşüne kaç sosyalist katıldı ya da aktif destek verdi? Sosyalistlerin feminizme ilişkin temel sorunları bence bu olmalı, feminizmi ikame etmenin yollarını aramak değil.

Sena'nın feminizmle ilgili ilginç iddiaları var: "(...)Marksizmi yenebilen kendi teorisini oluşturabileceği sanısına sürüklemiştir."[43] Feminizm marksizmi değil, erkek egemenliğini yenmek için ortaya çıktı. Feminizm marksizmle rekabet etmiyor, edemez çünkü bu iki "izm"in alanları birbirinden farklı ama feminizm de sosyalizm kadar meşru bir varoluş gerekçesine sahip. Bence marksizmin feminizmi yenmek gibi bir sorunu yok, marksistlerin de olmamalı. Sena'nın bir yazısı "Sosyalizm mi? Feminizm mi? " başlığını taşıyor. Sosyalizm ve feminizm birbirine alternatif, birbirini ikame edebilir ideolojiler değil; bu ikilem de sahte bir ikilem.

. . . Sosyalist-Feminizm

"Bu çerçevede, kadın hareketiyle feminizm kavramını eşitleyerek sosyalist feminizm kavramının üretilmesi, milliyetçilikle ulusal kurtuluş hareketinin eşitlenmesi ve sosyalist milliyetçilik kavramının üretilmesine denk düşer. Bu tavizi vermek, bulunduğu zeminin ne savunduğunu bilmemek demektir. Feminizm ile sosyalizm arasında orta yer yoktur. Ya Marksizmi kadın sorununu içerebilecek bir dünya görüşü olarak kavrarız ya da feminizmin söylediği gibi, Marksizmin kendi yapısı doğası nedeniyle kadın sorununu dışta bıraktığını. "[44]

Politik retoriğine karşın sınıf mücadelesinin alanıyla erkek egemenliğine karşı mücadelenin alanını birbirine karıştırmakta ısrar eden Sena'nın sosyalist-feminizme, marksizm ile feminizm arasında çöpçatanlık yapma misyonunu atfetmesi şaşırtıcı değil. Buna karşı söyleyecek çok net bir sözümüz var: sosyalist-feminizm bir ölçü sosyalizm ile bir ölçü feminizmden elde edilen bir karışım, iki "izm" arasında orta bir yer değil. Sosyalist-feminizm, **feminizm içi** bir ayrımın ifadesi.

Sena sosyalist-feminizmin "imkânsızlığı"na ilişkin tek bir argüman getiriyor: "marksizm kadın sorununu içerir". Bunun kanıtı da "sosyalist-milliyetçilik" gibi bir kavramın saçmalığı. Ulus sorunu ile kadın sorunu arasında an-

cak görmemekte ısrarlı olanların görmeyebileceği açık bir fark var. Ulus sorunu, tarihte sınıf mücadelelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve son tahlilde sınıfsal terimlerle çözümlenebilecek bir sorun. Kadın erkek arası egemenlik-ezilme ilişkisi ise sınıf sorununun bir uzantısı değil, sınıfları kesen bir sorun; sosyalist-feminizme göre, ancak sınıf sorunuyla bağlantıları içerisinde ele alınabilecek ama yalnızca sınıfsal terimlerle açıklanamayacak bir sorun. Kısacası, "sosyalist milliyetçilik" çok talihsiz bir örnek.

Ben başka örnekler vermek istiyorum. Bilinçdışının ya da estetiğin sınıf mücadelelerinin ürünü olduğunu savunan kimsenin çıkmayacağını **umuyorum.** Psikiyatri ve estetik sınıfsal terimlere indirgenemeyecek, kendilerine özgü sorunsalları, kavramlar sistemi vb. olan iki özgül alan. Ama "marksizm psikiyatri ve estetiği kapsar" ya da "marksist psikiyatri, marksist estetik teorisi olmaz" demek kimsenin aklına gelmiyor. Demek ki özgül bir alana, onun özgüllüğünü gözardı etmeden, **marksist yöntemle** yaklaşmak ve marksizmin eksenini oluşturan sorunsalla (üretici güçler, üretim ilişkileri, sınıf mücadelesi) sözkonusu alanın bağlarını kurmak mümkün -eğer marksizmin herkesin eline geçirdiğini içine tıkabileceği bir çuval olduğunu düşünmüyorsak. Sınıf sorununa indirgenemeyecek sorunlarla sınıf mücadelesi arasındaki bağlantı kurulabilir; marksist yöntem, ekseni sınıf çelişkileriyle birebir örtüşmeyen, sorunsallara yaklaşmanın yöntemi olabilir; sosyalist-feminizm bunun bir ifadesi.

Bu üç alan arasında kurulan bağa itiraz edilebilir. Kuşkusuz, diğerlerinden farklı olarak feminizm, toplumsal bir egemenlik ilişkisinin sorgulandığı özgül bir mücadele alanının ideolojisi. Bu nedenle sosyalist-psikiyatri olmuyor ama sosyalist-feminizm olabiliyor (bu kavramın bu denli tepki görmesinin nedenleri belki biraz da feminizmin estetik ve psikiyatriden farklı olarak bir "izm" olabilmesinde, toplumsal mücadeleler alanında yeralmasında aranabilir!). Ama konumuz açısından önemli olan, bu üç alan arasındaki tek bir benzerlik: sınıf sorununa indirgenemez oluşları ve sınıf sorununa indirgenemeyen konularla marksizmin bağının nasıl kurulabileceğini örnekleyebilmeleri.

Kendimize neden sosyalist-feminist dediğimizi, bu kavramı nasıl mümkün gördüğümüzü ilk sayımızdaki çıkış yazımızda açıklamıştık. Ancak sosyalist-feminizmin teorik olarak mümkün olması, pratikte gerilimsiz ve sancısız yaşanabileceği anlamına gelmiyor. Sosyalizm ve feminizm her zaman birbiriyle örtüşen çıkarlara ya da önceliklere sahip olmadıkları ölçüde, sosyalist hareket ile kadın hareketi arasındaki ilişkiler de sorunlu ve gerilimli olabilecek. Kuşkusuz, bu tür sancılardan en büyük pay sosyalist-feministlere düşecek. Gülnur'un bu sayıda yeralan yazısı, sosyalist hareket ve kadın hareketi arasında yaşanabilecek sorunların çok somut bir ifadesi. Yazımı Gülnur'un yazısından çıkan çok önemli bir sonuca bağlayarak bitirmek istiyorum: toplumsal gerçekliğin kendisi karmaşık ve çelişik olduğu ölçüde, sorunlar hep olacak ama önemli olan, kadın hareketinin bağımsızlığını her zaman koruması ve sosyalist hareketin de bunu bir tehdit olarak değil, tüm eşitsizliklerin ortadan kalktığı bir toplum yolunda bir **zorunluluk** o-

larak kabul etmesi. Sosyalistlerle feministlerin karşılıklı iletişimi sağlayabilmeleri, olumlu ve düzeyli bir diyaloğu başlatabilmeleri bunun ön koşulu. Bu tür bir başlangıca katkıda bulunan çevrelerden biri de **Yeni Öncü**.

NOTLAR

1. Sosyalist Parti Kuruluş Bildirgesi Program Tüzük, Sosyalist Parti Yayınları, Şubat 1988. s. 28-29
2. Aynı yerde.
3. SF Kaktüs no. 1, "8 Mart 1988'de Ne Oldu? ". Sedef Öztürk, s. 24.
4. Sosyalist Parti Kuruluş Bildirgesi Program Tüzük, s. 45.
5. Aynı yerde, s. 34.
6. Yaşasın Sosyalizm: Bülten: Seçimlerde Sosyalist Tavır, Kasım 1987, "Her Türlü Ayrımcılığa Son" adlı bölüm.
7. Aynı yerde.
8. Nedret Sena, Kadın Sorunu Erkeklerin de Sorunudur, Yeni Aşama Dergisi Yayınları, Mart 1988, "Kadın Sorununu Nasıl Bastırdık Şimdi Nasıl Bastırabiliriz? ", s. 75.
9. Aynı yerde, s. 80.
10. Nedret Sena, "Kadın Sorunu Sosyalist Erkeklerin de Sorunudur", Yeni Öncü, Nisan 87, s. 39.
11. Nedret Sena, Kadın Sorunu Erkeklerin de Sorunudur içinde "Sosyalizm mi? Feminizm mi?, s. 49.
12. Aynı yerde, s. 51.
13. Aynı yerde, s. 53.
14. Aynı yerde, s. 52.
15. "Kadın Sorunu Sosyalist Erkeklerin de Sorunudur", s. 33 34
16. "Kadın Sorununu Nasıl Bastırdık Şimdi Nasıl Bastırabiliriz? ", s. 71.
17. "Kadın Sorunu Sosyalist Erkeklerin de Sorunudur", s. 33.
18. Aynı yerde.
19. Aynı yerde, s. 35.
20. Aynı yerde.
21. Aynı yerde, s. 39.
22. "Sosyalizm mi? Feminizm mi? ", s. 49.
23. "Kadın Sorunu Sosyalist Erkeklerin de Sorunudur", s. 35-36.
24. Aynı yerde, s. 36.
25. Nedret Sena, "Ekonomik ve Demokratik Örgütlenmeler Bağlamında Kadın Örgütlenmesi", Yeni Öncü, Eylül 1987, s. 46.
26. Aynı yerde.
27. Aynı yerde, s. 47.
28. Bkz., P. Peterson, Demokratik Merkeziyetçilik Üzerine, Eleştiri Yayınevi, Kasım 1979, "Önsöz".
29. Ekonomik ve Demokratik örgütlenmeler Bağlamında Kadın Örgütlenmesi s.48.
30. Aynı yerde, s. 47.
31. "Sosyalizm mi? Feminizm mi? ", s. 58.
32. Aynı yerde, s. 56.
33. Aynı yerde, s. 59.
34. Ahmet Ural, Kadın Sorunu erkeklerin de Sorunudur, "Önsöz", s. 18-19.
35. Aynı yerde, s. 21.
36. Aynı yerde, s. 13-21.
37. Aynı yerde, s. 15-16.
38. "Kadın Sorununu Nasıl Bastırdık Şimdi Nasıl Bastırabiliriz? ", s. 70.
39. Aynı yerde, s. 74.
40. "Sosyalizm mi? Feminizm mi? ", s. 55.
41. "Kadın Sorununu Nasıl Bastırdık Şimdi Nasıl Bastırabiliriz? ", s. 84.
42. Aynı yerde, s. 82.
43. "Sosyalizm mi? Feminizm mi? ", s. 53.
44. Aynı yerde, s. 59.

BİR AKD'Lİ İLE GÖRÜŞME

Geçen sayımızda 12 Eylül öncesinde kadın derneklerinde çalışmış kadınlarla görüşmelerimizden ilkini yayınlamıştık. Bu sayıda DKD/F (Devrimci Kadınlar Derneği Federasyonu) Genel Sekreteri Ayşegül Devecioğlu'yla yaptığımız söyleşiyi yayınlıyoruz.

SF KAKTÜS: Ayşegül, sonradan DKD/F (Devrimci Kadınlar Federasyonu)na dönüşecek olan AKD'nin (Ankara Kadınlar Derneği) kuruluş dönemindeki koşulları kısaca özetleyebilir misin?

Ayşegül Devecioğlu: AKD'nin kuruluşunda bulunmadım. 1975 yılında derneğe gidip gelmeye başladım. Üniversite öğrencisiydim. Dernek o sıralar nispeten bağımsız bir kadın örgütü görünümündeydi. Üniversite çevresinden bazı kızlar ve anneleri. Üye sayısı azdı ve fazla bir etkinlikleri yoktu. Bir süre muhalif olarak çalışmalara katıldım. Sonra da o zaman aynı görüşü paylaştığımız arkadaşlarla birlikte yönetimi aldık. Bunun da pek demokratik yollardan olduğu söylenemez.

SF K AKTÜS: Sizi AKD gibi bir kadın örgütünde çalışmaya iten ne idi?

AYŞEGÜL: O sıralar, toplumsal muhalefetin yükseldiği günlerdi. Biz sosyalistler olarak her alanda çalışmalıyız diyorduk. Kadın örgütlenmesi de bunlardan biriydi. Ama esas olarak amaçlanan kadın için politika yapmak değildi. Çünkü dernek çalışmasında öncelikle herkesin düşüncesi kendi politik görüşünü yönetimde hakim kılmaktı. Yani benim de o sıralar düşüncem buydu. Doğrusunu istersen kadınlar arasında ne tür bir çalışma yapabileceğime dair de pek bir fikrim yoktu. Bunlar daha sonra gündeme geldi, yani önce minareyi çaldık.

SF KAKTÜS: "Minareyi çaldıktan" sonra, dernekte çalışmaya

başladığınızda aranızda kadın sorunları üzerine tartıştınız mı?

AYŞEGÜL: Yönetimi aldıktan sonra kadın sorunları üzerine tartıştık. Dernek çalışmasında bizim amaçladığımız, sahip olduğumuz dünya görüşünü kadın kitlesi arasında yaygınlaştırmaktı. Eski yönetime karşı daha "sol" bir cepheden muhalefet yürütmüştür zaten.

SF KAKTÜS: Özgün olarak kadınlara yönelik tartıştınız mı?

AYŞEGÜL: Kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunları üzerine uzun boylu tartıştığımızı hatırlamıyorum. Zaman zaman kendi kişisel sorunlarımızdan kaynaklanan tartışmalar olurdu. Ama bunların üstünde derinlemesine durmazdık. Dahası pek de hoş görmezdik.

SF KAKTÜS: Kişisel sorunlarınızın dile gelmesi sizleri neden rahatsız ediyordu?

AYŞEGÜL: Bunun o sırada çevremdeki sosyalist kadınlarda hakim olan eğilimden de kaynaklandığını sanıyorum. Sözgelimi evliliğimde kocamın kitap okurken benim mutfakta yumurta pişirmem ya da bulaşık, çamaşır gibi işlerin bana ait olması ters geliyordu. Başka arkadaşlarım da aynı türden yakınmaları vardı. Fakat daha sonra işler değişti.

SF KAKTÜS: Nasıl?

AYŞEGÜL: Mücadele kızgınlaştı, biçim değiştirdi. O zaman kadınlar, hatta en az erkekler kadar sosyalist mücadele içinde yer alan kadınlar daha cephe gerisi bir konuma düştüler. Benim de daha çok mücadele eden kocalarımızın "bakım ve hizmetini" sağlama noktasına geri döndüğümü hatırlıyorum.

SF KAKTÜS: Bütün bunlar, kadın olmaktan kaynaklanan ezilmişliğe karşı doğrudan bir başkaldırıya dönüşmedi diyebilirmiyiz?

AYŞEGÜL: Kadın olmaktan kaynaklanan ezilmişlik ve buna karşı mücadele gibi bir perspektifimiz pek yoktu. Tabii hepimiz diyelim işçi kadının iki defa ezildiğini anlatan teorik metinleri ezbere biliyorduk; ama kadın çalışması yaparken bunları dikkate aldığımızı pek söyleyemem.

SF KAKTÜS: Kadın sorunlarına yönelik eğiliminiz dernek çalışmalarına doğrudan yansımıyordu. Kendi dışınızdaki kadınları derneğe nasıl çektiniz?

AYŞEGÜL: Ben sekreterdim. Yönetime gelmiştik ama genel olarak sosyalist politikanın bu özgül alanda, nasıl hayata geçirileceği konusunda şahsen benim bir fikrim yoktu. Elimizde böyle bir program da yoktu. Eski dernek yönetimi çalışmalarını panel, seminer, toplantı gibi etkinliklerle sınırlamıştı. Biz daha aktif olarak halkın içinde bir çalışma yapmak istiyorduk. İstiyorduk ki halktan kadınlar gelsin.

SF KAKTÜS: Halktan kadınlarla ilişki kurmaktan söz ettin. Örneğin gecekoduda yaşayan kadınlar mı?

AYŞEGÜL: Evet, gecekondu mahallelerine gittik. Kadınlarla apayrı kökenlerden üniversite öğrencisi

kızlar olarak bağlantı kurmamız oldukça zordu. O zaman gecekondu mahallelerinin somut sorunlarından yola çıkmayı düşündük.

SF KAKTÜS: Ne tür sorunlardı?

AYŞEGÜL: Su ve çöp kampanyaları açtık. Ve böyle bir çalışmayla kadınlara nüfuz edebileceğimizi gördük. Aslında bunlar sezgisel, el yordamıyla yapılan çalışmalardı.

SFKAKTÜS: Biraz geriye dönüp bir soru sormak istiyorum. Bazı teorik metinleri ezbere biliyorduk diyorsun. O dönemde, örneğin türkçeye çevrilen Kate Millet'in *Cinsel Politika*'sı vardı. Aranızda bu kitap ilgi uyandırdı mı?

AYŞEGÜL: Ben o sıralar Kate Millet filan okuyordum. Söylediklerini de doğru buluyordum. Ama bütün bunlar, çok tali şeylerdi. Biz sosyalist mücadelenin içindeydik. Birlikte olduğumuz arkadaşlar değişik sosyal kökenlere sahip insanlardı. Erkek ideolojisi hakimdi. Zaten erkek bir toplumuz. Sosyalistler de toplumsal ideolojinin dışına çıkabilmiş insanlar değillerdi; bunu en azında kendim ve çevremdeki insanlar için söyleyebilirim. Kimse açık açık söylemiyordu ama biz sosyalist hareketlerin içindeki kadınlar olarak bunları yoğun olarak yaşıyorduk. İşin kötüsü bunu şu veya bu şekilde kabul ediyorduk. Ben eve gelen erkek arkadaşlarımın -onlar içeride otururken- çamaşırlarını yıkadığımı çok iyi hatırlıyorum. Bunu isteyerek ve memnuniyet duyarak yapardım.

SF KAKTÜS: Dernek çalışmalarına dönelim...

AYŞEGÜL: Gecekondu mahallelerinde okuma-yazma, biçki-dikiş kursları açtık. Birçok kadını çalışmalarımıza kattık. Doktor götürdük. İlaç dağıttık... Paneller, seminerlerle gecekondu dışındaki kadınları da dernek çalışmalarına çektik. Kadın sorunları ile ilgili (kreş gibi) araştırma grupları kurduk. Kampanyalar açtık. Dernek çalışmalarını anlatan haber bültenleri ve aylık bültenler çıkardık. Ayrıca faşizme karşı mücadele doğrultusundaki kampanyalara aktif olarak katılıyorduk.

SF KAKTÜS: Yaptığınız çalışmalara katılan kadınların hayatlarında bir değişiklik oldu mu? Örneğin kadın-erkek ilişkileri düzeyinde...

AYŞEGÜL: Çalışmalara katılan, kurslardan diploma alan kadınlarda dernek çalışmalarına aktif katılan üyeler de giderek bir "bağımsızlaşma", kişilik kazanma eğilimi oldu. Yani önceden evinde kocasına (kocası sosyalist ya da sosyalistlerle ilişkisi olan) ses çıkarmayan kadınlarda bir farklılaşma oldu. Kendilerine güven kazandılar. Bu hoşumuza gidiyordu. Bunlar değerli kazanımlardı. Ama doğru bir haneye yazılmadı. Kadın çalışmasına yalnız sahip olduğumuz politik çizginin yaygınlık kazanması gibi bir anlam yüklediğimizden, bunları algıladık ama değerlendiremedik.

SF KAKTÜS: Gecekondu mahallelerinin dışında yaşayan kadınlara ulaştınız mı?

AYŞEGÜL: Memur üyelerimiz vardı. Üniversite öğrencileri, ev kadınları (bunlar daha çok arkadaşlarımızın anneleriydi). Ama işçi ya da memur kadınların somut sorunlarına, dayak, kreş gibi hedeflere dolaysız yönelttiğimiz kapsayıcı bir politikanın eksikliği nedeniyle dernek bu kesimlerde kitlesellik kazanamadı.

SF KAKTÜS: Aynı politik çizgiyi benimsediğin erkek arkadaşlarının AKD'nin çalışmalarına karşı tavırları nasıldı?

AYŞEGÜL: Kadınlar arasında yürüttüğümüz dernek çalışması AKD çevresinden olmayan hem kadın hem erkek arkadaşlar tarafından pek hoş karşılanmadı. Çöp ve su kampanyaları başarılı olup derneğe önemli bir kitlesel katılım sağlanmasına rağmen "revizyonizm" olarak değerlendiriliyordu. Herhalde yine erkek ideolojisinin etkisiyle olacak dernek çalışması da arkadaşlarımız tarafından çok küçümseniyordu. "Orada birtakım kadınlar toplanmış dedikodu yapıyorlar". Bu çok sık duyduğumuz bir sözdü.

SF KAKTÜS: Bu tavır sizleri nasıl etkiledi?

AYŞEGÜL: Sanırım dernek dışındaki arkadaşlardar aldığımız bu gibi tepkiler bizde dernek çalışmasına daha sıkı sarılma isteği yarattı. Çünkü ne denirse densin, gecekondu mahallelerindeki kampanyaların etkili olduğunu ve bize kadınlarla diyalog kurma imkanı sağladığını biliyorduk, daha doğrusu yaşıyorduk. Yani faaliyetimizi doğru dürüst savunamadık ama sürdürdük.

SF KAKTÜS: Eleştirelere rağmen giderek AKD'nin kendi çalışma alanını yarattığını, kendi kimliğini oluşturma yolunda bir sürecin başladığını söyleyebilir miyiz?

AYŞEGÜL: Başta AKD tam bir çirkin ördek yavrusu idi. Zamanla çalışmalar zenginleşmeye, sağlam kitle ilişkileri kurulmaya başlandı. Açılan siyasi kampanyalara biz de katılıyorduk. Ve giderek özgün bir çalışma biçimi oluşturduk. bir kimlik kazandık. Ama bugün siyasi partilerin kadın kollarında da gözlediğim gibi bir tür "levazım birliği" olma konumunu değiştiremedik.

SF KAKTÜS: 8 Martı kutladınız mı?

AYŞEGÜL: 8 Martı her yıl Dünya Emekçi Kadınlar günü olarak kutluyorduk. Toplantı, panel düzenliyor, duvar gazeteleri hazırlıyorduk.

SF KAKTÜS: 1975 yılında İKD (İlerici Kadınlar Derneği) kuruluyor. "Eşit işe eşit ücret"-"Her işyerine Kreş" gibi önemli konuları gündeme getiriyor. İKD ile bir kadın derneği olarak ilişkileriniz ne düzeyde idi? İşbirliği içinde bulundunuz mu?

AYŞEGÜL: İşbirliği içinde bulunmadık. Dahası ne onların ne bizim böyle bir niyetimiz de yoktu. Herkes sahip olduğu politik çizgiyi egemen kılmaya çalışıyordu. Oysa Demokratik kadın örgütlenmeleri arasında kreş vb. gibi hedeflere daha geniş kadın kitlelerini yöneltmemizi sağlayacak birliktelikler sağlanabilirdi.

SF KAKTÜS: Birlikte iş yapmanızın önündeki engel ayrı politik çizgilerden kaynaklanıyordu diyorsun. Kadın politikaları üzerine bir farklılaşmanın sonucu değil.

AYŞEGÜL: Kimsenin o zaman, demokratik kitle örgütlerinde başka görüşlerden insanlarında bulunmasına tahammülü yoktu. Burada gündeme demokratik kitle örgütü çalışması ve demokratik merkeziyetçilik gibi kavramlar giriyor. Bunların tartışılması gerek. İKD'nin kreş kampanyası üzerine biz de bir kampanya açtık. Ama onlar sendikalar ve memur derneklerinden destek aldıkları için seslerini daha çok duyurabildiler. Yine de ortak bir platform vardı. Bu tüm "demokratik" kuruluşların katıldığı Demokratik Mücadele platformu idi. Burada eylem birliği açısından oldukça ümitsiz daha çok hasmane karşılaşmalarımız oluyordu. Ama demokratik kadın örgütlerinin dayanışmasından söz etmek güç.

SF KAKTÜS: AKD, daha sonra DKD/F'ye dönüştü. Ankara dışında nerelerde şubeleriniz vardı.

AYŞEGÜL: Adana, İstanbul, Antep, İzmit...

SF KAKTÜS: 80 sonrası Türkiye'de, kadınların kadın olarak yaşadıkları sorunları gündeme getiren ve bu temelde (feminist ya da değil) mücadele eden kadın grupları ortaya çıktı. Geçmişte aktif olarak kadın örgütlenmesinde çalışan biri olarak bu durumu nasıl değerlendiriyorsun?

AYŞEGÜL: Bugün, kadın sorunlarına yönelik en doğru politikanın bağımsız kadın örgütlenmeleri ile yapılabieceğine inanıyorum. Bu noktada feminist ya da sosyalist kadınların bu sorunları gündeme getirmelerini son derece anlamlı buluyorum.

SF KAKTÜS: Sol içinde, feminizmin ortaya çıkışını, 80 sonrası solda yaşanan örgütsel ve politik tahribatın sonucu olarak, bazı küçük burjuva hatta kadın sorunlarına ilgili sosyalist kadınların ilgilendiği bir "bunalım felsefesi", "yılgınlık teorisi" olarak tanımlayan görüşler var. Bu tanımlamalara ilişkin sen ne düşünüyorsun?

AYŞEGÜL: Yanlış buluyorum. Bizimki gibi bir toplumda, sosyalist muhalefet hareketlerinin kendi dışındaki feminist, eşcinsel, çevreci hareketleri desteklemesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü sosyalist bir hareketi besleyecek toplumsal kaynaklar bunlar. Bu nedenle feminist hareket desteklenmeli. Eskiden kendi dışımızdaki muhalif akımlara izin vermeme eğilimi vardı. Birlikten söz edilince farklılıkları yoketme anlaşılıyordu. Kendi dışımızdaki akımlara tahammül edememe geçmişin bir uzantısı.

SF KAKTÜS: Bağımsız bir kadın politikasından yanasın. Bunu biraz daha tartışabilir miyiz?

AYŞEGÜL: Sosyalizmin bugün dünyada uygulanan biçimiyle kadın sorunlarını çözmediği görülüyor. Erkek egemenliği kapitalizmin bir parçası. Hem kapitalizme hem erkek egemenliğine yö- nelik mücadele edilmeli. Kapitalizm yıkılın-

ca erkek egemenliği son bulmayacak. Sosyalist kadınların gerçek kurtuluş için çok uzun soluklu bir mücadele vermesi gerekiyor.

SF KAKTÜS: Kadınların ezilmişliğinin temellerini gelenekler ya da kültürel gerilik gibi tanımlamalara bağlamanın ötesinde kapitalizmin bir parçası olan erkek egemenliğine bağlıyorsun. Eğer böyle ise kadınların sosyalist olsun olmasın kendi özgül durumlarından doğan sorunlara karşı mücadele etmeleri gerekiyor. Ayrı bir kadın örgütlenmesi tam da bu noktada önem kazanmıyor mu?

AYŞEGÜL: Kadın politikası yapılıyorsa bunu kadınlar yapacak. Erkekler çok güzel önerilerde bulunabilirler ama bunu ancak kadınlar yapabilir. Erkekler yüzyıllardan beri taşıdıkları erkeklik rollerinin dışına çıkıp bunları bizim gibi ne kafalarında ne de yüreklerinde duyabilirler.

SF KAKTÜS: Yaklaşık birbuçuk yıldır süren bir kampanya var. "Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası". Bu konuda neler düşünüyorsun? Kampanya türü örgütlenmeleri kadın hareketinin örgütlenme biçimlerinden biri olarak anlamlı buluyor musun?

AYŞEGÜL: Bir kadın örgütlenmesinin bütün kadınlara yönelik çalışabilmesinin mümkün olduğunu düşünmüyorum. Kadınların çeşitli sınıflarda yer aldığını düşünürsek nesnel olarak bütün kadınları kapsayacak tek bir örgüt yaratılamaz. Bir sürü kadın grupları, dergiler, örgütler kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunları çerçevesinde ortak platformlar oluşturabilirler. Örneğin dayak gibi bir sorun etrafında eylem birliği yapabilirler. Sosyalist kadınlar da bu mücadelenin parçası olmalıdırlar.

SF KAKTÜS: Dayağa Karşı yapılan yürüyüşe katıldın mı?

AYŞEGÜL: Hayır. Kendi politik geçmişimle çelişkili geldi bana. Yıllardır bir yürüyüşe katılmamıştım, slogan atmamıştım. İlk olarak dayağa karşı yürüyüşe katılma fikri bu nedenle tuhaf geldi. Herhalde kadın mücadelesine bakışımın da bunda etkisi vardı.

SF KAKTÜS: Bu bakışı biraz daha açar mısın?

AYŞEGÜL: Geçmişte sosyalistler olarak sözgelimi aile ilişkilerini sorgulamadık. Oysa ilişki kurduğumuz kadınlar sosyalist mücadele içinde yer alan kocalarından sopa yiyorlar, eziliyorlardı. Buralarda kafa patlatacak çok şey vardı. İktidar vb. gibi.

SF KAKTÜS: Şimdi nasıl düşünüyorsun?

AYŞEGÜL: Şimdi daha farklı düşünüyorum. Kampanya çerçevesinde yayınlanan "Bağır Herkes Duysun" adlı kitabı okuduğumda ilk önce buna benzer bir tepki verdim. Sonra okuyunca çok anlamlı geldi. Çok duygulandım ve düşündüm ki hiçbir erkek bu kadın tanıklıkları karşısında bizim kadar etkilenemez. Ezilmişliği yüreğinde böylesine duyamaz.

SF KAKTÜS: Birlikte iş yapmanızın önündeki engel ayrı politik çizgilerden kaynaklanıyordu diyorsun. Kadın politikaları üzerine bir farklılaşmanın sonucu değil.

AYŞEGÜL: Kimsenin o zaman, demokratik kitle örgütlerinde başka görüşlerden insanlarında bulunmasına tahammülü yoktu. Burada gündeme demokratik kitle örgütü çalışması ve demokratik merkeziyetçilik gibi kavramlar giriyor. Bunların tartışılması gerek. İKD'nin kreş kampanyası üzerine biz de bir kampanya açtık. Ama onlar sendikalar ve memur derneklerinden destek aldıkları için seslerini daha çok duyurabildiler. Yine de ortak bir platform vardı. Bu tüm "demokratik" kuruluşların katıldığı Demokratik Mücadele platformu idi. Burada eylem birliği açısından oldukça ümitsiz daha çok hasmane karşılaşmalarımız oluyordu. Ama demokratik kadın örgütlerinin dayanışmasından söz etmek güç.

SF KAKTÜS: AKD, daha sonra DKD/F'ye dönüştü. Ankara dışında nerelerde şubeleriniz vardı.

AYŞEGÜL: Adana, İstanbul, Antep, İzmit...

SF KAKTÜS: 80 sonrası Türkiye'de, kadınların kadın olarak yaşadıkları sorunları gündeme getiren ve bu temelde (feminist ya da değil) mücadele eden kadın grupları ortaya çıktı. Geçmişte aktif olarak kadın örgütlenmesinde çalışan biri olarak bu durumu nasıl değerlendiriyorsun?

AYŞEGÜL: Bugün, kadın sorunlarına yönelik en doğru politikanın bağımsız kadın örgütlenmeleri ile yapılabieceğine inanıyorum. Bu noktada feminist ya da sosyalist kadınların bu sorunları gündeme getirmelerini son derece anlamlı buluyorum.

SF KAKTÜS: Sol içinde, feminizmin ortaya çıkışını, 80 sonrası solda yaşanan örgütsel ve politik tahribatın sonucu olarak, bazı küçük burjuva hatta kadın sorunlarına ilgili sosyalist kadınların ilgilendiği bir "bunalım felsefesi", "yılgınlık teorisi" olarak tanımlayan görüşler var. Bu tanımlamalara ilişkin sen ne düşünüyorsun?

AYŞEGÜL: Yanlış buluyorum. Bizimki gibi bir toplumda, sosyalist muhalefet hareketlerinin kendi dışındaki feminist, eşcinsel, çevreci hareketleri desteklemesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü sosyalist bir hareketi besleyecek toplumsal kaynaklar bunlar. Bu nedenle feminist hareket desteklenmeli. Eskiden kendi dışımızdaki muhalif akımlara izin vermeme eğilimi vardı. Birlikten söz edilince farklılıkları yoketme anlaşılıyordu. Kendi dışımızdaki akımlara tahammül edememe geçmişin bir uzantısı.

SF KAKTÜS: Bağımsız bir kadın politikasından yanasın. Bunu biraz daha tartışabilir miyiz?

AYŞEGÜL: Sosyalizmin bugün dünyada uygulanan biçimiyle kadın sorunlarını çözmediği görülüyor. Erkek egemenliği kapitalizmin bir parçası. Hem kapitalizme hem erkek egemenliğine yö- nelik mücadele edilmeli. Kapitalizm yıkılın-

ca erkek egemenliği son bulmayacak. Sosyalist kadınların gerçek kurtuluş için çok uzun soluklu bir mücadele vermesi gerekiyor.

SF KAKTÜS: Kadınların ezilmişliğinin temellerini gelenekler ya da kültürel gerilik gibi tanımlamalara bağlamanın ötesinde kapitalizmin bir parçası olan erkek egemenliğine bağlıyorsun. Eğer böyle ise kadınların sosyalist olsun olmasın kendi özgül durumlarından doğan sorunlara karşı mücadele etmeleri gerekiyor. Ayrı bir kadın örgütlenmesi tam da bu noktada önem kazanmıyor mu?

AYŞEGÜL: Kadın politikası yapılıyorsa bunu kadınlar yapacak. Erkekler çok güzel önerilerde bulunabilirler ama bunu ancak kadınlar yapabilir. Erkekler yüzyıllardan beri taşıdıkları erkeklik rollerinin dışına çıkıp bunları bizim gibi ne kafalarında ne de yüreklerinde duyabilirler.

SF KAKTÜS: Yaklaşık birbuçuk yıldır süren bir kampanya var. "Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası". Bu konuda neler düşünüyorsun? Kampanya türü örgütlenmeleri kadın hareketinin örgütlenme biçimlerinden biri olarak anlamlı buluyor musun?

AYŞEGÜL: Bir kadın örgütlenmesinin bütün kadınlara yönelik çalışabilmesinin mümkün olduğunu düşünmüyorum. Kadınların çeşitli sınıflarda yer aldığını düşünürsek nesnel olarak bütün kadınları kapsayacak tek bir örgüt yaratılamaz. Bir sürü kadın grupları, dergiler, örgütler kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunları çerçevesinde ortak platformlar oluşturabilirler. Örneğin dayak gibi bir sorun etrafında eylem birliği yapabilirler. Sosyalist kadınlar da bu mücadelenin parçası olmalıdırlar.

SF KAKTÜS: Dayağa Karşı yapılan yürüyüşe katıldın mı?

AYŞEGÜL: Hayır. Kendi politik geçmişimle çelişkili geldi bana. Yıllardır bir yürüyüşe katılmamıştım, slogan atmamıştım. İlk olarak dayağa karşı yürüyüşe katılma fikri bu nedenle tuhaf geldi. Herhalde kadın mücadelesine bakışımın da bunda etkisi vardı.

SF KAKTÜS: Bu bakışı biraz daha açar mısın?

AYŞEGÜL: Geçmişte sosyalistler olarak sözgelimi aile ilişkilerini sorgulamadık. Oysa ilişki kurduğumuz kadınlar sosyalist mücadele içinde yer alan kocalarından sopa yiyorlar, eziliyorlardı. Buralarda kafa patlatacak çok şey vardı. İktidar vb. gibi.

SF KAKTÜS: Şimdi nasıl düşünüyorsun?

AYŞEGÜL: Şimdi daha farklı düşünüyorum. Kampanya çerçevesinde yayınlanan "Bağır Herkes Duysun" adlı kitabı okuduğumda ilk önce buna benzer bir tepki verdim. Sonra okuyunca çok anlamlı geldi. Çok duygulandım ve düşündüm ki hiçbir erkek bu kadın tanıklıkları karşısında bizim kadar etkilenemez. Ezilmişliği yüreğinde böylesine duyamaz.

SF KAKTÜS: Birlikte iş yapmanızın önündeki engel ayrı politik çizgilerden kaynaklanıyordu diyorsun. Kadın politikaları üzerine bir farklılaşmanın sonucu değil.

AYŞEGÜL: Kimsenin o zaman, demokratik kitle örgütlerinde başka görüşlerden insanlarında bulunmasına tahammülü yoktu. Burada gündeme demokratik kitle örgütü çalışması ve demokratik merkeziyetçilik gibi kavramlar giriyor. Bunların tartışılması gerek. İKD'nin kreş kampanyası üzerine biz de bir kampanya açtık. Ama onlar sendikalar ve memur derneklerinden destek aldıkları için seslerini daha çok duyurabildiler. Yine de ortak bir platform vardı. Bu tüm "demokratik" kuruluşların katıldığı Demokratik Mücadele platformu idi. Burada eylem birliği açısından oldukça ümitsiz daha çok hasmane karşılaşmalarımız oluyordu. Ama demokratik kadın örgütlerinin dayanışmasından söz etmek güç.

SF KAKTÜS: AKD, daha sonra DKD/F'ye dönüştü. Ankara dışında nerelerde şubeleriniz vardı.

AYŞEGÜL: Adana, İstanbul, Antep, İzmit...

SF KAKTÜS: 80 sonrası Türkiye'de, kadınların kadın olarak yaşadıkları sorunları gündeme getiren ve bu temelde (feminist ya da değil) mücadele eden kadın grupları ortaya çıktı. Geçmişte aktif olarak kadın örgütlenmesinde çalışan biri olarak bu durumu nasıl değerlendiriyorsun?

AYŞEGÜL: Bugün, kadın sorunlarına yönelik en doğru politikanın bağımsız kadın örgütlenmeleri ile yapılabieceğine inanıyorum. Bu noktada feminist ya da sosyalist kadınların bu sorunları gündeme getirmelerini son derece anlamlı buluyorum.

SF KAKTÜS: Sol içinde, feminizmin ortaya çıkışını, 80 sonrası solda yaşanan örgütsel ve politik tahribatın sonucu olarak, bazı küçük burjuva hatta kadın sorunlarına ilgili sosyalist kadınların ilgilendiği bir "bunalım felsefesi", "yılgınlık teorisi" olarak tanımlayan görüşler var. Bu tanımlamalara ilişkin sen ne düşünüyorsun?

AYŞEGÜL: Yanlış buluyorum. Bizimki gibi bir toplumda, sosyalist muhalefet hareketlerinin kendi dışındaki feminist, eşcinsel, çevreci hareketleri desteklemesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü sosyalist bir hareketi besleyecek toplumsal kaynaklar bunlar. Bu nedenle feminist hareket desteklenmeli. Eskiden kendi dışımızdaki muhalif akımlara izin vermeme eğilimi vardı. Birlikten söz edilince farklılıkları yoketme anlaşılıyordu. Kendi dışımızdaki akımlara tahammül edememe geçmişin bir uzantısı.

SF KAKTÜS: Bağımsız bir kadın politikasından yanasın. Bunu biraz daha tartışabilir miyiz?

AYŞEGÜL: Sosyalizmin bugün dünyada uygulanan biçimiyle kadın sorunlarını çözmediği görülüyor. Erkek egemenliği kapitalizmin bir parçası. Hem kapitalizme hem erkek egemenliğine yö- nelik mücadele edilmeli. Kapitalizm yıkılın-

ca erkek egemenliği son bulmayacak. Sosyalist kadınların gerçek kurtuluş için çok uzun soluklu bir mücadele vermesi gerekiyor.

SF KAKTÜS: Kadınların ezilmişliğinin temellerini gelenekler ya da kültürel gerilik gibi tanımlamalara bağlamanın ötesinde kapitalizmin bir parçası olan erkek egemenliğine bağlıyorsun. Eğer böyle ise kadınların sosyalist olsun olmasın kendi özgül durumlarından doğan sorunlara karşı mücadele etmeleri gerekiyor. Ayrı bir kadın örgütlenmesi tam da bu noktada önem kazanmıyor mu?

AYŞEGÜL: Kadın politikası yapılıyorsa bunu kadınlar yapacak. Erkekler çok güzel önerilerde bulunabilirler ama bunu ancak kadınlar yapabilir. Erkekler yüzyıllardan beri taşıdıkları erkeklik rollerinin dışına çıkıp bunları bizim gibi ne kafalarında ne de yüreklerinde duyabilirler.

SF KAKTÜS: Yaklaşık birbuçuk yıldır süren bir kampanya var. "Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası". Bu konuda neler düşünüyorsun? Kampanya türü örgütlenmeleri kadın hareketinin örgütlenme biçimlerinden biri olarak anlamlı buluyor musun?

AYŞEGÜL: Bir kadın örgütlenmesinin bütün kadınlara yönelik çalışabilmesinin mümkün olduğunu düşünmüyorum. Kadınların çeşitli sınıflarda yer aldığını düşünürsek nesnel olarak bütün kadınları kapsayacak tek bir örgüt yaratılamaz. Bir sürü kadın grupları, dergiler, örgütler kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunları çerçevesinde ortak platformlar oluşturabilirler. Örneğin dayak gibi bir sorun etrafında eylem birliği yapabilirler. Sosyalist kadınlar da bu mücadelenin parçası olmalıdırlar.

SF KAKTÜS: Dayağa Karşı yapılan yürüyüşe katıldın mı?

AYŞEGÜL: Hayır. Kendi politik geçmişimle çelişkili geldi bana. Yıllardır bir yürüyüşe katılmamıştım, slogan atmamıştım. İlk olarak dayağa karşı yürüyüşe katılma fikri bu nedenle tuhaf geldi. Herhalde kadın mücadelesine bakışımın da bunda etkisi vardı.

SF KAKTÜS: Bu bakışı biraz daha açar mısın?

AYŞEGÜL: Geçmişte sosyalistler olarak sözgelimi aile ilişkilerini sorgulamadık. Oysa ilişki kurduğumuz kadınlar sosyalist mücadele içinde yer alan kocalarından sopa yiyorlar, eziliyorlardı. Buralarda kafa patlatacak çok şey vardı. İktidar vb. gibi.

SF KAKTÜS: Şimdi nasıl düşünüyorsun?

AYŞEGÜL: Şimdi daha farklı düşünüyorum. Kampanya çerçevesinde yayınlanan "Bağır Herkes Duysun" adlı kitabı okuduğumda ilk önce buna benzer bir tepki verdim. Sonra okuyunca çok anlamlı geldi. Çok duygulandım ve düşündüm ki hiçbir erkek bu kadın tanıklıkları karşısında bizim kadar etkilenemez. Ezilmişliği yüreğinde böylesine duyamaz.

AKDENİZLİ KADINLAR

Sedef Öztürk

KEGME, Akdeniz Kadın Araştırmaları Enstitüsü sözcüklerinin Yunanca baş harflerinden oluşan bir kısaltma ve 1-15 Temmuz 1988 tarihleri arasında Yunanistan'da, Atina'ya deniz otobüsüyle 3 saatlik uzaklıktaki Spetses adasında yapılan Akdenizli Kadınlar Konferansını düzenleyen kuruluşun adı. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey'inden (ECOSOC) mali destek gören KEGME 1985'ten bu yana her yıl uluslararası feminist kongreler düzenliyor.

Bu bilgiler bize yazılı olarak sunulan broşürlerde vardı. Ancak yazılı tanıtım broşürlerinin toplantıların havasını vermesi olanaksız. Bu yıl toplantıya çağrılan kadınlar, "atölyeler"de (5-30 kişilik tartışma grupları) esas olarak **feminist pedagoji** teması etrafında araştırmalarını sunmak ve tartışmak üzere biraraya geldiler. İspanya, İtalya, Türkiye, Kıbrıs, Lübnan, Mısır, Tunus, Fas, Yugoslavya gibi Akdeniz ülkelerinin yanısıra ABD, İngiltere, Hollanda, Norveç, İsveç, Finlandiya'dan da feministlerin katıldığı atölyeleri 100'den fazla Yunanlı öğretmen ve öğrenci izledi.

KEGME'nin kurucularından Margarita Papandreu'nun konuşmasıyla başlayan çalışmalar boyunca, bazı açılardan çok farklı, bazı konularda da birbirine son derece yakın tarih ve deneyimleri paylaşan kadınlar, birbirlerine kendi feminist hareket deneyimlerini, kişisel geçmişlerini aktarmak fırsatını buldular.

Türkiye'den Şirin Tekeli ve Şahika Yüksel'le birlikte katıldığım bir atölyede, Şirin Tekeli ile birlikte Türkiye'deki kadın hareketinin tarihçesiyle kendi feminist gelişimimizi, teori ve pratiğin karşılıklı etkileşimini temel alarak aktardık. Toplantının ilgi çeken atölyelerinden biri olan bu çalışmanın sonunda Akdeniz ülkelerindeki feminist hareketlerin özgül deneyimlerini diğerlerine tanıtacak bir çalışma yapılmasına ve bu bilgilerin derlenip toplanmasına karar verildi. Bu amaçla gelecek yıl bir toplantı yapılması planlanıyor.

Mısırlı orta sınıf kadınlarının yirminci yüzyılın son çeyreğindeki kadınlık bilincinden, feminist açıdan teknoloji eğitimine, bilimsel objektifliğin ve rasyonelliğin feminist açıdan yeniden değerlendirilmesinden barış için eğitime, demokratik eğitimden ilk ve ortaokul müfredatındaki 'gizli' cinsiyetçiliğin açığa çıkarılmasına, Akdeniz kadınlarının antropolojisine kadar çok çeşitli konuları kapsayan kırk atölyede iki hafta süreyle çalışmalar yapıldı.Ama tartışmaların bir buçuk saatlik atölye ile sınırlı kaldığı sanılmamalı. Gün boyu eski bir erkek okulunun bahçe ve binalarında bir arada yiyen, içen, güneşlenen, denize giren yüzden fazla kadın altı saatlik normal çalışmanın dışında da birbirlerine kişisel ya da politik deneyimlerini, görüşlerini aktarmak, yeni ve ilginç bir çok bilgi toplamak olanağını buldular.

Toplantının ilginç politik karşılaşmalarından biri İsrailli feministlerle Araplar arasında (Filistinli kadınlar bürokratik bazı engeller nedeniyle gelememişlerdi; onların yerine Kuzey Afrika'lı ve Lübnanlı Araplar konuştular), biri de Kıbrıslı Rum feministlerle bizim aramızda geçti. Bize Kıbrıs'ta olup bitenlerle fazla ilgilenmediğimiz konusunda yaptıkları (kırıcı olmayan) serzenişlerle başlayan konuşmalarımız, en azından karşılıklı olarak ülkelerimizde ne olup bittiğinin 'doğru' olarak aktarılması konusunda mutakabata varmamızla sonuçlandı.

Finlandiyalı Hilkka Pietila'nın sunuşuyla açılan 'barış' konulu atölyede, barış konusunda oldukça muğlak bir militarizm eleştirisiyle yetinen Hilkka ile, çok daha politik bir tavır ve tartışmayı yeğleyen Akdenizlilerin yaklaşımları arasındaki uçurum, kesin bir sonuç alınmasını engellediyse de, en azından ilke olarak Akdeniz ülkelerindeki kadınlar arasında bir "barış ağı" oluşturulması, kadın gruplarının birbirlerini sürekli olarak olup bitenden haberdar etmeleri kararlaştırıldı.

Ester Eilam, Judith Abrahami-Einat ve Gayle Wolfe'un atölyeleri kadın dayanışmasının nasıl engellendiğini açığa çıkarmaya ve aramızdaki kültürel, ideolojik, vb. engelleri kırmaya yönelik deneysel, hatta "psiko-drama" denebilecek çalışmalardı. Vardıkları sonuçların genellemeye olanak tanıyıp tanımadığı konusu tartışmalı olmakla birlikte, bu tür araştırmaların birbirlerine gerçekten yabancı, hatta "düşman" olarak yaşayan kadınlar açısından olumlu sonuçları olacağını düşünüyorum.

Toplantının görsel bölümünde, İtalyan kadın hareketinin tarihini konu alan çarpıcı bir belgesel ve Nikaragua'da kadınları anlatan bir film izledik. Benim erken ayrıldığım ve görme fırsatını kaçırdığım bir de "Güzellik Yarışması" yapıldığını sonra öğrendim. Bu arada, Spetses adasında limana bakan bahçesi palmiyeli "kolonyal" bir binada Margarita Papandreu'nun şöyle bir göründüğü bir kokteyl de verildi.

Toplantıda Yunanlı feminist grupların bulunmaması ilginç bir noktaydı. Davet edilmeyen ve toplantıyı protesto eden feminist gruplar, KEGME'yi PASOK'a bağlı hareket etmek ve kadın sorunlarıyla ancak yılda bir kez

pahalı uluslararası toplantılar düzenleme düzeyinde ilgilenmekle suçluyorlar. Bu konuda **Dini** dergisindeki feministlerle yaptığımız bir görüşmeyi ilerki sayılarımızda izleyebilirsiniz.

Spetses toplantısı sırasında görüştüğümüz feministlerle söyleşilerimizi daha sonra yayımlayacağız. Bu sayımızda toplantıya Tunus'tan katılan Amel ben Aba'nın Neval El Seddavi ile yapmış olduğu görüşmeyi Şirin Tekeli'nin tanıtma yazısı ve çevirisiyle yayınlıyoruz. Mısır'dan toplantıya katılan Soha Abdel Kader'in anlattığına göre kendi ülkesinde oldukça marjinal kalan ve çok tanınmayan Seddavi, özellikle diğer arap ülkelerindeki kadın hareketleri üzerinde çok etkili olmuş bir kişi. Ülkemizde de **Sıfır Noktasındaki Kadın** ile çok satan yazarlar arasına giren Sedavi ile bir Tunuslu feministin görüşmesinin bizim açımızdan da aydınlatıcı olacağını düşündük.

Son olarak toplantı hakkında bir cümlelik yorum yapmak gerekirse, azgelişmiş bir ülkenin kadınları olarak gelişmekte olan hareketimizi ve uluslararası kadın hareketine politik, kuramsal katkılarımızı küçümsememek gerektiği açığa çıkıyor bence. Yüzyılı aşkın feminist geleneği olan ülkelerden gelen feministlerin yanında Akdenizli kadınlar heyecanları, enerjileri, politik kararlılıkları ile göz dolduruyordu.

Tarihin rüzgârı (hiç olmazsa kadınlar açısından) bu aralar Akdeniz'den mi esiyor ne?

Atölyelerin çalışmasından bir görüntü.

ARAP KADINLARI KADINLIK DURUMUNU SORGULUYOR

Şirin Tekeli

1-15 Temmuz 1988 tarihleri arasında KEGME'nin(*) Yunanistan'da, Atina'dan "Uçan Yunus'la üç saat uzaklıktaki Spetses adasında düzenlediği 2000 Yılına Doğru Eğitim: Akdeniz' de Geleneksel Eğitime Karşı Feminist Pedagoji" konulu kadın araştırmaları toplantısını her halde önümüzdeki aylar boyunca çeşitli yönleriyle ele alıp tartışmak gerekecek. Değişik açılardan ilginç ve önemli bir toplantıydı bu. Bu toplantıyı izleyen, **Kaktüs** dergisinin yayın kurulundan Sedef Öztürk ile Şahika Yüksel'in dergileri için çeşitli görüşmeler yaptıklarını ve bunları okurlarına aktarmayı planladıklarını biliyorum. Dergi'nin olağan yazarlarından olmamakla birlikte aşağıda okuyacağınız yazıyı, **Kaktüs** için çevirmek istememin nedeni, KEGME'nin davetlisi olarak katıldığım ve birden çok atölyenin oluşmasında etkin olduğum bu toplantıda gözlemleme fırsatını bulduğum, Akdeniz çevresinde inanılmaz bir canlanış gösteren feminist kadın hareketlerinin beni ne kadar heyecanlandırdığını iletebilmek için bir vesile yaratması.

Birkaç eksiğiyle, bizim de parçasını oluşturduğumuz Akdeniz çevresinin hemen bütün ülkelerinden kadınlar tanıdım orada. Herbiri ve hepsi, liberal-demokratik batılı ve kuzey ülkeleri kadınlarından farklı olarak oldukça zorlu, zaman zaman son derece ağır, politik ve ideolojik kısıtlılık koşulları altında kadınların kurtuluşu için birşeyler örgütlemeye, birşeyler yapmaya çalışan bütün bu kadınları tanımak ilginçti. İspanya'da Sosyalist Parti'nin iktidarına gelmesi ve hele Avrupa Topluluğu'na üye olunmasından sonra buyuk bir hızla örgütlenmeye başlayan Kadın İşleri Müsteşarlığı'nın partiye bağlı örgütler kadar özerk kadın hareketlerine de destek olması için didinen kadın görevlilerinden de, Yugoslavya'da birkaç yıldır, özerk bir feminist hareketin çekirdeklerini oluşturmak için didinen kadınlardan da, hem

çok şey öğrendim hem de etkilendim. Ama aralarında biri vardı ki, bir bakı ma daha önceden Arap dünyasıyla ilgili olarak sahip olduğum sınırlı bilgile rimi ve kimi önyargılarımı ciddi şekilde sorgulamam gerektiğini göster bana: Tunus'lu Amel Ben Aba.

Herşeyden önce güzelliğiyle, canlılığıyla, öfkelerinin ve tutkularının dolu dizginliğiyle insanı etkileyen bir kişilik Amel. Aynı yıllarda Paris'te öğrenciy mişiz. Fransız sömürgeciliğine karşı direnmenin genç yaşında yarattığı il politik bilinçlenmeyle (ama Fransızca olarak orta öğrenim görebilmesini de hayran olduğu ilerici babasının desteği kadar Fransızların kurdukları okulla ra borçlu olduğunun bilincindeydi Amel) sol bir dünya görüşü edinen v Sorbonne'daki edebiyat öğrenimi sırasında uç-sol gruplarda faal olan A mel, 1968 öğrenci hareketliliğini ve sonrasını da Paris'te yaşamış. Özerk bağımsız Kadınların Kurtuluşu Hareketi'nin oluşumuna orada tanık olmuş Yine de feminist olması ya da kendi feminizminin bilincine varması, ülkes ne döndükten ve özgürlüğün tadını almış bir kadın olarak Tunus'lu ileri kocasıyla birlikte sürdürdüğü evlilik hayatının olsun, siyasi mücadelenin o sun başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra olmuş. Öğretmenlik işini kay betmiş, boşanmış, kızını yanına almış ve yeni bir meslek, gazetecilik öğ renmiş. Aşağıda çevirdiğim eski tarihli söyleşiyi de 1970'lerin sonunda ça lıştığı, Fransızca yayınlanan **le Temps** gazetesi için yapmış.

O yıllarda ve daha sonra, siyasi rejim izin verdikçe, hem demokrati haklar .hem de kadın hakları için kadın örgütleri kurmaya çalışmış. iki y süreyle, maddi manevi bütün olanaklarını bir kadın kollektifinin sağladığ **Nissa** adlı feminist dergiyi çıkarmış, sinema klubü gibi kültürel çevrelerd kadınlar için mücadele vermiş, daha yakın zamanlarda sol sendikalarda fe minist bir bilinçlenme yaratmaya çalışmış, ayrıca Magripli kadınların, Filis tin davasında Israil'in saldırganlıklarına karşı geliştirmeye ve sürdürmey çalıştıkları kadın kampanyalarına, eylemlere katılmış... Ben tanıdığımda bü tün bu mücadelelerden yorulduğunu, tükendiğini, gerekenin gerçekten ka dınların özgün sorunlarını ön plana çıkaran bir örgütlenme olduğunu art çok iyi bilmesine rağmen, Tunus gibi demokratik olmayan, solu da demok ratikleşmemiş ve patriyarkal kurumlarla, patriyarkal kültürün çok derinde benimsendiği Arap toplumlarında, en yakın olduğu mücadele arkadaşları o lan bazı kadınları bile bu görüşün doğruluğuna inandıramamanın yılgınlığı yaşadığını söyleyen bir kadındı, Amel.

Ama, onu daha yakından tanıyınca, bunun hepimizin zaman zaman ya şadığı, gelip geçici bir bezginlikten başka bir şey olmadığına inandırdı ben Gerçekten, Türkiye'deki kadın hareketinin ilk adımlarını anlattığımız atölye lerde, gelişmelerden en fazla heyecanlanan, bizim deneyimlerimizle kend yaşadıkları arasında hemen ilginç paralellikler kuran, bunları öğrenmeni Magripli Arap kadınlarına yepyeni bir ivme kazandırabileceğini söyleyen, u luslararası kadın dayanışmasının ne anlama geldiğini, en somut ve içten b çimde bana, bizlere kavratan kadınların başında o geliyordu. Onun gi mücadeleci kadınların varlığı ve heyecanı hepimize cesaret, güç verdi.

İşte bunun için, Amel'in elimdeki tek yazısını-ki eski bir yazı olduğu için o çevrilmesinin yararından kuşkuluydu -Türkçe'ye çevirmek ve yayımlamak istedim. Ayrıca bu kısacık söyleşinin, tarihinin eskiliğine rağmen eskimediğini düşünüyorum. Hele, Arap dünyasının Fatima Mernissi ile birlikte önde gelen feminist düşünürlerinden biri olan Neval el Seddavi'nin Türkçe'ye yalnız bir kitabının, o da 1987'de çevrildiği (**Sıfır Noktasındaki Kadın,** Metis, İstanbul) gözönüne alınırsa, bu söyleşi bayağı önem de kazanıyor.

El Seddavi ile ilgili olarak fazla bir şey diyecek değilim. Sadece, KEGME toplantılarında, Arap dünyasının farklı yerlerinden gelen kadınları ve farklı feminizm anlayışlarını karşı karşıya getiren çok önemli bir simge kişi olduğunun ve kilit konumda bulunduğunun ortaya çıktığını belirtmekle yetineyim. ilginç olan nokta şu: Toplantıya katılan Mısırlı kadın araştırmacı Soha Abdel Kader, feminizmin Mısır toplumunda marjinalize olmuş bir hareket olduğunu söylerken, kanıt olarak Neval el Seddavi'nin kitaplarını ve kişiliğini öne sürüyordu. Buna karşılık, Amel'in yanısıra, Faslı Aişe Belarbi ve Lübnanlı Evelyne Accad, El Seddavi'nin kendi ülkelerindeki kadın uyanışı bakımından son derece önemli bir rol oynadığında israr ediyorlardı. Bu da, feminizm açısından enternasyonalizmin ne kadar kritik bir öneme sahip olduğunun bir başka kanıtı olsa gerek. Hatta denebilir ki, feminizm ancak enternasyonal bir bağlamda varolabilir; farklı kültürlerde yaşayan kadınlar benzer ve ortak sorunlarının bilincine ancak böyle bir bağlamda varabilirler ve kadınların kurtuluşu mücadelesi ancak kadınların sınırlar ötesinden birbirlerinden öğrendikleriyle beslenip gelişebilir.

(*) Bkz. Şirin Tekeli, Akdeniz'de Feminizm ya da KEGME Toplantısının Bir Değerlendirmesi, Toplum ve Bilim, 31/39, Güz 1987.

Neval El Seddavi ile Bir Görüşme

(**Le Temps** -Tunus- gazetesinde 22 ve 23 Şubat 1979'da yayımlanmıştır.).

BİLİNÇLERİN UYANIŞINA KATKI

Amel Ben Aba

Binlerce yıldır kadınlar her türlü karar yetkisinden yoksun bırakıldılar, üreme işlevlerine indirgendiler ve eviçi işlerine mahkum edildiler. Bugün kadın üretime katılıyor, ama çoğu ülkede hâlâ, her işi yapmaya hazır bir hizmetçi, eğitici, ucuz emek gücü ve cinsel nesne olarak sömürülüyor.

Giderek artan sayıda kadın bağımlılıklarının nedenleri konusunda bilinçlenmeye ve insanlıklarını kazanma talebiyle ortaya çıkmaya başladı. Neval El Seddavi'nin eserinin önemi, hem kadınların anatomisi hem de kadınların ezilişinin tarihi, ekonomik ve politik nedenleri konularında yürüttüğü bilimsel çalışmalarıyla, Arap dünyasında kadınların ve onların yanı sıra erkeklerin bilinçlerindeki uyanışa yaptığı katkıda yatmaktadır.Bu uyanış, özerkliğin kazanılmasının önemli ve zorunlu bir aşamasını oluşturur.

Neval El Seddavi, beş inceleme (*Kadın ve Cinsellik, Başlangıçta Kadın Vardı, Arap Kadının Çıplak Yüzü, Kadın ve Psişik Savaşım ve İnsan ve Cinsellik*), iki anlatı (*Bir Kadın İçinde İki Kadın ve Sıfır Noktasındaki Kadın*) ve iki de roman (*Yeryüzündeki Tek Erkeğin Ölümü ve Çocukların Körebe Şarkısı*) yazdı; 1978'den beri Birleşmiş Milletler'in "kadının kültürel ve sosyal gelişmesi " bölümünde danışman olarak çalışmaktadır. bu sıfatla, Tunus'ta düzenlenen, kadınların çalışması ve çocuk bahçelerinin geliştirilmesi konulu bir kollokyuma katıldı. Bu kısa ziyareti sırasında çok heyecanlı tartışmaların izlediği birçok konferans verdi.

Kendisiyle yaptığımız, Arap kadının kurtuluş perspektifleri konulu görüşmeyi, yayınlayacağız.

A. A. Kitaplarınızın Arap ülkelerinin gençleri arasında büyük bir yankısı oldu. Sizce bu ilgiyi açıklayan nedenler nelerdir?

N. S. Kitaplarımın uyandırdığı ilgi, bilimsel teorisini biyolojik verilere dayandıran bir kadın doktor tarafından yazılmış olmaları olgusuyla açıklanabilir. Çünkü, kadının, bilimsel olmaktan uzak, sözde doğal nedenlerle aşağı bir yaratık olduğu görüşünü işleyen önyargılarla savaşabilmek için kadın anatomisini bilmek gerekir.

Kitaplarımın önemi ayrıca, kadının cinsel ezilişinin gerçek sebeplerini (ekonomik, politik, tarihsel) sergilemelerinden kaynaklanmaktadır. Tedavi ettiğim kadınların tanıklıklarının yanı sıra, benim kişisel deneyimim de okurlarda bu incelemelerin gerçeği yansıttıkları izlenimini doğurmaktadır.

Birçok Arap ülkesini dolaştım. Cezayir'de, Fas'ta, Libya'da, Suriye'de, Kuveyt'te, Ürdün'de gençler kitaplarımı okuyor ve tartışıyorlar. Gençler kitaplarımla ilgilenmelerinin nedenini bana, bu kitapların onlara yalnız geri ve baskıcı düşünceleri sorgulama olanağını vermekle kalmayıp, daha önemlisi, bu düşüncelere yanıt vermelerini, dolayısıyla onlara karşı koyabilmelerini sağlayan düşünsel silahları da kazandırmasıyla açıkladılar. Örneğin, artık kadının aşağı görülmesinin doğal olmadığını biliyorlar. Bunun sınıflı toplumların ve patriyarkal sistemin kuruluşu sırasında ortaya çıkan bir düşünce olduğunu biliyorlar.

Arap dünyasında bizim biyoloji ve sosyal bilimler alanında yapılmış bilimsel araştırmalara ihtiyacımız var.

Bununla birlikte teorik çalışmaların kadınların kurtuluşunu sağlamaya yeteceğini düşünmüyorum. Bunun bir nedeni, söz konusu çalışmaların bu ülkelerin nüfusunun ancak çok küçük bir bölümüne ulaşabilmesidir. İkinci bir neden de benim kitaplarımı okuyan ve orada ortaya attığım düşünceleri doğru bulan nice genç kızın, çevrelerinin onlar üzerinde uyguladığı baskıya direnecek gücü bulamamasıdır.

Kadınların kurtuluşu, her gün aile içinde, işte vb. verilecek kişisel bir savaşımla kazanılır. Bu da güçlü bir kişilik, büyük bir cesaret ve kararlılık ister.

A. A. Pekiyi ama, bu gündelik özgürleşme uğraşı, birbirlerinden yalıtılmış kadınlarca verilebilir mi? Kendi kişisel deneyiminizin bir model olabileceğini düşünüyor musunuz?

N. S: Bazı kadınlar için bu mümkündür. Ben kendi başıma özgürleştirme kişisel deneyimimin oldukça kural dışı olduğunu düşünüyorum. Çekten benim, okumama fırsat veren ve erkek kardeşimin üzerimde baskı

uygulamasını yasaklayan oldukça ilerici bir babaya sahip olmak gibi bir şansım vardı. Bununla birlikte kadınların çoğunluğu için çözüm bireysel değildir. Onlara sadece, düşünsel bir eğitim ve kültürel bir bilinçlenme vermenin yanısıra, baskıya uğradıkları her durumda müdahele edebilen, özerk bir kadın örgütü yardım edebilir.

Benim köyümde (Kafr Tahala) gençler, kız ve erkek üniversite öğrencileri, halı atölyelerinde birkaç gine karşılığında günde oniki saat çalıştırılan çocukların durumunu incelemek üzere bir komisyon kurdular. Bunun yanısıra, köy kadınlarını bilinçlendirme çalışması da yapıyorlar. Ama, köylü kadınların üzerlerindeki baskıya (köylü kadınlar hem tarlada hem de evde ücretsiz olarak yapılan ikili bir iş yükü altında ezilmektedirler, okula gönderilmezler, sünnet edilirler vb.) karşı mücadele edebilmeleri için doğrudan köylü kadınlardan oluşan, köylü kadınların kurdukları bir örgüt gereklidir.

A. A. Birçoklarına göre, kadının kurtuluşu, toplumun kurtuluşundan geçmektedir. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

N. S. Bütün ülkelerde kadınlar kurtuluş savaşlarına ve devrime katılmışlardır. Bu katkıların önemi, kurtuluş mücadelesini yürüten örgütler tarafından da kabul edilir. Ama, çoğu zaman zaferin kazanılmasından sonra, yavaş yavaş en geleneksel uygulamalara geri dönüldüğüne tanık olunmaktadır.

Sosyalist ülkelerde kadın ekonomik bağımsızlığını kazanmıştır. Bununla birlikte aile patriyarkal yapısını koruduğundan, bunun sonucu kadının çifte işe koşulması olmuştur. SSCB'de örneğin, ev dışında çalışan kadınların ancak % 30'u kreşler, kantinler, temizleyiciler gibi sosyal hizmetlerden yararlanabilmektedir. Bunu da muhtemelen, karar alma yetkisinin erkeklerin elinde bulunmasıyla açıklayabiliriz. Ben, ekonomik kurtuluşun kendiliğinden kadınların kurtuluşunu sağlayacağını ve gerek aile, gerek toplumdaki egemenlik ilişkilerini ortadan kaldıracağını düşünmüyorum.

Orada da özerk bir kadın örgütlenmesi gereklidir.

A. A. Köylülerin Arap dünyasının en ezilmiş kadınları olduklarını söylediniz. Sizce, eserlerinizin bu kadınlar üzerindeki etkisi ne olabilir?

N. S. Düşüncelerim bu kadınlara, okula giden çocukları kanalından ulaşabilir. Köyüme ziyarete gittiğimde bir gün genç bir üniversitelinin (erkek) annesine, kızkardeşine ve teyzelerine, **Kadın ve Cinsellik** kitabımın, klitorisin çıkarılması (körleştirilmesi) ya da kadın sünneti denilen uygulamayla ilgili bölümünü okuduğunu gördüm. İslam'a yabancı olan bu çok eski töre, Mısır'da ve başka Kuzey Afrika ülkelerinde çok yaygın şekilde uygulanmaktadır. Bu yalnız, bir insanın biyolojik bütünlüğünü zedeleyen, biyolojisini yaralayan bir uygulama olmakla kalmayıp, erkek çocukların sünnetinden farklı olarak, kadın sağlığı için ağır bir tehlike yaratan ve onların cinsel gelişmeleri üzerinde telafi edilmesi olanaksız sonuçlar doğuran bir uygulamadır. Bu

yaralama, kadını salt doğurganlık işlevine indirgeyerek köleleştirmek için kullanılan, bir tür bekaret kemeri gibi görülebilir.

Aslında binlerce yıldır, kadın, ister batılı olsun, ister doğulu olsun, zevk almadan maddi (klitorisin köreltilmesi) ya da psikolojik yollarla yoksun bırakılmıştır. **Arap Kadınının Çıplak Yüzü** kitabımda, "psikolojik klitoridektomiden" Freud'un sorumlu olduğunu yazdım. Ona göre klitoris, kadın bedeninde bulunan bir erkek uzvudur. Vajinal orgazmla klitoridyen orgazm arasındaki sahte ayrımın ve bu sonuncunun çocukluk dönemine özgü olduğu görüşünün kökeninde Freud vardır. Psikanalizin genellikle soğukluğu (frijidite) bir kadının vajinal orgazma ulaşamaması olarak tanımlamasını başka türlü açıklayamayız. Oysa vajina bölgesi çok duyarlı değildir ve orgazm yaratmaya uygun olarak oluşmamıştır. Cinsel duyarlılığın ve zevk almanın merkezi aslında klitoristir.

Tabii benim kitaplarımın etkisi son derece sınırlıdır. Köylülerin, ekonomik, politik ve cinsel ezilmeyle mücadele edebilmek için, sömürü toplumundan kurtulmak amacıyla mücadele veren kitle örgütleriyle ilişki içinde, ama özerk bir kadın örgütlenmesine ihtiyaçları vardır.

A. A. Sinema, özellikle Mısır sineması, kadınlarla ilgili geri düşünceleri sağlamlaştırmak bakımından önemli bir rol oynuyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

N. S. Sinema da, basın, televizyon ve benzeri bütün öteki kitle iletişim araçları gibi, kârlarını en fazlaya çıkartmaktan başka bir amaç gütmeyen tüccar kişiler tarafından yönetiliyor. Bu amaçla, toplumdaki ezilmenin bir ürünü olan cinsel bastırılmaları sömürüyorlar. Sinema, cinsel bir nesne olarak sunulan kadın bedeni kadar, kadınla ilgili geri düşünceleri de ticarileştiriyor.

Bu toplumlarda, bir yanda kadın bedenini soyan ticari değerlerle, beri yanda da kadın bedenini saklanması gereken bir şeymiş gibi gören ahlaki ve dini değerler arasında ilginç bir çelişki bulunduğunu belirtmek gerekir.

Bu bakımdan, pornografik yayınların günden güne çoğaldığı bazı Arap ülkelerinde benim kitaplarımın yasaklandığını hatırlatmak birçok şeyi aydınlatabilir.

İlk kitabım olan **Kadın ve Cinsellik**'in 1972'de yayımlanmasından sonra, Sağlık Bakanlığı tarafından işime son verildi. Kitaplarımı Lübnan'da yayınlamak zorunda kaldım. Bazı Arap ülkelerinde kitaplarımın yasaklanmasının nedeni, cinsel ezilmenin, erkeklerin uyguladığı ekonomik ve politik baskıya sıkı sıkıya bağlı olduğunu kanıtlamalarıydı.

A. A. Bazıları sizi dine hoşgörüyle yaklaştığınız için kınadılar. Oysa eserleriniz bazı din adamlarının şiddetli tepkisini çekmişti. Bu konudaki konumuza açıklık getirebilir misiniz?

N. S. Öyle sanıyorum ki geçmişten devraldığımız İslami değerler bizim için önemlidir. Tıpkı dilimiz gibi, o da uygarlığımızın ve kişilik yapımızın bir parçasını oluşturuyor. Benim dine eleştirel bir bakışım var ama bu, dinin olumlu yanlarını gün ışığına çıkarıp ondan ilerici düşünceler türetmenin gerekli olmadığı anlamına gelmez. Unutmayalım ki, Muhammed'e evlilik teklifini yapan Hatice idi ve o, kendi işini yöneten bir tüccar ve Muhammed'den onbeş yaş yaşlı bir kadındı.

ÜNİVERSİTELİ KADIN ÖĞRENCİLERİN SORUNLARI ÜZERİNE

HANGİ PERSPEKTİFLE BAKIYORUZ?

Hepimiz kadınız. Hepimiz üniversite öğrencisiyiz, sosyalistiz, öğrenci derneği kurma çabası içindeyiz ve özgür özerk demokratik üniversite mücadelesinde tanıdık birbirimizi.
Sorunlarımızı konuşmaya, dertleşmeye başladığımızda erkeklerden farklı olarak bazı şeyler yaşadığımızı hissettik. Araştırdık tartıştık ve bu sorunların da ancak örgütlü mücadeleyle çözülebileceğini düşündük Sosyalist olsun olmasın üniversiteli bütün kadın ve erkek öğrencilerle tartışabileceğimiz bir metin yazmaya karar verdik.
Okuyacağınız yazı bizim tartışma metnimiz.
Tartışmaya ne dersiniz?

İÜ'den bir grup Sosyalist Kadın Öğrenci

İnsanlık tarihi sömürünün ve baskının tarihi. Tarih sömürenlerle sömürülenlerin, ezenlerle ezilenlerin arasındaki mücadelenin tarihi.

İnsanlık tarihine damgasını vuran en eski ezme/ezilme ilişkilerinden biri ise kadın ve erkek arasındaki. Kadınlar yüzyıllardır diğer sömürü ve ezme ilişkilerinin yanısıra bir de yalnızca kadın oldukları için eziliyorlar. Kadın ilk kez erkeğin bakımını üstlendiğinden beri hiç aralıksız bu ezilmeye maruz kalmış ve bu durum kapitalist toplumda en yüksek ve çelişik halini almış. Yüzyıllardan beri kadın para ya da mal karşılığı alınıp satılmış, doğuramayınca sokağa atılmış, tanrılara adanmış, kocası ölünce yakılmış, cadı diye cezalandırılmış, kendi evinde hizmetçilik ve bakıcılıktan kurtulamamış, aile kurumu içinde cinsel baskı ve sömürüye maruz kalmış, gerektiğinde evin

yanısıra bir de tarla da, fabrikada çalıştırılmış. Kadın bunları sessiz kalarak kabul etmiş, baş eğmiş, adeta kadınlığının bir sonucu gibi görerek yapmış ta ki kapitalizmin ve onun sömürücü/egemen sınıfı olan burjuvazinin acımasız çarklarına sıkışıp yaşadığı sömürüye **örgütlü** olarak başkaldırıncaya kadar.

Bu örgütlü başkaldırışın kadının en çok ezildiği kapitalizm dönemine rastlaması bir tesadüf değil. Kapitalist çağda kadın kendine dayatılan aile kurumu ve değer yargıları, ahlâksal yaptırımlarla, emek-sermaye çelişkisi arasında sıkışıp kalmış. Bir yandan evde oturmak, çocuk doğurup büyütmek -ki yeni sömürü kaynağının, işgücünün yaratılması nedeniyle- kocasına bakmak zorunda bırakılmış, öte yandan da insan vücudu dahil her şey dolayısıyla kadın da metalaştığından burjuvazi için yeni bir sömürü kaynağı haline gelmiş, işçileşmiş. Yani kapitalist toplumda kadın bir yandan cinsiyetçi baskılarla, bir yandan da sınıfsal sömürüyle karşı karşıya.

Kadınların sorunlarının tümden nasıl ortadan kalkacağının ancak sorunların temelindeki bu ikili karakteri kavramakla anlaşılacağına inanıyoruz.

Kadınların tam olarak kurtulması, cinsiyetçi baskıların sona ermesi sosyalizmden önce mümkün olmayacak. Özel mülkiyetin ortadan kalkması dolayısıyla sınıfsal farkların ortadan kalkması kadınların kurtuluşunun da en gerekli koşullarından biri.

Bütün bunları söyledikten sonra karşımıza önemli bir soru çıkıyor; O halde, kadın kurtuluş mücadelesi sosyalizmden sonra verilecek bir mücadele mi? Bugün Türk solu ve dünya solu içinde bu konudaki yönelimleri belirleyen en önemli şey de bu cevapta gizli.

Biz sosyalist kadın öğrenciler olarak,

* Kadın mücadelesinin ertelenemez ve vazgeçilmez bir mücadele olduğunu,

* Kadın mücadelesinin bugünden başlaması, sosyalist devrimden sonra da sürerek zafere ulaşması gerektiğini hatta ancak bu şekilde zaferin mümkün olabileceğini düşünüyoruz.

Bu soru cevaplandıktan sonra sorulabilecek iki soru var:

Bağımsız kadın kurtuluş hareketine bakış ne olmalı? Sosyalistlerin kadın kurtuluş hareketi içindeki yönelimleri ne olmalı?

Bizler sosyalist kadınlar olarak bağımsız bir kadın kurtuluş hareketinin, kurtuluş mücadelesinin vazgeçilmez hatta temel taşı olduğunu düşünüyoruz. Kadınların yalnızca kadın oldukları için yaşadıkları ezilmenin dile getirildiği ve bunun ortadan kaldırılması için mücadele biçimlerinin saptandığı bir hareketin varolması ve her kesimden kadının bu hareket içinde yer alması gerektiğini düşünüyoruz.

Sosyalistlerin bu hareket içindeki görevlerinin ise harekete sosyalist perspektifi taşımak olduğu kanısındayız. Sosyalistlerin yapması gereken cinsiyetçi ayrımların yanında sınıfsal farkların etkisini ortaya koyarak hareketi düzeni temelinden sarsan, egemen ideolojiyi teşhir eden perspektifle inşa etmektir.

Bu noktada önemli bir soru daha: Sosyalistler sınıfsal bakış açılarından vaz mı geçiyorlar, ya da bir sosyalist nasıl olacak da her kesimden kadınla bir arada mücadele verecek?

Vurgulanması, tekrar tekrar dile getirilmesi gereken sosyalistlerin bir bağımsız kadın kurtuluş heraketini desteklerken işçi sınıfından yana tavırlarından vazgeçmedikleri aksine kadın hareketine bu sınıfın mücadele yöntemlerini ve perspektiflerini taşıyarak onu işçi sınıfının en önemli desteklerinden biri haline getirmek olduğudur. Hiç bir sosyalist 24 saatlik günün iki-üç saati sınıf perspektifini unutup diğer saatlerde yeniden hatırlayarak yaşayamaz. Bağımsız kadın kurtuluş hareketinin desteklenmesi ve inşası için çaba sarfedilmesi sosyalistler için sosyalizm mücadelesinin bir parçasıdır ve özgür olarak birleşmiş üreticiler toplumuna giden yolda bir adım, bir koşuldur, sınıf perspektifinden vazgeçilen bir alan hiç değil.

Kadınların kurtuluşu uğruna kavganın dünya devriminin yeni yükselişinde temel bir unsur olarak ele alınması gerektiğini geçmiş pratik doğrulamıştır.

Türkiye'de ise bugüne dek kadın kurtuluş hareketi olarak nitelendirilebilecek bir hareket ortaya çıkmadı. 80 sonrasındaki çabalar ise hâlâ "olumlu girişimler" olarak sürüyor. Bunun nedeni şüphesiz Türk kadınlarının mucizevi bir şekilde kurtulmuş olmalarından değil, özellikle konuya çok duyarlı olabilecek Türk sosyalist hareketi içindeki yanlış anlayışların etkisi (Bu etkinin sona erdiğini kim söyleyebilir?).

Kadın mücadelesinin işçi hareketini bölen, küçük burjuva ve dolayısıyla zararlı bir hareket olarak görülmesi konuya en çok duyarlı olabilecek işçi kadınları da bu mücadeleden alakoymadı mı?

Oysa kadın kurtuluş mücadelesinin talepleri geniş yığınlar karşısında egemen ideolojiyi teşhir eden haykırış haline gelebilirdi.

Biz sosyalist kadın öğrenciler olarak biliyoruz ki köhnemiş olandan en çok çekenler yeni olan için en büyük azimle kavgaya atılacak olanlardır.

Kadınların kurtuluşu ancak kadınların kendi sorunları etrafında örgütlenerek mücadele etmeleri ve sosyalist toplumun kadının kurtuluşunu da içererek inşa edilmesiyle mümkün olacaktır. Bu noktada kendimizi bir toplum projesi olmayan feminizmden bir gelecek projesi de olamayacağı için ayırıyoruz.

Feminizm bu anlamda mücadele etmemiz, karşısında yer almamız gereken bir akım da değil. Bugün biliyoruz ki feministler cinsiyetçi topluma önemli açıklamalar getiriyor ve cinsiyetçi sistemi acımasızca sorguluyorlar. Dolayısıyla biz feminizmden öğreneceğimiz şeyleri reddetmiyor ve feminizme karşı bayrak açmanın insanlığın kurtuluşu mücadelesi veren sosyalistlerin değil, olsa olsa düzen koruyucusu muhafazakarların işi olması gerektiğini vurguluyoruz.

Üniversitede Kadın Öğrenciler

Kadınlar eziliyor. Evde, fabrikada, sokakta, her yerde kadınlar kadın oldukları için eziliyorlar. Üniversitede de bu böyle. Bizim kendimize hitap alanı olarak üniversiteyi seçmemizin nedeni ise en çok üniversiteli kadınlar ezildikleri için değil, olsa olsa bizler üniversiteli kadınlar olduğumuz için. Biz üniversiteli sosyalist kadınlar olarak bulunduğumuz alanda her türlü ezme ezilme ilişkisinin ve sömürünün karşısında olmaya kararlıyız.

Egemen sınıflar tarafından egemen ideolojinin üretim ve yeniden üretim merkezleri olarak kullanılan üniversiteler, bu rollerine uygun olarak mevcut düzeni olumlayan ve devamlılığını sağlayan tek tip bireyler yetiştirirken kadınlara da görevlerini belletmekten geri kalmıyor. İşte tam da bu noktada bizler sosyalist kadın öğrenciler olarak bu durumun ortadan kaldırılması için akademik mücadelenin yanında ve demokratik mücadele kapsamında bir de "kadın öğrenci" mücadelesi verilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Kendini özgür olarak birleşmiş üreticiler toplumunun inşasında görevli gören her kadın ve erkeğin her an, her koşul ve her şartta bu soruna duyarlı olması ve üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerekir.

Kadınlar Üniversitede Nasıl Eziliyorlar?

İlk olarak üniversiteye girmeye karar vermesiyle başlıyor kadın öğrencinin erkeklerden ve diğer kadınlardan farklı olarak ezilmesi. "Hangi bölüme girsem acaba? " Bu sorunun cevabını verirken erkeklerle aynı süreçleri yaşamıyor kadın öğrenciler. Bireyin yeteneklerini geliştiremediği, yeteneğine göre gelişemediği kapitalist düzende kadın meslek seçerken sırf "kadın" olmasından ötürü bir sürü dayatmayla karşılaşıyor. Çevresi ve ailesi seçeceği meslekten çok okulunun uzak olup olmadığına, zekasının yetip yetmeyeceğine, öğrenim süresinin evlenme yaşını geçmesine neden olup olmayacağına ilişkin fikirleri ileri sürerken, bazı "düşünceli" arkadaş ya da büyükleri ise iyi hesaplar yapmasını, evlenebileceğini, kocasının çalışan ya da okuyan kadın istemeyebileceğini anlatmaya başlıyorlar. Bu ve benzeri şeyler kadının meslek seçiminde belli/geleneksel alanlara sıkışıp kalmasına neden oluyor.

Hemşirelik, öğretmenlik ya da mimarlık en ideali kadın için. Hemşirelik yüzyıllardır kadına verilen görevin meslekleştiği yer. Hastabakıcılık ve şefkatin geleneksellikten "iş" haline dönüştüğü yer. Öğretmenlik, kocasına ve

evine daha bol zaman ayırabildiği meslek. Mimarlık ise Türkiye'deki son moda. Ekonomik koşulları iyi olmayan ailelerde daha da etkili oluyor bütün bunlar. Kız çocuklardan bir an önce sıradan da olsa bir liseyi bitirip, işe girmeleri ve "iyi" bir koca beklemeleri isteniyor. Üniversite ise ilerde kocasına destek olmak için edineceği "iyi" bir mesleğin öğrenildiği, daha iyi koca bulmak için diploma alınan yer.

Kimileri için abartma gibi görünecek bu gerçekler aslında bütün kadın öğrencilerin dozu farklı da olsa yaşadıkları şeyler. Edebiyat, işletme, mimarlık gibi fakültelerdeki yığılmalar da bunların en güzel ispatları.

YÖK'ün Ayrımcı Uygulamaları

Üniversite ve YÖK sistemi ise iki kat daha fazla ezilmenin başlaması anlamına geliyor. YÖK derken bunu son moda bir günah keçisi olduğu için değil, daha çok son dönemde yaşanan olaylara bakarak söylüyoruz. Üniversitenin kapısından girerken başlıyor herşey. Kapıda bir duyuru... Kız öğrencilere yasak olan kıyafetler. Sıralıyor düzen; bilim yapılmasını engelleyecek (!) kılık ve kıyafetleri. Bu kuralları çiğnemek okuldan uzaklaştırmaya varabilecek cezalarla caydırılmaya çalışılmış. Ezilme dershane ve anfilerde devam ediyor. Özellikle sosyal bilimlerde gün geçmiyor ki kadının geleneksel görevlerine kocasına nasıl itaat edeceğine ilişkin inciler yumurtlanmasın.

Aynı erkekler gibi har(a)ç veren kadın öğrencilerin erkeklerden farklı hastalıklara yakalanmaya hakları yok. Öğrencilerin sağlık sorunlarını çözmek için kurulmuş Mediko Sosyal' de muayene olmak yumurtalık iltihabıyla gezmekten daha riskli. Çünkü kızlık muayenesinden geçmeyeceğinden, en azından sağlık personeli tarafından aşağılanmayacağından emin değil hiç bir kadın öğrenci.

Kadınlar her yerde olduğu gibi üniversitede de kendi bedenleri üzerinde gerçek anlamda söz ve karar sahibi değiller. Ne giyeceklerine, hangi hastalıklara yakalanabileceklerine, hatta bedenlerini nasıl ve kime saklayacaklarına ilişkin bilgiler burada da yani bilimin en "olgun" şekliyle üretilmesi gereken yerlerde de öğretiliyor.

Üniversitede kadınların da olduğu düzen kafalıların aklına yalnızca tuvaletleri yaparken gelmiş. Oysa kadın öğrenciler kadınlıklarını yalnızca tuvalete gittiklerinde değil her an ve her yerde yaşarlar.

Polis Baskısı

Üniversitede doğrudan kadınlara yönelik saldırılar ilk kez İzmir'de ortaya çıktı. Bir kadın öğrenci yaz günü kolsuz buluz giydiği için okul polisinden tokat yedi. Bir başka kadın öğrenciye iki erkeği aynı anda meğil verdiği için disiplin soruşturması açıldı. İÜ. bahçesinde oturan bir çift okul kara-

koluna çekildi. Erkek tokatlandı ve kızın namusu güvenlik (!) güçleri tara fından kurtarıldı (!). Aynı güvenlik güçleri bir kız öğrenciye lafla sarkıntılı ettiler Kuşkusuz bütün bu olayların kız öğrencilerin başına gelmiş olmas bir tesadüf değildi. Hepsi de bütün toplumda kadının aşağılık ve otoritey boyun eğen bir yaratık olarak görülüyor olmasının yansımasıydı. Şimdiy kadar hiç bir erkek öğrenciye "seni düzerim" diye laf atmak ya da kolsu atlet giydiğinde tokatlamak güvenlik güçlerinin aklına bile gelmemişti.

Öğretim Üyelerinin Tutumu

Bunların yanısıra üniversitelerde hergün artık kanıksanmış, bakılsa bil görülmeyen bir yığın olay yaşıyor kadın öğrenciler.

Bilimsel alış veriş içinde olunması gereken erkek öğretim üyelerinde bazıları tarafından dahi aşağılanıyorlar. Sınıf geçebilmesi için askılı buluzl sınava girmesi ya da öğretim üyesiyle cinsel ilişkide bulunması istenen ka dın öğrencilerin sayısı hiç de az değil. Özellikle Tıp Fakültesinde kimi ders lerin sınavlarına kadın öğrenciler bir düğüne gider gibi gitmek zorunda bıra kılıyorlar.

Yurtlar

Yurtlar ise kadın öğrenciler için sorunun bir başka boyutu. Cinsiyetç ayrıma en başta ismiyle başlayan "kız" yurtları bu ayrımın getirdiği sorunla rın en çarpıcı yönleriyle kendini gösteren merkezlerin başı. Yöneticileri ta rafından "modern genelev" olarak tanımlanmaktan kendini kurtaramaya yurtlarda her saniye yaşanıyor kadının ikincilliği, disiplin adına kurallaştırıl yor insanlığın bu utanç verici yüzü.

Her şeyden önce ismiyle başlar sorunlar dedik. İsmiyle başlar çünk kız yurtlarında kadın olmak suçtur. Erkek bekçilerin namus bekledikle yurtlarda görevlileri öğrencilerin kızlık zarlarından da sorumludurlar. Bu ne denle kızlık muayanesi yapabilme hakları vardır. Yani yine kadın öğrencile rin bedenleri kendilerine ait değildir. Kadın öğrenciler kendi bedenleri üze rinde söz sahibi değiller. Söz ve karar sahibi olanlar aileyi temsil eden yu görevlileri ve devleti temsil eden güvenlik güçleridir.

Nasıl yaşayacağına da "çok sorumlu" yurt görevlileri karar verir öğrenc lerin. Giriş saati erkek yurtlarında 11. 00'i bulurken "kız kısmı" 20.30-21'de geç giremez yurda. Yani kadın öğrenciler gece arkadaşlarıyla gezmeye, s nemaya tiyatroya gitme hakkına sahip değillerdir. Tabii geceleri sevgilileriy le gezmeye hiç değil. 20.30 giriş saati, bundan bir dakika geç gelen kız öğ renci yurt idaresinin şüpheyle bakması hatta bu tekrarlandığında kızlık mu ayenesi yaptırması için neden çoktur.

Bunun en teatral örneği İzmir'de yaşanıyor. Kız ve erkek yurtlarının ya yana olduğu İnciraltı'nda erkeklerin giriş saati 23.00 kızlarınki 21.30. He

akşam 21.30'da bahçede erkek arkadaşlarıyla oturan kızlar ağzında düdükle gezen bekçiler tarafından adeta tutuklanarak sokuluyorlar yurtlara.

Namus korumada bu kadar hassas davranan yurtlarda işin içine hastalık gibi insani meseleler girdiğinde ise kimsenin umrunda bile olmuyor. Örneğin İstanbul'da sıkı namus kuralları uygulayan Vezneciler Yurdu'nda öğrencilerden biri hastalandığında yapılan tek şey hastaneye götüren taksinin plakasını almaktan ibaret. Hiç bir yurt görevlisi hastanın yanında gitmiyor. Gece saat kaç olursa olsun...

örnekler çok... Kısacası düzen gençlere yalnızca nutuk atarken güveniyor. Onun dışında yaşamının her anına karışıyor.

Bunlar bir yere kadar anlaşılabilir şeyler. Çünkü hepsi de düzenin devamı için kurulmuş üniversitede düzenin yansımasından başka bir şey değil. Asıl anlaşılmaz olan sosyalist üniversite öğrencilerinin konuya duyarsız oluşu. "Devrimci" takılı ama düzene ait ahlak, namus vb. anlayışların etkileri ve hatta kendisi bu arkadaşlarda da egemenliğini koruyor.

Üniversiteli Sosyalistlerin Tavrı

Bunun en güzel örneği 28 Nisan rektörle görüşme çabasının ertesi günü yapılan forumdaki bir konuşma olsa gerek. O gün birçok erkek arkadaş olayın savunusu yapmaya çalışırken "Ya sizin kız arkadaşınıza laf atılsa ne yapardınız? Yani namusumuza yönelik bir hareketti... " şeklinde açıklamaya çalıştılar olayı. Oysa hiçbiri olayın bir kadının kadınlığına yönelik bir aşağılama yönteminin yaygınlaşmasının sonucu olduğundan, bahsetmedi. Oysa sosyalistlerden beklenen olayı ahlâk değerleriyle açıklamaları değil, sosyalist toplumlarda olacağına inandığımız özgürlükler diliyle açıklamalarıydı.

Derneklerde...

Bu bakış açısı aslında en çok bu olayda ortaya çıktıysa da sorunların daha çok bilincinde olduğu aşikar olan ve üniversite derneklerini kurma çabasında olan öğrencilerin yoğun olduğu kesimlerde de sürekli yaşanıyor.

Derneklerde birçok kadın öğrenci erkekler tarafından ikinci plana itiliyor. buralarda dahi kimi zaman şaka kimi zaman ciddi kadınlara geleneksel görevleri hatırlatılıyor ve böyle davranmaları isteniyor. Sevgilisinin ya da bir erkek arkadaşının gölgesindeki kadın öğrenciler çoğunlukta derneklerde. Tüm bunlardan dolayı biz sosyalist kadın öğrenciler olarak derneklere hakim olan ve düzenin ideolojik dayatması olan birtakım değer yargılarından duyduğumuz rahatsızlıkları açıkça belirtmekten endişe duymuyoruz. Mücadelede birlikte olduğumuz arkadaşlarımız tarafından ikinci plana itilmek istemiyoruz. Sözlerimiz ve önerilerimiz en az erkek arkadaşlarımızınki

kadar bize ve bizim beyinlerimize ait. Mevcut ideoloji tarafından dayatılan gerici düşünceler herşeyden önce en çok derneklerde son bulmalıdır.

Sonuç

Bizler sosyalist kadın öğrenciler olarak herşey gibi bunların da örgütlü mücadeleyle ortadan kalkabileceğine inanıyoruz. Gerek düzen ve onun koruyucusu YÖK gerekse de mücadelede elele yürüdüğümüz arkadaşlar üzerindeki ayrımcı, cinsiyetçi değer yargılarıyla mücadele etmeyi görev biliyoruz.

ARTIK YETER SUSMAYACAĞIZ!

Taleplerimiz

*Kız-kadın ayrımına son

*Yüzyıllardır geri bıraktırılmış kadınlara eğitimde öncelik

*Parasız jinekolojik muayene Yumurtalık iltihabı en az grip kadar "namuslu" bir hastalıktır.

*Bütün öğrenci örgütlerinde erkeklerle eşit söz hakkı

*Bütün öğrenci örgütlerinde kadın komiteleri kurulsun

*Evli ve evlenmemiş annelere parasız doğum kontrolü ve kürtaj

*Kızlık muayenesi insanlık suçu sayılmalıdır

*Yurtlarda giriş çıkış saatlerini öğrenciler saptasın

*Yurt yaşamında öğrenci denetimi

*Üniversitelerde kreş açılsın. Öğrenciler de çocuk sahibi olabilir.

LONDRA'DAN BİR MEKTUP

Kumru Başer

Merhaba,

Derginizin ilk sayısında yer alan "Biz sosyalist feministiz" başlıklı yazıyla ilgili bir iki sözüm var. Özel olarak bir iki nokta üzerinde duracağım.

Yazının başlarında kafamı karıştıran bir noktadan başlamak istiyorum. Erkek egemenliğinin tahlilinin yapıldığı ve kökenlerine ilişkin görüşlerin belirtildiği bölümde bir karışıklık var gibi geldi bana. Aslında bu bölümün sonunda erkek egemenliğinin kökeni ne olursa olsun bugün varolan bir olgu olduğu ve bundan sonra buna karşı nasıl mücadele edileceğine bakmak gerektiği söyleniyor. Ama, bence bu egemenlik biçiminin kökenleri konusunda biraz daha net şeyler söylemek gerekki, bu belaya karşı verilecek mücadelede alanlar, sloganlar ve hedefler açıklık kazansın.

"Erkeğin üstünlüğünü" biyolojik özelliklerimize bağlayarak varolan durumu değişmez kılmak isteyen anlayışa ben de karşı çıkıyorum. Yani kadınların ve erkeklerin farklı biyolojik yapılara sahip olması, birinin diğerine "üstünlüğünü" veya baskısını gerektiren, bunu doğal olarak yaratan bir şey olamaz. Ama bu biyolojik farklılıklar temelinde belirli bir toplumsal zaman ve mekan içinde cinsiyetler arasındaki toplumsal farklılıklar oluşmuştur. Bir başka deyişle, belirli toplumsal koşullarda cinsler arasındaki biyolojik farklılıklar cinsiyetçiliğin temelini oluşturan cinsiyetler arasındaki işbölümüne yol açmış ve farklı toplumsal roller yüklemiştir cinslere. Bunu söylemek, yani biyolojik farklılıkların, toplumsal belirlemelerle birlikte belirli koşullarda cinsiyetçiliğin temellerini oluşturduğunu söylemek, açıktır ki, cinsiyetçiliğin temelinde, kadınların ve erkeklerin farkıl doğalarının veya biyolojik yapılarının olduğunu söylemekten hayli farklı bir şeydir. Yani cinsiyetçiliğin erkeğin doğuştan egemen olmaya, yönetmeye yatkın yapısı ve saldırgan doğası ve kadının barışçı ve edilgen yönetmeye yatkın olmayan doğası nedeniyle ortaya çıktığını söylemekle aynı şey değildir.

Dolayısıyla da değiştirilemez bir durumu ifade etmez. Belirli toplumsal durumlarda cinsiyetçiliğin ortaya çıkmasına neden olan bu biyolojik farklılıklar, başka toplumsal durumlarda ve gelişmişlik düzeylerinde aynı şeye neden olmak zorunda değil. Ancak, bu çok basit şekilde söylemeye

çalıştığım şey, cinsiyetçiliğin ortaya çıkışını yalnızca toplumsal bazı etkenlerle açıklayan bir başka görüşten de farklıdır. Ben söz konusu yazıda, böyle bir eğilim farkettim.

"Cinsiyete dayalı işbölümünün, ille de eşitsizlik anlamına gelmediğini söylüyoruz" deniyor. Daha sonra da bunun sonucu olan doğal önermeye varılıyor: "Çocuk bakımı ve eğitimin toplumsallaştığı koşullarda "cinsiyetçiliğin de ortadan kalkacağı". Ben burada söylenenlere katılmıyorum. Cinsiyete dayalı işbölümünün varolduğu her durumda, cinsiyetler arasında toplumsal olarak bir farklılık ve farklı toplumsal rolleri üstlenmekten doğan bir eşitsizlik ortaya çıkmış demektir. Burada aklıma yalnızca, "Evet ama, işler arasında prestij bakımından bir farklılık ortaya çıkmadığı bir dönemde böyle bir işbölümü cinsiyetçi baskıya yol açmaz" gibi bir açıklama geliyor. İşlerin prestij olarak farklılaşmadığı bir toplum oldu mu, bundan emin değilim. Ama böyle olduğu bile varsayılsa, sürekli olarak bir cinsin bir tür, diğer cinsin de başka bir tür işleri yaptığı ve bunun da doğal yapılarının bir gereği sayıldığı bir durumun her iki cins açısından da eşitsizlik yaratan bir şey olduğunu düşünüyorum. Cinsiyetçiliğin de kökenlerinin tam burada olduğunu sanıyorum. O nedenle de "cinsiyete dayalı işbölümünün eşitsizliğe dönüşmesi, ancak eşitsizliğe dayalı üretim ilişkileriyle birlikte yaşandığında mümkün" değerlendirmesini anlamlı bulmuyorum. Ekonomik olarak farklı sınıflara bölünmemiş bir toplumda da cinsiyetçilik pekala mümkün olabilir. Doğru, üretim ilişkilerinin sömürüye dayanmadığı, özel mülkiyetin ortadan kalktığı bir toplumda, cinsiyetçiliğin yokedilmesinin maddi zeminleri oluşur. Ama, böyle bir toplumda, farklı biyolojik yapıların, en belirgin olarak da doğurganlık olayının niye cinsiyetçiliğin farklı biçimde yeniden üretilmesine yol açamayacağını açıklamak mümkün değil.

Hiçbir sınıfın diğerini ekonomik olarak sömürmediği bir toplumda, özel olmaktan çıkarılıp toplumsallaştırılan belli tür işleri, örneğin çocuk bakımı, temizlik, beslenme gibi işleri, yani "kadın işlerini" kimler yapacaktır? Toplumsallaşan özel ev hizmetlerinin yine kadınlar tarafından yapılmamasının veya başka bir deyişle her iki cinsin de eşit olarak katılacağı işler haline gelmesinin garantisi nedir! Yazıda söylenilenlerden, Engels'in "Doğal işbölümü"nü sizin de doğal bir işbölümü saydığınız çıkarılabilir. Böyle bir değerlendirme de, cinsiyetçiliğin kökenlerinin değerlendirilmesinde bir yanlışlığa dolayısıyla da mücadelenin hedeflerinin saptanmasında bir karışıklığa yol açar bence. Erkek egemenliğinin tarihsel tahlilinde klasik marksist yaklaşımın görmezden gelerek, kadınların kurtuluşunun üretime kitlesel olarak katılmalarında ve özel ev içi hizmetlerinin toplumsallaşmasıyla mümkün olduğunu söylediği ve feminist tahlillerin parmak bastığı bu noktanın çok önemli olduğunu ve feminist politikaların buralarda farklılaştığını düşünüyorum.

Üzerinde çok kısaca durmak istediğim ikinci bir nokta var. O da yazının cinsiyetçi sistem ara başlığı altında yer alan, cinsiyetçi sistemin tarih boyunca hep üretim tarzları ile eklemlenerek varolduğu, tek başına kendi iç dinamikleriyle yaşayan bir sistem olmadığı şeklindeki ifade. Toplumdaki

her türlü ilişki ve çelişkinin son tahlilde (!) üretim tarzı ile bütünlüğü içinde açıklanabildiği doğru tabi. Ancak bu son derece soyutlama düzeyindeki sözün çok sık kullanılmasının bazı tehlikeleri olduğunu düşünüyorum. Cinsiyetçiliğin kendi iç dinamikleri olmayan bir egemenlik sistemi olduğunu söylemenin pratik olarak kazanabileceği anlamları bir düşünelim. Her egemenlik sisteminin, bütünleştiği üretim tarzından bağımsız kendi iç dinamikleri vardır. Bu bana çok açık gibi geliyor. Tıpkı ırklar arasında ayrımcılık veya yaşlıların genç kuşaklara tahakkümü veya ulusların birbirleri üzerindeki baskıları gibi. Her bir çelişkinin kendi iç dinamiklerini reddetmenin tehlikesi, bir toplumda bir kez sınıf tahlili yaptığınızda, aynı zamanda varolan tüm ilişki ve çelişkileri de açıkladığınızı sanmaktır. Yazının bütünlüğünden böyle bir anlam çıkmayabilir. Ancak, bazı noktalarda daha hassas olmak gerek diye düşünüyorum.

Biraz da yazının "Sosyalist feminizm"e ilişkin bölümü üzerinde bir şeyler söylemek istiyorum. Bu tanımlama beni özel olarak çok ilgilendiriyor. Çünkü ben de bir feministim ve bir sosyalistim. Aynı zamanda da anti-emperyalist, anti-faşist, ırkçılık karşıtı, çevre korumacı ve hayvanları korumacı olduğumu da söyleyebilirim. Toplumsal kimliklerimiz söz konusu olduğunda hepimizin böyle hayli uzun listeler çıkarması mümkün. Tüm bunlar hayatımızın çeşitli alanlarında yaşadığımız ilişki ve çelişkiler karşısında aldığımız tavırları yansıtan toplumsal kimlikler ve hayat kendi içinde tutarlı bütünlüklü ve de şemalar ve formüllerle açıklanabilir bir sistem oluşturmuyor. Belli bazı iç bağları olsa da. Dolayısıyla niye toplumsal kimliklerimizi tutarlı hale getirmeye çalıştığımızı tam olarak anlayabilmiş değilim. Dahası, bu toplumsal kimliklerimizin niye hepsini değil de ikisini birbirine bağlamaya çalıştığımızı da kavrayamıyorum.

Yine sosyalist feminist tanımlamasına açıklamalar getirilirken, arı bir feminizmden tam olarak ne anlaşıldığını bilemiyorum ama bu özelliğin sosyalizmle karşılaştırılması bana biraz tuhaf geldi. Arı bir sosyalizm mümkün mü acaba arı sözü eğer, tutarlılık, bütünlük veya bir çizgi etrafında toplanabilen bir ideolojiyi ifade ediyorsa?

Feminizmin odak noktasının, cinsler arasındaki egemenlik ilişkisi olduğu söyleniyor. sosyalizm de odağına sınıflar arasındaki çelişkileri koyuyor. Bana göre, her ikisi de toplumdaki diğer ezilmişlik biçimlerini yadsımamak noktasında bir ortaklık gösteriyor.

Evet, Feminizm "kendi mücadele alanına girmeyen diğer egemenlik ilişkileriyle, kendi politik perspektifine girdikleri ölçüde ilgilenir" ama bu bence yazıda sözü edildiği gibi, toplumsal düzeyde bir anayasa oluşturulması ya da bir eğitim sistemi önerilmesi konusunda feministlerin söyleyecekleri sözleri olmadığı anlamına gelmez. Toplumsal düzeyde yeniden oluşturulacak, ya da değiştirilecek her şey üzerine feministlerin söyleyecekleri sözleri var. Çünkü cinsiyetçilik tüm bu alanlarda her türlü siyasal sistem içinde yeniden örgütlüyor kendisini. Veya tersinden söyleyecek olursak, sosyalizm, tüm toplumsal ilişki ve çelişkileri kavrayacak, açıklayacak ve düzenleye-

cek bir ulemalar yönetimi olamaz. Herkes adına ve tüm ezilmişlikler adına konuşan birileri olduğunda neler olabileceğinin örnekleri de gözlerimize dikenler gibi her gün batıyor.

Ekonominin, üretim tarzlarının (son tahlilde) tüm düzeyler üzerinde belirleyici rolünün farkında olmak ve tahlillerini buralara oturtmak yani materyalist olmak, bu nedenle de toplumu dönüştürecek dinamiğin üretim ilişkilerini değiştirmekten geçtiğini söylemek, toplumda, bence ayrı ayrı dinamikleri, özneleri ve nesnelerle olan tüm ilişki ve çelişkileri açıklamaya yetmez.

Tüm bunlardan dolayı, feministliğimi ve sosyalistliğimi bir sıfat altında bütünleştirmeyi anlamlı bulmuyorum. Ayrıca böyle bir niteleme bana, asallık-tabilik, birincillik-ikincillik, parça-bütün gibi ikilileri çağrıştırıyor. Tüm toplumsal düzeylerde, alanlarda varolan sistem karşıtlarının, genel olarak ve uzun bir erimde birbirlerini güçlendirdiklerini ve birçok noktada çakıştıklarını düşünmekle beraber, bunlar arasında zaman zaman son derece acımasız çatışmalara yol açabilecek çelişkiler de olabileceğini düşünüyorum. Hele de bu kimlikler birbirlerine dizi dizi bağlandıkları takdirde, ortaya çıkabilecek ivedilikler, önem sıralamaları, içinde bulunulan koşullar ve güçlükler ve de zorunluluklar diye başlayan bir dizi açıklama ile nasıl bazı hayati sorunların hasır altı veya kulak arkası edilebildiği yakın ve uzak tarihten örnekleriyle birbir akıma geliyor.

Son olarak, bir noktaya daha değinmek istiyorum. Benim cinsiyetçiliğe karşı mücadele programını sosyalist görüşlerim belirlemiyor. Yani bir kadın olarak ezilmişliğimin kökenlerini, içinde yaşadığım çevre, deneyimlerim, yetişme tarzım ve benzeri şeyler bağlamında ele alıyor ve mücadele hedeflerimi belirliyorum. Evet toplumdaki diğer ezilmişliklerin farkında olarak, hatta bu ezilmişliklere karşı mücadele ederek de olsa kadın ezilmişliğinin özgünlüğünü kavramak herhalde feminizm. Kendini bir türlü feminist olarak tanımlarken, herhalde, diğer türlü feminizmlerden ayrım noktalarının ne olduğunu açıklamak durumunda olmalı kadınlar. Yani mücadele alanları, sloganları, hedefleri ve çalışma biçimleri bakımından diğer türlü feministlerden mesela bu kadar kesin ayrımlar varsa, radikallerden ve eşitlikçilerden farklarını koymalı. Eğer, savunulan feminizm, ne özel alanla ne de kamu alanıyla sınırlı bir mücadele ama her ikisinin anlamlı birlikteliğiyle hem cinsiyetçi kapitalist sisteme hem de tek tek bunun yürütücüsü olan erkeklere karşı mücadele temeline oturuyorsa, bunu savunmak için kendini sosyalist feminist diye tanımlamak gerekmiyor bence. Bunu söyleyebilecek kişilerin sosyalist olması bile gerekmiyor çünkü.

AKSU BORA

SF **Kaktüs**'ün 1. sayısını okuyanlar bilirler: Bizim şu Ankara'daki şirin lokalimiz var ya, işte o lokal artık yok! Kira, para filan gibi saçma sapan nedenler yüzünden kapandı. Lokalimizin kapanmaması bizim için çok önemliydi çünkü bizi birarada tutan orasıydı büyük ölçüde. Ortak bir feminist politika hedefi-yaklaşımı değil... Kadın kadına olma, birbirine cesaret verme, dayanışma pratiğiydi lokalde geçirdiğimiz zaman. Üstelik böyle bir pratiği yaşamak isteyen kadınları çağırabiliyorduk, çoğalmamız daha kolay oluyordu. Son iki ay, biraz bu yersiz-yurtsuzluktan, biraz yaz tatilleri yüzünden durgun geçti.Önce Bediz'in muayenehanesinde, sonra bir iki kez Mimarlar Derneği'nde, evlerde falan toplandık. Bu şekilde süreklilik sağlamak çok zor oluyordu, daha da önemlisi, "canımızın istediğini yapma" özgürlüğümüz kalmamıştı. Lokaldeki toplantılar "biraraya gelme" anlamını taşırdı, sonrakiler sanki "birşeyler yapmalı, kararlar almalı" toplantısına döndü. Zaman zaman çok sıkıldık.

Bizi yeniden canlandıran, araya giren uzun tatilde grubun anlamını düşünüp birbirimizi özlememiz miydi, yoksa Nükhet'in "feminist kongresi" düzenleme önerisi miydi, bilmiyorum. Herhalde ikisi birden. "Kongre" fikri hepimizi çok heyecanlandırdı. Nasıl olur, ne zaman, yapılabilirlik koşulları, vs. tartışılmaya başlandığında, bizim orada nasıl varolacağımız da gündeme geldi. Bir "ortak söz"ümüz var mı, olması gerekir mi, politik çizgilerini netleştirmiş feminist grupların neresinde yeralacağız gibi sorular önem kazandı. O zaman bugüne dek bu tür sorulardan ne kadar uzak olduğumuzu farkettik. Şimdiye kadar hiç grubu tanımlama çabasına girmemiştik. Belki bir "grup kimliğimiz" varsa "tanımlanmamışlık" olabilirdi. Gündemli toplantılarda bile, tartışmanın ucunu bir yere bağlamamıştık hiç. Üstelik tüm bunlara karşın, kendimizi politik hissettik hep.Bu politiklik hedeflerimizde değil, varoluş biçimimizdeydi. Kendini ifade edebilen dayanışmacı ve sorgulayıcı kadınlar olmaya çalıştık. Sadece perşembe akşamları değil, her zaman. Hayatımızı değiştirmeye çalışırken birbirimizden ve grubun o halinden cesaret aldık.

Yaşadıklarımızı kimlik arama/oluşturma amacıyla yeniden değerlendirdiğimizde bunları bulduk işte. Önemli olan tanımlamalar değil, bizi birarada tutan "karşı koyma ruhu", birbirimizi anlayabilme gücü ve bunları başka kadınlarla paylaşabileceğimize duyduğumuz inanç.

Kongre biraz da bu inancın bir ifadesi olacak. Belki değişik "kimlik"lerden feministlerle, bu varoluş halini tartışabilir, paylaşabiliriz. Kongre projesi biraz daha somutlaştığında tüm feministlere duyurmaya çalışacağız. Gelir misiniz?

NİKARAGUALI KADINLARI SANDİNİZM Mİ KURTARACAK?

Gülnur Savran

1979'dan bu yana, Nikaragua Devriminin herkesi neredeyse en çok etkileyen yanı kadınların bu devrimdeki yeri oldu. Gerek Sandinistlerin kendileri, gerekse de bu süreci daha dışarıdan izleyenler, Nikaragualı kadınların son 8-9 yıl içinde yaşadıkları dönüşümleri "devrim içinde devrim" ya da "İkinci devrim" olarak nitelendiriyorlar. Uluslararası kadın toplantılarında, deneyimlerini aktarmaları için Nikaragualı kadınlara özel platformlar ayrılıyor; çeşitli ülkelerde, genel dayanışma kampanyalarının yanısıra, özel olarak Nikaragualı kadınlarla dayanışma kampanyaları başlatılıyor; Nikaragua' da insanlar devrimi anlatırken ilk vurguladıkları şeylerden biri "kadınlar" oluyor.

Bu coşkunun çok gerçek bir temeli var. Nikaragua'da, Sandinist Devrim ile birlikte, kadınların yaşamında çok büyük değişiklikler olmaya başladı. ' Bu dönüşümün boyutlarını kestirebilmek için iki noktayı göz önünde tutmak gerekiyor: Birincisi, Nikaragua, devrim öncesinde, Orta ve Güney Amerika ülkeleri içinde en yoksul ve geri bıraktırılmış olanlardan biri; ikincisi (ve bununla bir ölçüde bağlantılı olarak da), yine bu bölgenin en cinsiyetçi, en erkek egemen ülkesi. Öyle bir ülke ki, burada, aile-içi ilişkiler, 1900'lerin başlarından kalma ve çocuk üzerindeki bütün hak ve yetkileri babaya, bütün sorumlulukları da anneye bırakan, "babalık iktdarı"na dayalı bir yasayla düzenleniyor; ülkenin belkemiğini oluşturan tarım kesiminde kadınlar, kitleler halinde, ya aile işi adı altında ücretsiz olarak, ya da düpedüz büyük toprak sahiplerinin köleleri olarak çalışıyorlar; yine köylü kadınlar (ki bunlar kadınların çoğunluğunu oluşturuyor zaten) sürekli gebe kalıp sürekli çocuk yitiriyorlar; okuma yazma bilen kadın sayısı neredeyse kentlerde yaşayanların ayrıcalıklı bir kesimiyle sınırlı; kentlerde, çalışan kadın nüfusunun ağırlığını ev işçileri, sokak satıcıları ve fahişeler oluşturuyor.

Devrim Kadınlar İçin Neler Yaptı?

Aynı kadınlara dört-beş yıl sonrasında baktığımızda gerçekten çarpıcı değişiklikler görülüyor. Bir yanda kadınları sadece dolaylı bir biçimde ilgilendiren ama pratikte yaşamlarını somut olarak etkileyen değişimler var; başka bir deyişle, özel olarak kadınlar düşünülerek alınmamış, ama kadınlara kazanımlar sağlamış önlemler. Bunların arasında, en başta yaygın olarak sürdürülen sağlık, eğitim ve okuma-yazma kampanyaları geliyor. Kadınların başı çektiği bu kampanyalar çerçevesinde, salgın hastalıkların önlenmesi yolunda atılan adımlardan, anneden kıza aktarılan geleneksel ebelik bilgilerinin sağlığa uygun koşullarda uygulanması için alınan önlemlere; kırsal kesimde kurulan sağlık merkezlerinden, yetişkinler için açılan okuma yazma kurslarına kadar çeşitli çabaları saymak olanaklı. Bir somut örnek vermek gerekirse, kırsal kesim kadınları arasında okuma yazma bilmeyenlerin oranı 1984'te % 12. 5'e düşmüş. [2]

Kadınları doğrudan ilgilendiren değişimlere gelince. Herşeyden önce, kadınların ücretli emeğe katılımı hızla artıyor. Bu iki biçimde gerçekleşiyor: Bir yandan, zaten tarım üretiminin çok önemli bir bölümünü üstlenmiş olan, ama o güne dek emeğinin karşılığını almayan kadınlar ücretli işgücünün parçası haline geliyorlar. Kısacası, tarım reformunun bu ülkede kadınlar açısından özel bir önemi var. büyük toprakların Devlet Üretim Birimleri haline gelmesi ve küçük toprakların kooperatifler biçiminde düzenlenmesiyle, tarımdaki kadın emeği 'görünmez' olmaktan çıkıyor, resmen 'emek' niteliği kazanıyor. İkinci olarak da, kadınlar bazı sanayi dallarında ve özellikle de hizmet kesiminde çalışmaya özendiriliyorlar. Bu özendirme önlemlerinin başında, hem işyeri, hem mahalle düzeyinde kurulan çocuk bakım merkezleri ve kreşler geliyor. 1982'ye gelindiğinde kadınlar ekonomik olarak faal nüfusun % 40. 5'ini oluşturuyorlar; bu oran 1980'de sadece %25. [3] Bu arada, devrimin ilk yıllarında "Eşit İşe Eşit Ücret Yasası" ile "Kooperatifler Yasası" çıkarılıyor. İkincisi özellikle önemli, çünkü aileler halinde katılınan kooperatiflerde kadınların bağımsız toprak, kredi ve oy hakları var.

Kadın-erkek ilişkileri ve aileye ilişkin yasal düzenlemeler, tümüyle, İspanyol sömürgeciliğinden devralınmış "babalık iktidarı" anlayışının yıkılmasına yönelik. Bu düzenlemelerin Nikaragualı kadınların yaşamındaki yerini kavrayabilmek için tek bir sayı yeterli: Çocuklu kadınların yaklaşık % 45'ini "yalnız anneler" oluşturuyor. [4] Bu olgunun tarihçesinde, sözünü ettiğim "babalık iktidarı"nın yanısıra, bir de Nikaragua'nın tarımsal yapısının bir özelliği belirleyici rol oynuyor: Ülkenin ihracata yönelik tarım ürünleri (tütün, kahve) mevsimlik işgücü gerektiren ürünler. Dolayısıyla, gerek kırsal kesimde, gerekse de (mevsimlik işgücü göçleri yüzünden) kentlerde yaşayan yoksul halk kesimleri arasında **yerleşik-olmayan** işgücü ağırlık taşıyor. Erkekler, sırtlarını "babalık iktidarına" dayayıp, evli oldukları kadınları terk ederek başka yerlere çalışmaya gidiyorlar; gittikleri yerlerde başka kadınlarla birlikte oturuyor onlardan çocuk yapıyorlar, geri döndüklerinde aynı kadına dönmeyebiliyorlar. [5]

1981 yılından başlayarak, çocukların sorumluluğunun anne ile baba arasında eşit paylaşılmasını öngören bir dizi yasal düzenleme getiriliyor. Bunların kâğıtta kalmamasını sağlamak için de bazı kurumsal önlemler alınıyor. En önemli yasal düzenleme "Baba-Anne-Çocuk Yasası". Bu yasaya göre, baba evlilik-dışı çocuklarının bakımından da sorumlu; çocuk üzerindeki hak ve yetkiler ise anne ile baba arasında eşit olarak dağılıyor. Bunu tamamlayıcı nitelikle olan düzenlemelerden biri "Sosyal Güvenlik Yasası": Bu, erkeğin evlenmeden birlikte yaşadığı kadınları da kapsayan bir tür çocuk nafakası. Bu yasaların yaptırım gücünü sağlayan kurumlar ise, mahkemelerin yanısıra Nikaragua Sosyal Güvenlik ve Refah Kurumu ile Kadın Hukuk Bürosu. Kadınların bu yasalardan yararlanabilmeleri için danışmanlık sunmanın yanısıra, bu kurumlardan ilkinin dava açma yetkisi var. [6]

1987 Ocak ayında kabul edilen yeni Anayasada bu düzenlemelerin bir çoğu temel haklar olarak yer almış. Anayasanın ilk taslağı 1986 yılı boyunca "açık halk meclisleri"nde tartışılırken, Haziran ayında yalnızca kadınlarla da bir toplantı yapılıyor. Managua'daki bu toplantıda kadınların en çok üzerinde durdukları konu "bilinçli seçilmiş annelik" ve bunun, doğum kontrolü, aile-içi şiddet, boşanma gibi dolaysız uzantıları. Boşanma hakkı özel olarak tartışılıyor bu toplantıda ve o da yasallaşıyor. [7]

Devrimin hemen birinci ayında çıkarılan bir yasayla da fahişelik yasaklanıyor. Böyle bir **yasaklamanın** kadınlar açısından bir kazanım olduğunu söylemek bence pek olanaklı değil. Nitekim, müşterilerin ve pezevenklerin özgürce ortalıkta dolaşmaya devam ettiği bir durumda, fahişeler eskisi kadar yoğun olmasa da yine polis baskısıyla karşı karşıya kalıyorlar. Yakalanan fahişeler ya belli kolektiflere dahil edilip buralarda 'rehabilitasyon' sürecinden geçiyorlar; ya da özel bir 'yurt'a gönderiliyor ve bir yandan başka bir iş için yetiştirilirken bir yandan da güvenlikli bir konut olanağına kavuşmuş oluyorlar. Ne var ki, fahişeliği olanaklı ve 'gerekli' kılan kurumlar ve cinsiyetçi anlayışlar varlığını sürdürdükçe, bu mesleği böyle yapay önlemlerle ortadan kaldırmanın olanaklı olmadığı anlaşılıyor. Sandinistler, giderek, **seçimi fahişelerin kendilerine** bırakan bir uygulamaya ağırlık veriyorlar. Kadınların, bir yandan fahişelik yapmayı sürdürürken, bir yandan da başka mesleklere geçmelerini sağlayacak beceri ve bilgileri edinmelerine çaba gösteriliyor; bu amaçla bir takım yetiştirme ve eğitim merkezleri oluşturuluyor. [8]

Nikaragua'nın üzerindeki iç ve dış tahditlere karşın, bütün bunlar bir devrim sürecinde çok şaşırtıcı olmayabilir. Bence asıl ilginç olanı, cinsiyetçiliğe karşı mücadelenin **bilinç** düzeyine yansıma derecesi. Bunu, FSLN'nin 1987 Martında açıklanan "kadınlar üzerine bildiri"sinde de görmek olanaklı, çeşitli Sandinist önderlerin konuşmalarında da. FSLN'nin bildirisinde "machismo" (cinsiyetçilik) üzerinde özel bir bölüm var ve burada ev-içi işbölümünün eşitsizliği eleştiriliyor; bu tür bir pratiğin "devrimciler için kabul edilemez, geri bir ideolojik kalıntı" olduğu söyleniyor. [9] Ama asıl çarpıcı örnek, Sandinistlerin günlük yayın organı olan **Barricada**'da 1983 Şubatında çıkan başyazı. Yazının başlığı "Gerekli Bir Eleştiri"; eleştirilenler,

halkı Sandinist milislere katılmaya çağıran bir broşürü hazırlarken "kadınları aşağılayıcı" karikatürlere baş vurmuş olan başka Sandinistler. Bu karikatürlerden birinde, bir kadın, kendisini ikna etmeye çalışan erkek milise aşık olduğu için katılıyor milislere!

Kısacası, hem cinsiyetçi Sandinistler var, hem de bilinçli bir biçimde cinsiyetçiliğe karşı mücadele etmeye çalışan Sandinistler. Öyleyse, kadınlar için yapılanları Sandinistlerin 'feminizmi'yle açıklamak olanaklı değil. Sandinistlerin kadınlara bugünkü yaklaşımını anlamak için, kadınların devrim öncesinde ne yaptıklarına bakmak gerekiyor.

1960'lardan başlayarak, kadınlar Somoza'ya karşı mücadelede aktif bir biçimde yer alıyorlar. Bunun temelinde yatan nedenlerden biri Somoza rejiminin yoğun ve yaygın baskısı. Halkın öyle büyük bir kesimi bu şiddet ve baskıdan etkilenmiş ki, kocası-oğlu-kardeşi-kızı aracılığıyla çok çeşitli kesimden kadın kendisini işin içinde bulmuş. Buna bir de Sandinistlerin mücadele yöntemlerini eklemek gerek: Ulusal Muhafızlara karşı mücadele esas olarak mahalle düzeyinde, yani kadınların mekânında yürütülüyor. Fabrika ve işyerinden çok mahallelerde yoğunlaşan bu mücadeleye, kadınlar kendi alanlarından çıkmak zorunda kalmadan ve kendi beceri ve yeteneklerini kullanarak katılabiliyorlar. 1979'a gelindiğinde Sandinist birliklerin bazılarının başında kadınlar var.

Ancak, çoğu ulusal kurtuluş hareketi bu özelliği taşır; bu yüzden de, çoğu 'halk' hareketinde kadınların katılımı, sınıf temelinde yürütülen mücadelelerde olduğundan yüksektir. Ama Nikaraguali kadınların durumu bunun da ötesinde bir özellik taşıyor. Kadınlar 1977 yılında bir kadın örgütü kurmuşlar ve mücadeleye **kendi örgütleri aracılığıyla** katılmışlar. Dönüşerek de olsa, o günden bugüne bu örgüt varlığını sürdürüyor. Kısacası, Sandinistler devrim öncesinden bu yana kadınların sesine kulak vermek zorunda kalmışlar. Bugünkü tavırlarında, cinsiyetçilik karşısındaki, resmi belgelerde bile yansıyan duyarlılıklarında en önemli etkenlerden biri bu.

Kadınlar Devrim İçin Neler Yaptı?

Kadınların Somoza'ya karşı verilen mücadeledeki yoğun varlığı bugünkü kazanımlarını açıklamak için yeterli değil. Kaydedilen ilerlemelerin temelinde **devrimin gerekleri** de yatıyor. Nikaragua'da devrimci inşa süreci savaş içinde yaşanmakta. Bunun kadınları etkileyen çok dolaysız bir uzantısı var: toplumun her alanında kadın işgücüne duyulan gereksinim. Başka türlü söyleyecek olursak, kadınların işgücüne katılımları Nikaragua devrimi için gerekli. Nitekim kadınlar için atılan her ileri adım "kadınları devrimle bütünleştirme" temeline dayandırılıyor. Kadınların eğitilmesi, çocuk bakım merkezlerinin kurulması, hep kadınların devrime katılmalarının önündeki engellerin yıkılması biçiminde dile getiriliyor. "Kadınlarımızın aklı evde, çocuklarında kalmazsa daha üretken olurlar, devrime katkıları daha büyük olur" anlayışı egemen. Kadın işgücünü etkin ve verimli kılmak için gerekli olan yetiştirme kursları, kadınların evden çıkıp toplumsal üretime katılmaları-

nı olanaklı kılacak çocuk bakım merkezleri, devrimin genel toplumsal hedefleri ile **uyum içinde** ve bu hedefler için **gerekli** olan önlemler.

Kapitalizm-öncesi geleneksel yapılara dayanan aile biçimini yıkmaya yönelik aile yasası için de aynı şey söylenebilir. 3. Dünya ülkelerinde anti-emperyalist/anti-kapitalist hareket ve devrimlerin kapitalizm-öncesi yapıları hedef alması çok yaygın bir olgu. Bu türden bir çok ülkede, çok-karılılığı, çocuk evliliğini, başlık parasını ortadan kaldırıp, eşitliğe dayalı çekirdek aileyi kurumlaştırmak sosyalist, ya da kendine sosyalist diyen, devrimlerin işi olmuş. Nikaragua'yı da bu genel çerçeve içinde ele almak gerekiyor. Bu önlemler kadın işgücünün 'özgürleşmesi' için atılan gerekli adımlar. Bu 'özgürleşme' ise ekonomik-toplumsal inşa süreci için kaçınılmaz bir nitelik taşıyor.

Öyleyse, devrimin gerekleri ya da genel toplumsal hedefler kadınların özgül çıkarları ile bağdaştığı ölçüde, Nikaragua devriminin kadınlar için birçok ilerlemeyi gündeme getirmesi beklenebilir birşey. 'Eşitlikçi' bir toplumun kurulması içirı kadınların eşit, özgür vatandaşlar haline gelmeleri, ailenin istikrarlı -öyleyse karşılıklı 'saygı'ya ve 'sevgi'ye dayalı- bir yapıya kavuşturulması, kadın işgücünün 'yararlanılabilir' kılınması kaçınılmaz.

Ne var ki, asıl kritik nokta, devrimin genel hedefleri ile kadınların özgül gereksinimleri **örtüşmediği** ya da daha ötesi **çeliştiği** zaman ne olduğu. Nikaragua'da bu durumun çok somut bir örneği yaşanmış... tabii ki kadınlar aleyhine. Savaş ve toplumsal inşa koşullarıyla baş edebilmek için, Sandinistler 1982 yılında bir "Tutumluluk Kampanyası" başlatıyor ve o yılı "Ailede Tutumluluk ve Kemer sıkma Yılı" ilân ediyorlar. Her tür israfın önlenmesine yönelik bu kampanyada -beklenebileceği gibi- kahramanlık göstermek kadınlara düşüyor. Yapabilecekleri 'çok basit' bir takım şeyler öneriliyor kadınlara. Bunlardan ikisi, çamaşırların tümünü bir defada ütüleyip elektrikten tasarruf etmek ve bahçede sebze yetiştirmek! [10] İşgücünden yararlanabilmek için kadını **sadece** "anne ve evkadını" olarak tanımlamayı reddeden Sandinizm, devrim öyle gerektirdiğinde "anne ve evkadını" olarak da tanımlamayı sürdürmek zorunda.

Nikaragua'da içinde bulunulan koşullarda, devletin yeniden üretim alanında sosyal hizmet sağlaması, devrimci hükümetin öncelikler sırasında giderek gerilere düşüyor. Ev işlerini ve çocuk bakımını toplumsallaştırmaya yönelik bir kaynak kullanımının altından kalkamayacağı için FSLN sürekli olarak aile kurumunu yücelten bir ideolojiyi yayıyor. Nitekim çocuk bakım merkezlerine ayrılan kaynaklar giderek azalmakta. Savaş, bir yandan kadınların üretime katılımını dayatırken, öte yandan da onları evkadını ve anne rollerini üstlenmeye itiyor. Kaynak kullanımında önceliklerin nasıl saptandığına ilişkin çarpıcı bir örnek bir kreşin kapatılma öyküsü: Yukarıda sözünü ettiğim türden, fahişeleri yeni işlere yerleştirme projelerinden birinde, bir grup fahişeye bir fabrikanın kreşinde iş bulunuyor. Fahişeler için diğer çalışanlardan 'kabul görmek' çok önemli olduğundan, başlangıç dönemi oldukça kritik. Ancak işler iyi gidiyor ve kreşin çalışanları kısa süre içinde

kaynaşıyorlar. Ancak, gün gelip de kreş "ekonominin stratejik önem taşımayan kesimi"ne dahil edilince akan sular duruyor. Fahişeler yeni bir yerde 'kabul görmek' üzere her şeye yeniden başlamak zorunda kaldıkları gibi, fabrikada çalışan kadınlar da kreşsiz kalıyorlar. [11]

Aile-evlilik-annelik kurumlarının tanımlanışına bu bağlamda baktığımızda, Sandinizmin bu alanda kendi açısından çok tutarlı bir politika izlediğini görüyoruz: Ailenin sorumluluğunu, eşit bir biçimde paylaşılmak üzere, aileye bırakmak ve buna istikrar kazandırmak. Eviçi iş bölümünün kadınların lehine iyileştirilmesini savunmak Sandinist söylemin bir parçası haline gelmiş. Devlet Konseyinden 1982 yılına geçirilen "Besin Yasası"nın bir maddesi şöyle diyor: "Ev işi, ailenin temel direklerinden biridir: cinsiyetten bağımsız olarak, ailenin bütün üyeleri yetenekleri ve fırsatları dahilinde ev işine katkıda bulunmalıdır. "[12]

Aile ve evlilik, sosyal bir görevi üyelerin eşit olarak üstlendiği kurumlar olarak tanımlandığında, anneliğin kadınların özel işlevi olmaktan çıkması beklenir. Ancak anneler, "çalışan anneler", "milis anneler", "kahraman ve şehitlerin anneleri" biçimi altında da olsa "anne" olmaya devam ediyorlar. İçişleri Bakanı Tomas Borge, "machismo" ile kıyasıya alay ettiği bir konuşmasında şöyle diyor: "Bir kadının hem anne hem de işçi, hem anne hem de öğrenci, hem anne hem de sanatçı, hem anne hem de siyasi önder olabilmesini, hem devrimin kendinden beklediği görevleri yerine getirip hem de özverili, yetenekli ve sevecen bir anne olma şeklindeki o güzel olayı gerçekleştirmesini nasıl olur da güvenceye almazlık edebiliriz? "[13] Erkeklerden hem baba hem de işçi, hem baba hem de öğrenci, hem baba hem de siyasi önder olmalarını isteyen yok. Ne de özverili ve sevecen olmalarını...

Aile yaşamının ve çağdaşlaşmış, 'aktifleşmiş' biçimiyle de olsa, anneliğin yüceltilmesi ile kürtajın hâlâ yasallaşmamış olması arasında bir bağlantı kurmak olanaklı belki de. Ancak, kürtaj konusunun bu kadar tabulaşmasının ardındaki asıl neden, sandinistlerin Katoliklerle işbirliği içinde olmaları ve onları bu konuda ürkütmekten kaçınmaları. Öte yandan, yasak kürtajların kadınlara nelere mal olduğunu burada bir kez daha tekrarlamaya gerek yok. Kürtaj, Sandinistlerin politikalarıyla kadınların gereksinimlerinin çeliştiği durumlara bir başka somut örnek. Bu konu, 1985'te **Barricada**'da bir dizi tartışma yayınlanıncaya kadar tam bir tabu idi; bugün ise daha çok tartışılıyor. 1988'in başlarında, "Halkın Karşısında" adlı televizyon programında Daniel Ortega ile tartışan bir psikolog kadın, kadınların kendi kendilerine çocuk düşürmeye çalışmalarının ölümlere ve sakatlıklara yol açtığını savunarak şöyle diyor: "Bunun dikenli bir sorun olduğunun farkındayım. ama devrim bugüne dek birçok dikenli sorunla yüzleşmek zorunda kaldı. "[14] Yine de, Sandinistlerin böyle bir konuda Katoliklerle çatışmaya girmeyi göze almaları küçük bir olasılık gibi gözüküyor. Halkın -kadınların- buna hazır olmadığı gerekçesi sık sık ileri sürülse de, yasak kürtaj yaptıran ya da kendi kendine çocuk düşürmeye çalışan kadınların sayısı bu gerekçenin pek de ikna edici olmadığını gösteriyor.

Omuzunda silah kolunda çocuk... Taşımak için illâ

Kadın mı olmak lazım?

Erkekler de böyle Sıcak gülemez miydi?

Aile ve evlilik kurumlarının Nikaragua toplumunda işlevselliklerini sürdürüyor olmaları, kadınların işgücüne katılım biçimlerini de belirliyor. Bu katılımın nicel olarak hızla artması, çalışma alanında cinsiyetçiliğin ortadan kalktığı anlamına gelmiyor. Herşeyden önce, kadınlarla erkeklerin işlere dağılımı, "eşit işe eşit ücret" ödenmesine fırsat tanımıyor: Kadın işleri/erkek işleri ayrımı hâlâ geçerli. Ayrıca, ağırlıklı olarak kadınların çalıştığı işler aynı zamanda çalışanların iş yasalarından en az yararlandıkları işler. Kentli kadınların % 78'i hizmet ve ticaret kesimlerinde çalışıyor. [15] Bu kesimlerin önemli bir bölümü ise özel sektöre ait. Dolayısıyla, buralarda güçlü bir sendikalaşma yok; buna bağlı olarak da, ücretler ve çalışma koşulları erkeklerin çalıştığı devlet sektöründe olduğundan çok daha kötü.

Ayrıca, Nikaragua'da "serbest" çalışanların büyük bir bölümünü sokak satıcıları ve pazarcılar oluşturuyor. Bunların % 80'i ise kadın. [16] Öte yandan, çalışan kadınların % 25'i ev işçisi; bu kadınları çalıştıranlar ise kadın nüfusunun bir % 25'ini daha oluşturuyorlar. Kısacası, kadın nüfusunun yarısı 'hanımlar' ve 'hizmetçiler' olarak bölünmüş durumda. Geçmişin yaygın kadın mesleklerinden bir diğerine gelince, FSLN'nin 1987 Martında açıkladığı "kadınlar üzerine bildiri"sinde fahişeliğin ortadan kalkmadığı kabul ediliyor.

Kadınları, ekonomik koşulların gereği uyarınca işgücüne katmanın yanısıra, Sandinistler "devrimle bütünleşme"nin olmazsa olmaz koşulu olan siyasal katılımı da önemsiyorlar. Ancak bu, ilki kadar acil bir gereği değil devrimin; ayrıca kadınların toplumsal üretimin hangi alanlarına katıldıklarından da bağımsız değil. Bunların ötesinde ve en önemlisi, ev işi sorumluluklarının kadınların üzerinden alınmamış olması, onların siyasal katılımlarını sınırlandırıyor. "Sandinist Savunma Komiteleri" adlı yerel örgütlenmeler, beklenebileceği gibi kadınların en yoğun olarak katıldıkları politik kurumlar. Ancak, devrimin ilk yıllarından sonra, özellikle de 1984'ten bu yana, bu kurumların siyasal etkililiği giderek azalmış durumda. Siyasal karar alma organlarından çok, günlük yaşamın gerektirdiği yerel hizmetleri sağlayan kurumlar bunlar. Kısacası, kadınların evdeki konumları siyasete katılımlarında yansıyor: Yetki sahibi olmaktan çok, hizmet veren uygulayıcılar konumundalar.

Daha yetkili siyasal kurumlara baktığımızda, bu katılım, Nikaragua gibi bir ülke için büyük bir ilerleme olmakla birlikte, Sandinist söylemin uyandırdığı beklentiyi doyurmayacak kadar düşük. 1984 seçimlerinde ulusal meclise 13 kadın seçiliyor; bunların tümü FSLN'den. Kadınlar hükümette % 31. 4'lük bir oranda temsil ediliyorlar; FSLN'nin toplam üye sayısının % 24. 3'ünü oluşturuyorlar; FSLN'nin bölge komitelerindeki (ki kadınların en yoğun oldukları düzey bu) yönetici konumlarının ise % 26. 8'ini ellerinde tutuyorlar. [17]

Demek ki, kadınlar için neyin ne kadar yapıldığını, esas olarak devrimin genel toplumsal hedefleri belirliyor. Bunlar yer yer kadınlar açısından büyük ilerlemelere yol açabildikleri gibi, gerektiğinde kadınların ezilmişliğini

kullanmanın özürü haline de gelebiliyorlar. Ne var ki, Nikaragua'daki devrim sürecinin kadınlar açısından büyük bir **potansiyeli** yarattığı, **nesnel olarak** çok önemli olanakları barındırdığı kuşku götürmez. Kadınların ve özellikle kadın örgütünün bu potansiyeli nasıl ve ne kadar kullandığına bakarken, şu soruyu sormak gerek: Kadınlar, devrimin gerekleri onlar için olumlu gelişmeleri olanaklı kıldığında bunlardan yararlanıp, yine devrimin gerekleri onların karşısında engeller olarak çıktığında bunlarla mücadele ettiler mi? Bence Nikaragualı kadınlar ilkini yaptılar, ikincisini yapmayı reddettiler. Bunun nedeni ise kadın örgütünün politik kimliğinde yatıyor.

"Sandino'nun Kızları" Baba Evini Terk Etmediler

Bugünkü kadın örgütlenmesinin tarihi 1977 yılına dayanıyor. O dönemde, politik olarak FSLN'ye yakın olan ve Somoza'ya karşı verilen mücadelede aktif olarak yer alan bazı kadınlar, mücadeleye kadın kitlesini de katabilmek amacıyla AMPRONAC (Ulusal Sorun Karşısında Nikaragualı Kadınlar Birliği) adında bir örgüt kuruyorlar. Örgütün kurucularından ve bugün Sandinist kadroların önde gelenlerinden biri olan Magda Enriquez AMPRONAC'ın kuruluşunu şöyle anlatıyor: "Bir yandan FSLN üyesi olan kadınlar ve erkekler tarafından örgütlenmiş ve kurulmuştuk; öte yandan da bir parti örgütü ya da FSLN'nin kadın kolu olarak örgütlenmemiştik... AMPRONAC'ın böyle hem kadınlar hem erkekler tarafından kurulması, bizim için hâlâ geçerli olan şu ilkeyi yansıtıyordu: Kadınların sorunlarının sadece kadınların değil, hem erkeklerin hem kadınların sorunları olduğu inancı... Ayrıca, sadece kadın sorunları için mücadele etmek üzere örgütlenmedik... ilk yapmamız gereken şey diktatörlüğü devirmekti... Bir insan hakları grubu olarak işe başladık."[10] AMPRONAC ilk yılında kitle gösterilerinden bildiriler yayınlamaya, siyasal tutukluların aileleriyle çalışmaktan açlık grevleri yapmaya kadar çeşitli eylemler düzenliyor. 1978 baharında, daha sağdaki azınlık kanadı örgütü terk edince, örgüt ulusal düzeyde bir oylama yapıyor, kendini Sandinist ilân ediyor ve FSLN'nin de dahil olduğu bir cephe olan Birleşik Halk Hareketi'ne katılıyor. 1979 Temmuzunda Somoza devrilene kadar da mücadelenin aktif bir öğesini oluşturuyor.

Devrimden onbeş gün sonra, **FSLN'nin çağrısıyla,** AMPRONAC dağılmış olan üyelerini toparlayıp yeni bir örgütlenmeye gidiyor. Yeni örgütün adı, devrimin ilk kadın şehidine atfen AMNLAE (Luisa Amanda Espinoza Nikaragualı Kadınlar Birliği) konuyor. Kurucularından biri, Birliğin asıl hedefini "devrimin savunulması ve güçlendirilmesi çevresinde kadınların mobilizasyonunu sürdürmek" olarak ifade ediyor.

Bu köken AMNLAE'nin kadınlara yaklaşımının temel belirleyicilerinden biri. Ancak, örgüt içinde farklı eğilimler var. Örgütün temsilcilerinden kimi, devrimci kadınlar olarak esas hedeflerinin "machismo" ile mücadele değil, işçilerin yanında mücadele etmek olduğunu söylerken, kimi de, Sandinist Devrimi koruma bilinciyle, kadınların özgül sorunlarına eğilmek olduğu kanı-

sında. [19] Ancak, bu farklı eğilimlerin paylaştıkları ortak anlayış, çok açık bir biçimde, "kadınları devrimci sürece daha çok katmak ve toplumda sürmekte olan ideolojik dönüşümde kilit bir rol oynamak... "[20]

AMNLAE ile FSLN arasındaki politik bağın ideolojik ifadesi olan bu anlayış AMNLAE'nin çeşitli politikalarında somutlaşıyor. Kadınları devrimle bütünleştirmenin kilit noktası, onların işgücüne katılmalarını ve siyasal olarak aktif olmalarını sağlamak. Bu bütünleşmenin önündeki engellerin yıkılması, AMNLAE'nin özgül kadın politikasının sınırlarını çiziyor, bu politikanın alanını tanımlıyor. AMNLAE, bir yandan çocuk bakımı merkezleri, kreşler türünden kurumlar aracılığıyla, kadınların omuzlarındaki çocuk bakımı yükünü hafifletmeye çaba gösterirken, öte yandan da eşitlikçi bir işbölümüne dayalı aileyi sağlamlaştırmaya çalışarak FSLN'nin sırtındaki sosyal hizmetler yükünü azaltmayı umuyor. Kadın Hukuk Bürosu'nun kurulması, Aile Yasası ile ilgili önerilerin oluşturulup Devlet Konseyine aktarılması (ve Konseydeki AMNLAE temsilcisi tarafından savunulması), kadınlar için özel yetiştirme programlarının oluşturulması ve nihayet okuma yazma ve sağlık kampanyaları hep AMNLAE'nin başını çektiği girişimler ve eylemler olmuş. Hapsi de sözünü ettiğim genel anlayışla, yani "çalışan anne"yi ve "çalışan evkadını"nı mümkün kılacak koşulların oluşturulması perspektifiyle son derece tutarlı faaliyetler.

Ne var ki, AMNLAE bu temel perspektifini korumakla birlikte, yıllar üzerinden politikalarını bir ölçüde değiştirmek zorunda kaldı. Esas dönüm noktası 1981-1982 yılı. 1982 yılında, kadın hareketinin 5. yıl kutlamalarında yaptığı konuşmada Tomas Borge bu dönüşümün gerekliliğini, yine kadınları devrimle bütünleştirme anlayışına dayandırıyor: "Şu anda AMNLAE bir örgütten çok, büyük bir hareket olmalıdır. Kadınları çeşitli kitle örgütlerine... katılmaya teşvik eden ve aynı zamanda kadınları birer kadın olarak birbirine bağlayan büyük bir hareket olmalıdır... AMNLAE'nin merkezi görevi... bütün kadınları... Sandinist halk devriminin görevlerinde destek bir güç olarak entegre etmek üzere seferber eden geniş ve demokratik bir hareket olmak(tır)" [21] AMNLAE yetkililerinden biri ise, "örgüt" olmaktan çıkıp "hareket" olmaya yönelmelerini gerekli kılan nedenleri açıklarken kadınların **bölünmüşlüğünü** gündeme getiriyor; ama bu bölünmüşlüğü dönüştürmeye yönelik bir bakış açısıyla değil, tersine, onu **varsayan** bir anlayışla: "... örneğin fabrika işçisi bir kadın... bütün sendika toplantılarına katılıyordu. Oradan eve gidiyor, sonra tekrar çıkıp mahalle faaliyetlerine katılıyor, gözcülük yapıyor, sağlık tugayındaki işlerini görüyordu... Bunların üstüne bir de, okuldaki veli toplantıları çocukların doktora götürülmesi, ev ödevlerine yardım etmek vb. gibi, sadece kadınların üstlendikleri ev sorumlulukları geliyordu... Bütün bunlara bir de AMNLAE toplantılarının eklenmesi artık çok fazla oluyordu. "[22] Dolayısıyla da, kadın hareketi için daha gevşek bir çerçeve gerekiyordu; bunu sağlamanın yolu, komiteler ve kadın grupları olarak işyeri ve mahalle örgütlenmelerinde yer almaktı.

Örgüt/hareket tartışmasına girmeden, bu açıklamadaki öncelikler sırasına dikkati çekmek istiyorum: Örnekteki işçi-komite üyesi-milis-evkadını-

anne kadının, ancak, işçiliği, komite üyeliği, milisliği, evkadınlığı ve anneliği ile ilgili bütün gerekleri yerine getirdikten **sonra**, bir kadın olarak ezilmesiyle ilgili faaliyetlerine yer açabileceği varsayılıyor. Bu faaliyetlerine öncelik tanıması beklenmiyor. Aslında, böyle olduğu için de kadınlar AMNLAE'ye gerçekten öncelik tanımıyorlar. Nitekim **Barricada**'da yer alan bazı görüşmelerde, kadınlar başka kitle örgütlerinden farklı birşey yapmadığı için AMNLAE'ye ilgili duymadıklarını dile getiriyorlar. [23] Her kitle örgütü gibi onun da asıl perspektifi kadınları devrimle bütünleştirmek olduğu için kısacası.

Bu temel anlayış değişmediğinden, "örgüt" olmaktan çıkıp "hareket" olmaya yönelmek, kadınların AMNLAE ile ilişkilerinde hiçbir dönüşüme yol açmıyor. Nitekim, 8 Mart 1987'de yapılan 3. Ulusal Kongrede, kadınların özgül sorunlarına daha ciddi bir biçimde eğilme doğrultusunda kararlar alınıyor. Ancak, kısa dönemde kaynak kullanımında kadınlar lehine köklü değişimler olamayacağı da şimdiden kabul edilmiş. Dolayısıyla, "kadınların durumunu politik ve ideolojik olarak iyileştirme"[24] çabalarına ağırlık verileceği belirtiliyor. Bu bağlamda, AMNLAE önündeki somut görevleri şöyle sıralıyor: Kadınlara karşı şiddeti önleyecek yasal düzenlemeler ve bu yönde eğitim kampanyaları; kadınlarla erkekler arasında ev işi ve çocuk bakımının eşit biçimde paylaşılmasına yönelik kampanyalar; ulus düzeyinde cinsel eğitim programı.

Aslında, AMNLAE, kimliğini kadınların özgül sorunlarına yönelik bir mücadeleyle tanımlamamanın sancılarını yaşıyor; son Kongrede dile gelen de bu. Bu sancıların sonunda daha köklü bir değişimin ortaya çıkıp çıkmayacağı konusunda şimdiden kesin bir şey söylemek güç. Bunun sınavı büyük bir olasılıkla kürtaj tartışmaları bağlamında verilecek. "Cinsel eğitim"in önümüzdeki dönemin hedefleri arasında sayılması, belli bir hazırlık sürecinden sonra AMNLAE'nin bu konuyu gündeme getireceğine ilişkin bir ön belirti olabilir. Ne var ki, AMNLAE'nin çalışmalarını kadınların özgül sorunlarıyla sınırlaması yeterli değil; bunu FSLN'den bağımsızlaşmadan yaptığı sürece sadece mücadele alanını daraltmış olacak, ama bu mücadeleyi yine kadınların özgül gereksinimleri temeline dayandırmamış olacak. FSLN'nin Katoliklerle yaptığı işbirliğinin yükünü omuzlarından atmadıkça da bunu yapması pek kolay değil.

Emperyalizmin dolaysız, askeri tehdidini sürekli olarak ensesinde hisseden bir ülkede bu tür bir bağımsızlık talebinin, sınıf mücadelesinden kopuk ya da apolitik olmak ve mücadeleyi bölmek anlamına geleceği ileri sürülebilir. Bağımsız kadın hareketi savunusunun böyle soyut bira politiklik ve 'bölücülük' suçlamasını hak ettiğini düşünmüyorum. Aynı mantıkla, işçi sınıfına ilişkin politikaları konusunda FSLN'ye soldan yöneltilecek herhangi bir eleştirinin de 'bölücülük' olduğu savunulabilirdi. İlginç bir biçimde, bugün varılan noktada kadınların önüne çıkan engellerin en azından bir bölümü aslında FSLN'nin izlediği sağ politikalardan kaynaklanıyor. Bunun en çarpıcı iki örneği, özel sektörün bilinçli olarak korunması ve Katoliklerle yapılan işbirliği: Kadınların işverenleri ağırlıklı olarak özel sektörden oldukları i-

çindir ki kadınlar ücret düzeyleri ve çalışma koşulları açısından özellikle dezavantajlı durumdalar; AMNLAE Katoliklerden kopamadığı içindir ki kürtajın yasallaşması için mücadele veremiyor. Başka bir deyişle, kadın hareketinin politik bağımsızlığı ille soyut bir apolitiklik anlamına gelmez. Özellikle bir devrim sürecinin yaşandığı dönemlerde, nesnel dinamikler kadınların gereksinimlerinin ancak köklü dönüşümlerle karşılanabileceği bir bağlamı oluşturur. Nikaragua'da bir ölçüde olduğu gibi, politik katılımı olanaklı ve gerekli kılan bir toplumsal örgütlenme bağlamında, bağımsız bir kadın hareketi zaten doğrudan politik tavır alma noktasına gelecektir. Önemli olan bu hareketin radikal bir politik tavır alabilecek bağımsızlığa sahip olması.

Nikaragua örneği, kadınların ('halk' devrimi olsun, sosyalist devrim olsun) devrim süreçlerinden kendi kurtuluşları yönünde de yararlanabilmeleri için, başlangıçtan itibaren bağımsız bir kadın hareketinin varlığının gerekli olduğunu ortaya koyuyor. Bağımsız olmak, bir kadın hareketinin diktatörlüğe karşı mücadele vermesini ya da devrim sürecinde faal olarak yer almasını engellemez. Sandinistlerin mücadelesi, daha önce değindiğim nedenlerle bu katılımı kolaylaştıracak özellikler taşımış olabilir. Ama böyle durumlarda en büyük tehlike ezilenlerin kendilerini ezenlere minnet duyması. Sandino kendine rağmen "kızları"na uygun koşullar sağlamış olabilir. Ama yine de, kızların çok geç olmadan baba evini terk etmeleri gerekiyordu.

NOTLAR

1. Burada, Sandinist Devrimin niteliği ve bugün Nikaragua' da kurulmuş olan devletin sınıf doğası ile ilgili tartışmalara girmeyeceğim.
2. WIRE (Women's International Resource Exchange-Kadınların Uluslararası Kaynak Mübadelesi), Nicaraguan Women-Unlearning the Alphabet of Submission, New York, 1985, s. 11.
3. Aynı yerde, s. 9, s. 11.
4. Aynı yerde, s. 24.
5. "The Revolution Within Revolution", International Viewpoint, 22 Şubat 1988. s. 10.
6. WIRE, a. g. y., s. 3. s. 10, s. 24
7. "The Revolution Within Revolution", a. g. y., s. 10.
8. J. Deighton (ve diğerleri), Sweet Ramparts, Nikaragua Dayanışma Kampanyası, Londra, 1983, s. 86-88. WIRE, a. g. y., s. 15-17.
9. H. McArthur, "Nicaraguan Women Hold National Assembly", Militant, 1 Mayıs 1987.
10. J. Deighton, a. g. y., s. 11, s. 134.
11. WIRE, a. g. y., s. 16.
12. J. Deighton, a. g. y., s. 129.
13. Sandinist Önderler Konuşuyor, Nikaragua Sandinist Halk Devrimi, Yazın Yayıncılık, 1986, s. 24.
14. "The Revolution Within Revolution", a. g. y., s. 9.
15. J. Deighton, a. g. y., s. 65.
16. "The Revolution Within Revolution", a. g. y., s. 8.
17. Aynı yerde, s. 7.
18. Speeches By Sandinista Leaders, Nicaragua The Sandinista People's Revolution, Pathfinder, New York, 1985, s. 258.
19. J. Deighton, a. g. y., s. 40-44.
20. WIRE, a. g. y., s. 1.
21. Sandinist Önderler Konuşuyor, a. g. y., s. 30.
22. WIRE, a. g. y., s. 24
23. H. McArthur, a. g. y.
24. Aynı yerde

SAADET AKKAYA'YA EMNİYETTE ŞİŞEYLE TECAVÜZ EDİLDİ!

Sedef Öztürk

Kadınların **Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası** Eylül ayında önerilerini gündeme getirecek. Hedef, ailesindeki erkeklerden ve özellikle de kocalarından dayak yiyen kadınlarla dayanışma ağları kurmak, onlarla polise, mahkemeye gitmek, gerekirse evlerde barınmak, rapor verecek doktor ve hukuki danışmanlık yapacak avukat bulmak için örgütlenmek. Kampanya toplantılarının üç aylık bir aradan sonra yeniden başladığı şu günlerde 17 Ağustos 1988 tarihli **Cumhuriyet** gazetesinde çıkan Saadet Akkaya ile ilgili mahkeme haberi de kampanyayı yakından ilgilendiriyor.

Saadet Akkaya'ya kocası, babası veya 'herhangi bir erkek' saldırmamış. Devletin 'güvenlik güçleri'nce gözaltında işkence yapılmış, tecavüz edilmiş.

Akkaya,

"çırılçıplak soyuldum, vücudumun her yanına elle sarkıntılık edildi ve bir şişenin küt kısmıyla cinsel organıma bayıltıncaya kadar vuruldu" diyor. Saadet bayılıyor. Ertesi sabah iç çamaşırları kan içinde uyanıyor.

Hamile olup olmadığı soruluyor, daha sonra da adli tıbba bile götürülmeye 'gerek görülmeden' sağlam raporu veriliyor.

Kadın saldırıya uğrar (evde, sokakta, poliste), çoğu kez şikayet edemez; etmeye karar verip polise gitse polis başından savar, mahkemeye gitse hakim "kadının sırtından sopası eksik olmaz" deyip gönderir gerisin geriye. Dövülmüş kadınların tanıklıklarından tanıdığımız bir öykü bu. Saadet Akkaya'nın başına gelenlerde ise daha da ilginç ve korkunç bir yan var: Şikayet edilecek bizzat polisler! Ve mahkemenin dikkate alacağı (iyi niyetli bir yorum yapıyoruz burada) adli tıp raporunun da var olmaması için gerekli özeni gösterip, işkence ettikleri kadına sağlam raporu vermişler. Kim polisin görevini "layıkıyla" yapmadığını iddia edebilir?

Emniyette işkence ve Saadet Akkaya örneğiyle bir kez daha gündeme gelen kadınları cinsel olarak taciz ederek işkence yapılması yeni bir şey değil kuşkusuz. 12 Eylül ve Özal yönetimleri bütün aksine beyanlarına rağmen sistematik biçimde işkenceyi bir sindirme, "konuşturma" aracı olarak kullandılar, kullanıyorlar.

Kadınlara yönelik şiddete ve işkenceye karşı olmanın ve bu alanlardaki işkence ve ayrımcılığı önleyici anlaşmalara uyulmasını talep etmenin biçimlerinin aranması gerekiyor.1985 yılında 3500 imzalı bir dilekçe ile **Kadınlara Karşı Ayrımcılığa Karşı Uluslararası Sözleşme'yi** imzalayan hükümetin bu sözleşmeyi uygulamaya koymasını talep etmiştik. Ne var ki talep düzeyinde kaldık ve talebin biçimi somutlaşmadı. 1987 yılında hakim Mustafa Durmuş'un "kadının sırtından sopası eksik olmaz" diyerek bir kadını boşamayı reddetmesini telgraflarla protesto ettik ve kendisi hakkında dava açtık. Taraf kabul edilmediğimiz için davamız kabul edilmedi. **Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası** bu protestonun sonucunda doğdu.

Akkaya olayı bir kez daha "taraf" olma, sesini duyurabilecek bir güç olma sorununu gündeme getiriyor.

Saadet'e işkence yapan sorgu ekibinin kimliklerinin açıklanmasını, bu polislerin işkence yapmak, tecavüz etmek ve suç delillerini ortadan kaldırmak suçundan yargılanmasını, bu tür muameleye olanak ve izin veren yargı-soruşturma sisteminin değiştirilmesini, sorgulara avukat gir-

mesini isteyebiliriz. Ancak bunlardan çok daha "alçak gönüllü" taleplerin bile herhangi bir merci tarafından dikkate alınabilmesi için bizim bir taraf olarak kendimizi kabul ettirmemiz gerekiyor. Oysa ne hukuk sistemi buna olanak tanıyor, ne de iktidarın ideoloji ve politikası bunu kabul eder.

Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nın yayımladığı **Bağır Herkes Duysun** adlı kitapta en önemli gücümüzün dayanışmamız olduğunu söyleyerek bitirmiştik dayağa karşı sözlerimizi. O zaman ve bugün de Türkiye'de kadınlara her yönden gelen saldırılara muhatap olacak bağımsız bir kadın hareketinin oluşması için mücadele etmek, bir taraf olmanın en önemli dayanağı gibi görünüyor.

Cinsiyetçi bir toplumda yaşıyoruz ve kadınlar her alanda ikinci sınıf insan gibi görünüyor. Mücadele verilmesi gereken alan çok geniş ama kadınlara yönelen şiddet, ister tek tek erkeklerden, ister devletin örgütlü polis gücünden gelsin gündemimizin önde gelen maddesi olmak zorunda. Bu ülkede yaşayan kadınların dörtte biri şiddeti etinde yaşıyor. Geri kalan dörtte üçü de şiddet tehditi altında. Biz karşı çıkmadıkça anlaşma ve sözleşmelerle kendi kendine ortadan kalkacak bir şey değil bu. Yüzlerce yılın deneyimini, binlerce erkeğin gücüyle birleştiren bir şiddetten söz ediyoruz.

Evde, sokakta, poliste kadınlara yönelik şiddete karşı çıkmak, engel olmak için örgütlenelim!

Kadınlar! Dayağa ve İşkenceye Karşı Dayanışmaya!

FETHİYE EMNİYETİ'NİN KEYFİ UYGULAMASI:

TOPLATILDIK

Geçtiğimiz ay dergimizin 1. sayısı Fethiye Emniyeti tarafından, dergimizin satışını yapmakta olan bayi de gözaltına alınarak, toplatıldı. Gerekçe olarak derginin "yasak yayın" olduğu ileri sürüldü.

Dergimizin bayiliğini yapan arkadaşımız, ancak, yakınlarının İstanbul Emniyetinden Kaktüs'ün "yasak yayın" olmadığını gösteren belgeyi alıp Fethiye'ye götürmelerinden sonra serbest bırakıldı. Ne var ki, dergilerimize Fethiye Emniyeti tarafından el konuldu. Bu durumu protesto ediyoruz. Bu vesileyle basın üzerindeki baskıları bir kez daha kınıyoruz.

SF KAKTÜS

"NOKTA" CİNSELLİK SÖMÜRÜSÜNÜ ARTIRARAK SÜRDÜRÜYOR

NOKTA'nın cinsellik sömürüsü mide bulandırıcı olmaya başladı. 21 Ağustos 1988 tarihli, "Prangalı Cinsellik" başlığıyla "Cezaevlerinde Cinsellik" konusunun işlendiği NOKTA'nın kapak resmi en hafif deyimiyle iğrençti. Her zamanki gibi kadın bedenini kullanmanın ötesinde, NOKTA, cezaevindeki insanların sorunlarını gündeme getirme kılıfı altında bu insanları aşağılıyor ve sömürüyor.

NOKTA'nın amacı, parmaklıkların arkasında, bacaklarını açmış oturan bir kadın fotoğrafı yayınlayarak, cezaevlerinde insanların sistematik olarak işkence gördüğü ve cinsel saldırıya uğradığı bu ülkede işkencecileri tahrik etmek mi? Yaptıklarını meşru göstermek mi? Yoksa "sadece" para kazanmak mı?

NOKTA bizce, mevcut rejimin liberal yüzünün temsilciliğine oynuyor. İşbölümünde kimilerine işkence yapmak düşerken, kimilerine de dergi kapaklarında işkence görenleri aşağılamak kalıyor.

SF KAKTÜS

BASIN AÇIKLAMASI (*)

29.8.88

22 Şubat 1987'de o günün Adalet Bakanı Mahmut Oltan Sungurlu'nun "kalktı" dediği tek tip elbise uygulaması partidaşı ve yeni Adalet Bakanı Mehmet Topaç tarafından 1 Ağustos genelgesiyle yeniden gündeme getirildi. Sekiz yıldır her türden insanlık dışı uygulamalara,baskılara yasaklara rağmen giydirilemeyen tek tip elbise bu kez toplu infaz yakma tehdidi ile giydirilmek isteniyor.Bu girişim tek tip insan yaratma, insan kişiliğini silme çabasının bir kez daha gündeme gelmesinden başka birşey değildir.

Ancak yeni Adalet Bakanı bununla da yetinmemektedir. 1 Ağustos genelgesiyle cezaevlerindeki insanların yaşamlarını ortaya koyarak verdikleri mücadeleler sonucunda kazanmış oldukları haklar da geri alınmak istenmektedir. Beslenmeden, haberleşmeye, okuma olanağından havalanmaya kadar her türlü alandaki haklar gaspedilmeye çalışılmaktadır.Bu ise zaten çağ dışı olan uygulamaların iyice dayanılmaz hale getirilmesinden başka birşey değildir.

Bununla da yetinmeyen yeni bakan disiplin hükümlerini de ağırlaştırmaktadır. 12 Eylül'ün sivil takipçisi olan iktidarın bakanı o günlerin cezaevlerini aratmamaya kararlıdır.Yayınladığı esir kampı talimatnamesi de bunun bir işaretidir. Hedeflenen cezaevlerindeki insanların infazlarını yakmak ve onları bu insanlık dışı koşullarda daha yıllarca çürütmektir.

Sorun tek tip elbisenin de ötesinde son derece ciddi ve köklüdür.Tek tip elbise tüm bu sorunların bir simgesidir.Bu simge daha köklü olan hedeflerin ortaya çıkmasına ön ayak olmaktadır.

Cezaevleri dışında yaşayanların bu insanlık dışı uygulamalara ve hedeflere karşı çıkmaları ve bu konularda duyarlı davranmaları bir insanlık görevi haline gelmiştir. Biz aşağıda imzası bulunan yayınlar ve dergiler olarak. Bu karanlık hedefleri ve uygulamaları protesto ediyoruz, bunlara karşı mücadele eden tutuklu ve hükümlülerle dayanışma içinde olduğumuzu duyuruyoruz. Tutuklu ve hükümlülerin insanca yaşamak için verdikleri mücadeleyi elimizdeki tüm olanaklarla destekleyeceğimizi bildiriyoruz.

(*) Aralarında dergimizinde bulunduğu 14 derginin yayınladığı basın bildirisidir.

Bir Başka Kadın

için "koca" mutlak bir mutluluk öğesi olmalı mı? **Bir Başka Kadın**'ın genel geçer kadınlık ölçütlerine uymak gibi bir zorunluluğu olmadığına göre, çoğu kadın için geçerli olabilecek "ideal koca" kavramının onun için hiç de söz konusu olmayacağını umuyoruz. Geçen sayımızda da değindiğimiz gibi her ne kadar toplum kadına mutluluğun anahtarı olarak ilgi ve sevgi dolu bir koca, sevecen aile ilişkileri ve uyumlu bir evlilik vaadediyorsa da, kadınların yaşadığı gerçeklik gözlemlendiğinde, bu vaatlerin sonucunda kadının ev ve sevgi işlerini halleden, tüm kadınlara atfedilen kişilik özelliklerini yakalamaya çalışan fakat kendine ait bir kişilikten yoksun kılınmış bir otomata dönmüş olduğu saptanıyor çoğunlukla. "Koca" kavramı **Bir Başka Kadın** tarafından da benimsenebilir tabii ki; fakat biz onun, bir kadın dergisinden[*] aşağıya aktardığımız ve çoğu kadınca özlemini yansıtması olası 12 ideal koca ölçütünü yadsıyacağını umuyoruz. Çünkü o, şeyleştirilmiş, edilgen bir şirinlik abidesi yerine kendisi olmaya çalışan,kendini yaratan, kendine yeterli bir insan olmayı yeğler. Bunu yaşamını zenginleştiren, bütünleyen birçok kavram ve eylemle, sevdiği, saydığı duyarlı ve sorumlu insanların katkıları ve paylaşımlarıyla gerçekleştirir ki bu insanlara, çok çaba gösterirse, kocası da dahil olabilir tabii. Biz **Bir Başka Kadın** için (eğer onun için de bir "ideal koca" kavramı varsa) geçerli olabilecek alternatif ölçütler oluşturmaya çalıştık:

(1) Sık sık size sarılıp pohpohlar.

- Gerçekten sarılmak istediği zaman, eğer siz de istiyorsanız ve bunu sezecek kadar duyarlıysa, size sarılır. Zaten böylesine içten ve samimi bir sarılışmada pohpohlanmaya gerek kalmaz.

(2) Babanızın politik görüşüne saygı gösterir.

- Herkesin politik görüşüne saygı gösterir ve babanız eğer başkasının politik görüşünü dinleyecek kadar saygılı ve sabırlıysa, ona kendi görüşünü de söylemenin bu saygının bir gereği olduğunu bilir.

(3) Saçma sapan konuşsanız bile sizi dikkatle dinler.

- Saçma sapan konuşursanız şaşırır, üzülür ve sizi uyarır; saçmalamakta ısrar ederseniz gerçek **Bir Başka Kadın** değilmişsiniz meğerse diye hayıflanır.

---

[*] Kadın, Mart 1983 (pembe sayfa)

(4) Öğle yemeklerini sizinle yer.

- Tüm akşam yemeklerini ille de beraber yemek bile yeterince bir sınırlılık ikiniz için de. Şayet öğle yemeğini beraber yemeyi özel olarak istiyorsanız yersiniz.

(5) Sizin çok iyi seviştiğinizi söyler.

- Bu eğer doğru ise söylemesine gerek kalmaz zaten siz anlarsınız; doğru değilse ki bu da olası ve doğaldır, sevişme iki kişinin yarattığı bir olay olduğuna göre marifet veya kabahat tek tarafa maledilemez, sorgulanır, tartışılır, çözüm aranır.

(6) Sizin ne zaman ağlayacağınızı, güleceğinizi, size ne zaman dokunacağını bilir.

- Ağlamak ve gülmek içten gelen ve zamanı belirlenemeyen eylemler olduğundan her gülüş ve ağlayışınız onun için bir sürprizdir. Dokunmak keza.

(7) Kendi dağınıklığını kendisi toplar.

- Dağınıklıktan rahatsız oluyorsa -sizin veya kendisinin- toplanmasını paylaşır. Zira salt kendi çorabını kaldırırsa, sizin çorabınız onu gene rahatsız edecektir.

(8) Sabah sizi çok erken kaldırıp koşmaya götürür.

- Sabah çok erken uyanmak isteyip istemediğinizi bir gece önceden öğrenmiştir. Koşmak eğer salt onun uğraşıysa sessizce gider. Siz de ilgileniyorsanız zaten uyanıp ona katılırsınız.

(9) Siz olmadan kendini eksik hisseder.

- Siz olmadan da kendisini bütün hissetmesine karşın sizinle birlikte olmak ister. Hatta siz olunca bile kendisini eksik hissedebilir.

(10) Film seyrederken elinizi tutar.

- Size bir çanta veya paketten farklı davranmaya özen gösterir. Ama filmin özel bir yerinde çok duygulanır veya heyecanlanıp içinden size dokunmak gelirse eliniz de o sırada yakındaysa o zaman başka.

(11) Sizin giyiminize kendi giyiminden daha fazla para harcar.

- Sizin giyiminize veya başka bir gereksinmenize ne kadar para harcanacağını siz zaten kendiniz belirleyebilirsiniz, yeter ki o da kendininkini belirlesin.

(12) Futbol maçı seyrederken size de ilgi gösterir.

- Siz eğer futbolla ilgili değilseniz, o maç seyrederken zaten yanında olmazsınız; yok siz de maçla ilgileniyorsanız ortada paylaşılan birşey vardır ve yüzeysel, yapay bir ilgiye gereksinim duymazsınız ikiniz de.

-Türkcan'a-

İSİMLER VE İDEOLOJİSİ ÜSTÜNE BİR YORUMLAMA DENEMESİ

M. ERKEN

"Anlamları bulunan kelimelerden isim konulma durumu bulunan bir ülkede isimler, isim koyanların kişiliğinin bazı yanlarını yansıtabilir. Bizde yakın sayılan bir tarihte soyadiarın alınmış olması o tarihteki kişilik özelliklerinin belirli bir yönünü aydınlatabilir."
(Dr. Cevdet ARSAN)

İsimlerin, kelimelerin, deyimlerin kökleri, hikâyeleri ve bunlara benzer şeylere ilişkin anlamlar, standartlar oldum olası ilgimi çeker, dikkat ederim. Ilgimi çeken bu şeyler arasında rastlantısallığı aşanı, süreklilik ve yaygınlık göstereni kadınlara ve erkeklere ilişkin olanlar. Bu alanda kullanılan değerlerin, standartların (en az iki -çift- standart var) belirginliği, sürekliliği; anlamların ayrımı ve kesinliği sanki, "doğal bir yasa'ymışçasına düzenliliği düşündürücü, ya da düşünmeye değer.

İsimler alanında ilk dikkati çeken, "güç, iktidar" ifade eden isimlerin, sıfatların "ERK'ek'lere; narinlik, güzellik, büyüleyicilik ifade eden isim ve sıfatların ise, kadınlara veriliyor olması. Örneğin Serap, Mehtap, Ayla, Aynur, Gülnur, Nesrin (yabangülü), Güler vb. gibi isimler hiçbir zaman erkek adı olamazlar. Bu isimlerin erkek adı da olması gerektiğini söyleyen yok zaten. Ama bu isimlerle aynı anlama gelen erkek isimlerinin olmadığı da ortada. Çünkü güç'le iktidar'la güzelliğin, estetik olanın birarada olabilmesi mümkün değil. Ayrıca bir erkeğin "Güler" ismini alması onun "ciddiyetine" nasıl yakışır ki? Böylesi bir isim bile, 'gülmek eylemi' bir yana,

erkekliğin otoritesinin sarsılmasına neden olabilir. ("Karı gibi ne gülüyorsun lan!")

Yine aynı şekilde, "Füsun" adını veya bu anlama gelecek bir başka adı erkek alamaz. Bunun bir nedeni cinsel, büyüleyici bir şey, bir nesne olarak algılanan veya algılanması gerekenin kadın bedeni olduğu yolundaki kanıdır. Erkek bu etkiyi, büyüyü başka yöntemlerle ve araçlarla yaratır. Bu, fizik güçtür, iktidardır. Bunun için erkeğe, bânu'ya (kadına, hatuna) yakışan bir ad seçilmez/verilmez. Onun adı, erkeklik kimliğine/ideolojisine uygun bir ad olmalıdır. Mesela "Zekeriya". "Zeker", hem güç, iktidar anlamına gelir, hem de erkeklik organı, penis anlamına. Böylece "iktidarlı" bir erk'ek olduğunu iki, hatta üç kere göstermiş/ispat etmiş olur. (burada, ayrıca eklemek gerekirse, "Erkeğin zeker'i kalktı mı, aklının üçte ikisi gider" diyor bir Arap İslam düşünürü.)

İsimlerin seçilişinde çiçeklerin, hayvanların özel bir yeri var kuşkusuz. Burada da isimler egemen erkek ideolojisinin kodlamalarına uygun. Hayvanlar bu ideolojiye uygun olarak sınıflandırılmış örneğin. "Avlanan" hayvanlara verilen isimler (Ceylan, Ceren, Ahu, Kumru, Suna vb.) kadınların payına düşerken; "avlayan" hayvanlar (Arslan, Kartal, Şahin, Bozkurt vb.) erkeklerin adı olmaya layık görülmüş.

Eminim, çoğu ana-baba çocuğuna isim seçerken bunların üstüne düşünmemiştir. Böyle şeyler aklının ucuna bile gelmedi belki. Çünkü, erkek egemen ideolojinin fasit dairesi içinde hareket etmekte ve bütün saflığıyla "ceylan gözlü, ceren bakışlı kızına; şahin, kartal bakışlı oğluna "uygun" bir ad bulmaya çalışmaktadır. "Saflık" iyi bir şey değildir. Gerçekliği kavrayamamanın, ona "uygun" (doğru) davranamamanın adıdır.

Kadınlar ve erkekler isimlerine uygun olarak, "tavşan kaç-tazı tut" oyunlarını oynamaya devam ededursunlar; biz çiçekler üstünden düşünmeye devam edelim.

Nedense "bütün" çiçek adları kadınlara veriliyor.(Bu olumluya yorumlanabilirdi; eğer erkek egemen ideolojinin hükmettiği, kodladığı bir hayatla yüzyüze bulunmasaydık. "Ama" diyeceksiniz, "o zaman "bütün" çiçek adları kadınlara verilmezdi, ayrıca bu da güzel olmazdı." Siz de haklısınız.) Bunun nedeninin yine kadının bedeni ve kimliğiyle ilgili olduğunu düşünüyorum. Erkek, kimliğinin erkek egemen ideolojinin yüklediği bütün görevlerini unutup, terk edip duyarlılaşamaz; inceliğin o düzeyine ulaşamaz, ya da inemez. Orada bütün erk'lerinden soyunmuş olarak bu görevlerini yerine getiremez; dahası savunmasız kalır. Bu nedenle de kimliğine uygun düşmeyen, ideolojisinin onaylamayacağı bir isimle dolaşmaz. Komik duruma düşer, aşağılanır. Bu, zayıf, ipince bir insanın "şişman" soyadını taşımasından daha komik ve trajiktir. Çünkü isim ve kimlik arasında bir bağıntı kurulur, uygunluk aranır. İşte bundan dolayı, Gül, Gonca, Nilüfer, Yasemin erkek adı değildir. O, Gül'ü koklayan, Gonca'yı açtırandır. O erkektir, yaratandır; kadını bile "kaburga

kemiği"nden ("femura"?) yaratmıştır. Ona "kadın" ("femine") denmesi de bundandır.

"Kadın güzeldir, güzel olmalıdır" der erkek egemen ideoloji. Güzel değilse, iyi de hizmet vermiyorsa ve de erkeğin canını sıkıyorsa, "Feminist" filansa mesela, kulak verin "tavernada doldurulmuş" kasete. "Sıktı mı canını sıktı mı/ Kov gitsin unutursun"

Peki kadınlar hep güzel midir? Hiç çirkini yok mudur? Vardır elbet. Ama nedense, onların yaşlılarından ve daha çok da kaynana olanlarından sözediliyor. Yine çiçeklerin adlarından devam edersek, "kaynana dili", "kaynana yumruğu (topuzu)" . "Gelin-Damat-Kaynana" çiçeğinde de yine kaynanayı temsil eden, simgeleyen "diken"; gelini "çiçek" ve damadı da "yaprak".

Bu "kaktüs" türlerinin çirkin kadını, kaynanayı ("Çirkin kadın yoktur, şaşı toplum vardır") simgelemesinin nedeni, kadınlara yüklenen dedikoduculuk, dırdırcılık gibi özellikler olması. kadınlara mahsus "dedikodu/culuk geleneğinin" olduğu yolundaki yaygın kanı kaynataları ve dolayısıyla erkekleri kurtarıyor, bu aşağılamadan/çirkinliklerden. bundan dolayı "kaynata dili" diye bir çiçek yok; ya da olmaması gerekiyor zaten.

Son olarak iki-üç şey daha söylemek istiyorum. İlk olarak alınıp satılan bir şey olan, bir değer ifade eden, "Ziynet", "İnci", "Elmas", "Zümrüt", "Sedef" gibi isimlerin de, kadınlara verilmesinin; evlenmeyi bile "kız alma", ya da "kız satma" terimleriyle konuşan, erkek egemen değerlere sahip olan toplumumuz açısından üstünde durmaya/düşünmeye değer olduğu kanısındayım. Yine keza, yemek ve tatlı adlarının da "kadın" benzetmesiyle isimlendirilmesinin , anılmasının: "kadın budu", "dilberdudağı","hanım göbeği"vb.

"Nedense", kadın hep alınan, satılan, avlanan, yenilen, koklanan, sevilen ve dahi aşağılanan bir varlık, bir nesne.

Ve son olarak da, erkeklere verilen isimlerin "kontrfobik anlamları bulunan isimler" olması: Yıldırım, Yıldıray, Yılmaz, Korkut, Korkmaz, Tayfun, Tufan, Öcal, Hıncal, Cenk, Baskın, Savaş, Ejder vb. Dr. Cevdet Arsan'ın (eskiden?) sunduğu bir bildiride ("Türk Kültürü ve Kişiliği Üzerine Bir Tartışma"). rastladığım bu saptamanın da ilginç, üstünde durulmaya değer olduğu kanaatindeyim.

"Taraflı", "negatif", "eleştirel" yaklaşımın sonucu söylenen bütün bu sözlerin ardından birisi çıkıp da şunu söyleyebilir: "Eskiden (Çin'de) kadının adı yok'tu, hiç yoktansa şimdi bari bir adı oldu, var" diyebilir. Bu söze verilecek karşılık, "Ehven-i şer, şerlerin en kötüsüdür" sözünü hatırlatmaktan ibaret olacaktır, bence.

Türkiye'de "gazete okurları" var.

"Gazete okuru" yaşadığı ülkeyle, dünyayla yakından ilgilidir. Olayları en ayrıntılı biçimiyle izlemek, değerlendirmek, yorumlamak ister. Kültürün bütün alanlarına merak duyar. Karar vermek, seçmek, kendi görüşlerini oluşturmak için "çağdaş, doğru, ciddi" bir gazeteye gerek duyar.

Türkiye'de "gazete okurları" 64 yıldır **Cumhuriyet** okuyor. **Cumhuriyet**, "gazete okurları"na her gün doğru haberi, çağdaş yorumu, çok yönlü bir bakışı sunuyor.

Türkiye'de yıllardır "gazete okurları" var.
Türkiye'de yıllardır "gazete" okunuyor.

BİR "CARETTA"YI YUMURTADAN ÇIKARKEN GÖREBİLMEK ! OLANAKLIDIR !

BU OLANAĞI ALARA* KUMSALINDA BULABİLİRSİNİZ

CACTUS
HOTEL

Rezervasyon İçin:

Kızılot, Manavgat-ANTALYA
Tel: (3211) 1420
Telex : 56508 MNGX

Tüneigeçidi İşhanı A-301
Beyoğlu-İSTANBUL
Tel: (1) 143 09 30 - 149 62 56
Telex: 38037 HEMS

* Alara Kumsalı: WWF tarafından Caretta'ların Dalyan'dan sonra ikinci önemli merkezi olarak tespit edilmiştir.